ROMANUL SECOLULUI XX

CARLOS FUENTES

GRINGO VIEJO

UNIVERS

CARLOS FUENTES

Traducere de
MARIA-GABRIELA NECHEŞ

Gringo Viejo
Bătrânul gringo

Editura
UNIVERS
Bucureşti ● 1998

Carlos Fuentes
Gringo Viejo
Copyright © 1985 by FONDO DE CULTURA ECONOMICA
All rights reserved.

Toate drepturile asupra acestei versiuni
aparţin Editurii UNIVERS

Lui William Styron, al cărui tată
mă includea în visele lui
despre Războiul civil din Statele Unite.

Dar cine cunoaşte destinul oaselor sale
sau de câte ori o să fie înmormântat?

THOMAS BROWNE

Ceea ce tu numeşti a muri
este doar ultima durere.

AMBROSE BIERCE

I

Ea se aşază, singură, şi îşi aminteşte.

Văzu rând pe rând spectrul lui Arroyo şi al femeii cu faţa ca luna şi al bătrânului gringo, trecând prin faţa ferestrei ei. Nu erau fantome. Pur şi simplu îşi mobilizează propriul trecut, cu speranţa că ea va face la fel şi li se va alătura lor.

Dar ei i-a luat multă vreme să realizeze acest lucru.

Mai întâi a trebuit să înceteze să-l mai urască pe Tomás Arroyo pentru că i-a arătat ce ar fi putut să fie, iar apoi pentru că i-a interzis să mai fie vreodată ce ar fi putut să fie.

El a ştiut întotdeauna că ea se va întoarce acasă.

Dar i-a permis să se vadă cum ar fi fost dacă ar fi rămas; iar aşa, ea nu va putea să fie niciodată.

Această ură a trebuit să se cureţe dinlăuntrul ei, ceea ce i-a luat mulţi ani. Bătrânul gringo nu mai era acolo ca s-o ajute. Tomás Arroyo nu mai era acolo. Tom Brook. Ar fi putut să-i dăruiască un fiu cu acest nume. N-avea dreptul să se gândească la un astfel de lucru. Femeia cu faţa ca luna îl dusese cu ea spre o destinaţie fără nume. Tomás Arroyo se sfârşise.

Singurele momente care îi rămâneau erau acelea în care ea a trecut frontiera şi a privit înapoi şi i-a văzut pe cei doi bărbaţi, pe soldatul Inocencio şi pe băiatul Pedrito, iar în spatele lor, îi vine în minte acum, a văzut praful stârnindu-se într-un fel de cronologie tăcută care îi cerea să-şi amintească, ea a fost în Mexic şi s-a întors în ţara ei fără amintiri şi Mexicul nu se mai afla în preajma ei. Mexicul dispăruse pentru totdeauna, dar trecând podul, de partea cealaltă a fluviului, un praf înzestrat cu memorie insista să se stârnească numai pentru ea şi să treacă frontiera şi să poarte cu el arborele *mezquite*[1] şi lanurile de grâu,

1 *Mezquite* – arbore din familia leguminoaselor *(Prosopis juliflora)*

câmpiile şi munţii învăluiţi în fum, marile fluvii adânci şi verzi după care bătrânul gringo a jinduit atât, până la apartamentul ei din Washington, pe malul fluviului Potomac, până la Atlantic, până în centrul lumii.

Praful s-a împrăştiat şi i-a spus că acum ea este singură.

Şi îşi aminteşte.

Singură.

---

care trăieşte în zonele aride din nordul Mexicului; ramurile lui dispersate aproape că nu fac umbră, iar florile albe, înmiresmate, dispuse în formă de spic, seamănă cu cele ale salcâmului (n. tr).

II

— Bătrânul gringo a venit în Mexic să moară.

Colonelul Frutos García le ordonă să înconjoare movila cu lanterne şi să se apuce să sape vârtos. Soldaţii cu torsul gol şi cu ceafa acoperită de sudoare înşfăcară cazmalele şi le înfipseră în pământ, în crângul de arbori *mezquite.*

Bătrânul gringo: aşa i-au spus bărbatului aceluia de care colonelul îşi amintea acum în timp ce copilul Pedro îi privea fix pe bărbaţii care lucrau în noaptea deşertului: copilul văzu din nou un glonte străpungând în aer un peso de argint.

— Dintr-o pură întâmplare ne-am întâlnit în dimineaţa aceea la Chihuahua şi, deşi nu ne-a spus-o el, toţi am înţeles că se află acolo pentru ca să-l omorâm noi, mexicanii. De asta a venit. De asta a trecut graniţa, într-o vreme în care foarte puţini dintre noi ne îndepărtam de locul în care ne-am născut.

Lopeţile de pământ erau nori roşii rătăciţi din cer: prea aproape de pământ şi de lumina lanternelor.

— Ei, americanii, da, spuse colonelul Frutos García, şi-au petrecut viaţa trecând graniţe, pe ale lor şi pe ale altora, iar acum bătrânul a trecut-o pe cea de la sud pentru că nu mai avea alte graniţe de trecut în propria lui ţară.

— Ia seama cum vorbeşti.

(„Şi graniţa de aici, dinlăuntrul meu?” spusese gringa ducându-şi mâna la cap. „Şi graniţa de aici dinlăuntrul meu?” spusese generalul Arroyo ducându-şi mâna la inimă. „Există o graniţă pe care îndrăznim s-o trecem doar noaptea, spusese bătrânul gringo: graniţa diferenţierii noastre de ceilalţi, a luptei noastre cu noi înşine.”)

— Bătrânul gringo a murit în Mexic. Doar pentru că a trecut graniţa. Nu este acesta un motiv suficient? spuse colonelul Frutos García.

— Vă amintiţi cum se speria dacă se tăia la faţă atunci

când se rădea? spuse Inocencio Mansalvo cu ochii săi verzi înguşti.

— Sau cât îi era de teamă de câinii turbaţi, adăugă colonelul.

— Nu, nu e adevărat, era curajos, spuse copilul Pedro.

— Pentru mine era categoric un sfânt, spuse râzând femeia numită Garduña.

— Nu, voia doar ca lumea să-şi amintească mereu de el aşa cum a fost, spuse Harriet Winslow.

— Ia seama, ia seama la ce spui.

— Cu mult mai târziu, toţi am aflat treptat cum a fost viaţa lui şi am înţeles de ce bătrânul gringo a venit în Mexic. Avea dreptate, presupun. De îndată ce a sosit, a dat de înţeles că se simte obosit; lucrurile nu mai erau ca înainte, şi noi îl respectam pentru că aici n-a părut niciodată obosit şi s-a arătat la fel de viteaz ca cel mai viteaz. Ai dreptate, băiete. Prea viteaz pentru ca să-i meargă bine.

— Ia seama la ce spui.

Cazmalele s-au lovit de lemn şi soldaţii s-au oprit o clipă, ca să-şi şteargă sudoarea de pe frunte.

Bătrânul gringo obişnuia să glumească: „Vreau să merg să văd dacă mexicanii ăştia ştiu să tragă drept la ţintă. Misiunea mea s-a terminat şi eu odată cu ea. Îmi place jocul, îmi place lupta, vreau s-o văd.”

— Desigur, i se citea în ochi despărţirea de lumea asta.

— Nu avea familie.

— Se retrăsese şi străbătea locurile din tinereţea lui, California, unde a lucrat ca ziarist, sudul Statelor Unite, unde a luptat în timpul războiului civil, New Orleans, unde îi plăcea să bea şi să umble după femei şi să se simtă dracul gol.

— Cum le mai ştie colonelul pe toate.

— Atenţie la ce spui despre colonel; se pare că a fost ridicat deja în grad şi aude tot.

— Şi acum Mexicul: o amintire a familiei sale, un loc unde a venit tatăl lui, tot ca soldat, atunci când ne-au invadat cu mai bine de o jumătate de secol în urmă.

„A fost un soldat, a luptat împotriva sălbaticilor goi şi a urmat stindardul ţării sale până în capitala unei rase civilizate, mult spre sud."

Bătrânul gringo obişnuia să glumească: „Vreau să văd dacă mexicanii ăştia ştiu să tragă drept la ţintă. Misiunea mea s-a terminat şi eu odată cu ea."

— Dar lucrul ăsta nu-l înţelegeam pentru că l-am văzut sosind pe bătrân atât de viguros, atât de drept, fără să-i tremure mâinile. Dacă a intrat în trupa generalului Arroyo, s-a întâmplat pentru că tu însuţi, Pedrito, i-ai dat ocazia şi el şi-a câştigat-o cu un Colt 44.

Bărbaţii îngenunchează în jurul gropii deschise şi hârşâiră muchiile lăzii de pin.

— Dar mai spunea şi că a muri ciuruit în faţa unui pluton de execuţie mexican nu este un mod prea rău de a te despărţi de lume. Obişnuia să spună surâzând: este mai bine decât să mori de bătrâneţe, de vreo boală sau pentru că ai căzut pe scară.

Colonelul rămase tăcut un moment: avu senzaţia clară că aude o picătură care cade în mijlocul deşertului. Îşi ridică privirea spre cerul fără nori. Vuietul oceanului se stinse.

— Niciodată n-am ştiut cum se numeşte într-adevăr, adăugă privindu-l pe Inocencio Mansalvo, gol până la brâu şi acoperit de sudoare, în genunchi în faţa lăzii grele şi solid legată de deşert, ca şi cum într-un timp atât de scurt ar fi prins rădăcini; numele americane ne dau multă bătaie de cap, la fel ca şi feţele lor, pentru că toate ni se par la fel; americanii vorbesc chinezeşte, spuse râzând în hohote Garduña, care pentru nimic în lume n-ar fi pierdut o îngropare, cu atât mai puţin o dezgropare; feţele lor sunt pentru noi ca ale chinezilor, spălăcite, toate sunt la fel

pentru noi.

Inocencio Mansalvo smulse o scândură pe jumătate putrezită din ladă şi apăru faţa bătrânului gringo, devorată de noapte mai degrabă decât de moarte: devorată de natură, gândi colonelul Frutos García. Aceasta îi dădea feţei arse de soare, verzuie, straniu surâzătoare pentru că rictusul gurii îi descoperise gingiile şi dinţii lungi, dinţi de cal şi de gringo, un aer permanent batjocoritor.

Toţi rămaseră privind un minut ceea ce luminile nopţii lăsau să se vadă, adică luminile gemene ale ochilor căzuţi în fundul capului, dar deschişi ai cadavrului. Ceea ce atrase cel mai mult atenţia copilului a fost faptul că bătrânul gringo mort avea părul pieptănat, părul alb lins, ca şi cum acolo jos ar fi umblat un drăcuşor cu un pieptene care trebuia să le umezească părul morţilor pentru ca să arate bine când se vor întâlni cu moartea.

— Moartea, exclamă râzând în hohote Garduña.

— Grăbiţi-l, grăbiţi-l, dădu ordin Frutos García, scoateţi-l repede, că nu mai târziu de mâine trebuie să fie la Camargo încornoratul ăsta bătrân, spuse cu vocea pe jumătate răguşită colonelul, grăbiţi-vă, că deja a luat drumul ţărânei şi dacă se va stârni vântul, îl vom pierde pentru totdeauna pe bătrânul gringo…

Şi adevărul este că aproape s-a şi întâmplat aşa, suflând vântul peste pământuri părăsite, noroaie şi saline, pământuri cu indieni nesupuşi şi spanioli renegaţi, hoţi de vite aventuroşi şi mine lăsate în voia întunecatei revărsări a infernului: adevărul este că hoitul bătrânului gringo este aproape pe cale să se unească cu vântul deşertului, ca şi cum graniţa pe care a trecut-o într-o zi ar fi fost de aer şi nu de pământ şi ar fi cuprins toate timpurile pe care ei şi le puteau aminti opriţi acolo, cu un mort dezgropat în braţe – Garduña curăţând pământul de pe corpul bătrânului gringo, răsuflând greu, grăbită; copilul neîndrăznind să atingă un mort: ceilalţi amintindu-şi orbeşte perioadele

lungi şi spaţiile vaste de o parte şi de alta a rănii care se deschidea înspre nord asemenea fluviului însuşi care forma graniţa în locul unde fuseseră prăvălite tunurile în prăpastie: insulele în deşerturile din nord, pământurile străvechi ale triburilor de indieni, navahii şi apaşii, vânători şi ţărani supuşi pe jumătate dorinţelor nestăpânite de aventură ale Spaniei în America: pământurile din Chihuahua şi Río Grande ajungeau în mod misterios să moară aici, în această pustietate unde ei, un grup de soldaţi, păstrau un moment de reculegere, tulburaţi de propria lor faptă şi de compasiunea nedespărţită de ea, până când colonelul spuse degrabă, sfâşiind clipa, degrabă, băieţi, trebuie să-l înapoiem pe bătrânul gringo ţării sale, sunt ordinele generalului.

Şi apoi privi ochii albaştri înfundaţi în orbite ai mortului şi se sperie, pentru că îi văzu pierzându-şi pentru o clipă depărtarea pe care trebuie să i-o acordăm morţii. Le spuse acestor ochi, pentru că păreau încă vii:

— Nu vă gândiţi niciodată că tot acest pământ a fost al nostru? Ah, ura şi amintirea noastră sunt nedespărţite.

Inocencio Mansalvo îl privi cu asprime pe colonelul Frutos García şi îşi puse pălăria texană acoperită cu pământ. Se îndreptă spre calul lui, împrăştiind pământul de pe pălărie şi apoi totul se precipită, acţiuni, ordine, mişcări: o singură scenă din ce în ce mai depărtată, mai stinsă, până când n-a mai fost posibil să fie zărit grupul format de colonelul Frutos García şi de copilul Pedro, de Garduña cea care râdea în hohote şi de supusul Inocencio Mansalvo: de soldaţi şi de cadavrul bătrânului gringo, rigid, învelit într-o pătură şi legat strâns de o sanie a deşertului: o targă de pitchpine şi fâşii de piele târâte de doi cai orbi.

— Ah, surâse colonelul, să fii un gringo în Mexic. E mai bine decât să te sinucizi. Asta spunea bătrânul gringo.

III

Nici nu traversă bine Río Grande, că şi auzi explozia şi se întoarse să privească podul în flăcări.

Coborâse din tren la El Paso cu geanta lui neagră pliabilă, ceea ce pe vremea aceea se numea un geamantan „Gladstone”, îmbrăcat în întregime în negru cu excepţia butonilor albi de la manşete şi a plastronului. Îşi spuse că în această călătorie n-o să aibă nevoie de un bagaj prea mare. Merse vreo câteva sute de metri prin oraşul de frontieră; şi-l imaginase cu mult mai trist şi mai apatic şi mai vechi decât era în realitate, şi-l imaginase bolnav de revoluţie, de holera de pe malul celălalt. Era un oraş, dimpotrivă, cu automobile nou-nouţe, cu magazine care vindeau pe credit şi cu oameni tineri, atât de tineri, încât nici măcar nu erau născuţi în secolul al XIX-lea. Căută în zadar ideea pe care şi-o făcuse despre frontiera americană. Nu era uşor să cumperi un cal fără să ocoleşti întrebările inoportune legate de ocupaţia călăreţului.

Putea să treacă graniţa şi să-l cumpere în Mexic. Dar bătrânul voia să-şi complice existenţa. Pe lângă aceasta, îi intrase în cap că are nevoie de un cal american. Dacă îi vor deschide geamantanul la vamă, vor găsi doar nişte sandviciuri cu slănină, un brici de ras, o perie de dinţi, două cărţi scrise de el şi un exemplar din *Don Quijote*; o cămaşă curată şi un pistol Colt ascuns printre celelalte lucruri. Nu voia să dezvăluie motivul pentru care îşi luase un bagaj atât de uşor în această călătorie cu un scop atât de precis.

— Îmi propun să fiu un cadavru frumos.

— Şi cărţile, domnule?

— Sunt ale mele.

— N-a insinuat nimeni că le-aţi fi furat.

Bătrânul se va resemna, fără să intre în alte detalii.

— Niciodată n-am putut să citesc *Don Quijote.* Aş vrea

să-l citesc înainte de a muri. Eu am părăsit pentru totdeauna scrisul.

Îşi imaginã toate acestea şi celui care îi vându calul îi spuse că merge să caute terenuri de parcelat în nordul oraşului; un cal continuă să fie mai util printre salbii decât una dintre aceste maşini infernale. Vânzătorul îi spuse că aşa este şi ce bine ar fi dacă toată lumea ar gândi ca el, căci nimeni nu mai cumpără cai acum, în afară de agenţii rebelilor mexicani. De aceea este puţintel cam ridicat preţul, având în vedere că de partea cealaltă a graniţei este revoluţie, iar revoluţiile sunt bune pentru afaceri.

— Aşa că se mai poate da o întrebuinţare bună unui cal bun, spuse bătrânul şi ieşi călare pe o iapă albă care va atrage privirile noaptea şi îi va complica existenţa stăpânului ei atunci când stăpânul ei va dori să-şi complice existenţa.

Acum trebuie să-şi ascută simţul de orientare, căci dacă graniţa este bine marcată de lăţimea fluviului care separă El Paso de Ciudad Juárez, dincolo de această aşezare mexicană nu există alt hotar decât distanţa până la linia unde se unesc cerul şi câmpia prăfuită şi secetoasă.

Linia întâlnirii cerului cu câmpia se îndepărtă pe măsură ce bătrânul înaintă, cu picioarele lui lungi atârnându-i până sub burta iepei şi cu geanta neagră fixată în şa. Cu vreo douăzeci de kilometri la vest de El Paso trecu vadul râului în partea lui cea mai îngustă, atenţia tuturor fiind distrasă de explozia de pe pod. În privirea limpede a bătrânului se întâlniră în clipa aceea oraşele cu zăcăminte aurifere, expediţiile care nu s-au mai întors niciodată, călugării dispăruţi, triburile rătăcitoare şi muribunde de indieni tobosos şi laguneros, supravieţuitoare ale epidemiilor europene, care au fugit din aşezările spaniole pentru a pune mâna pe cai şi pe arcuri şi mai apoi pe puşti, într-o mişcare perpetuă a întemeierii şi distrugerii, a norocului şi nenorocului în găsirea filoanelor de aur din

mine, a genocidurilor la fel de gigantice ca pământul şi la fel de uitate ca ura acumulată a oamenilor care trăiesc pe pământ.

Rebeliune şi represiune, dezastru şi foame: bătrânul ştiu că se află deja pe pământurile neliniştite din Chihuahua şi Río Grande, lăsând în urmă refugiul pe care îl reprezenta El Paso întemeiat cu o sută treizeci de coloni şi şase mii de capete de vite. Părăsea refugiul consacrat al fugarilor din nord şi sud: un adăpost uşor de descoperit, precar pe pământul tare al deşerturilor: o stradă centrală, un hotel şi un pian mecanic, izvoare de sifon şi Forduri cu ţignal şi răspunsul nordului invadator la iluzionările deşertului: un pod suspendat de fier, o gară, o ceaţă deasă albastră importată din Chicago şi Philadelphia.

El însuşi era acum un fugar voluntar, la fel de fugar ca vechii supravieţuitori ai asalturilor indienilor conchos şi ai apaşilor reveniţi la nomadismul crud al nevoii, al bolii, al nedreptăţii şi al deziluziei; toate acestea bătrânul gringo şi le-a scris în minte atunci când a trecut graniţa între Mexic şi Statele Unite. Pe bună dreptate toţi au obosit de atâta fugă şi au rămas prinşi în spinii marilor proprietăţi latifundiare timp de mai bine de o sută de ani.

Dar poate el aducea cu sine altă teamă căreia îi dădu glas atunci când trecu graniţa:

— Mă tem că adevărata graniţă şi-o poartă fiecare înlăuntrul său.

Podul sări în aer în depărtare şi el o luă la dreapta şi se îndreptă spre sud şi simţi că se află pe drumul cel bun (se afla deja în Mexic şi îi era de ajuns) când pe înserat îi pătrunse în nări mirosul de turte fierbinţi şi de fasole prăjită prea tare.

Se apropie de casa de ţară din chirpici cenuşiu şi întrebă, în spaniola lui apăsată, dacă i se va putea da ceva de mâncare şi o pătură pentru noapte. Perechea grasă din casa învăluită în fum spuse da, aceasta este casa

dumneavoastră, domnule.

Cunoştea expresia rituală a politeţii mexicane şi bănuia că după ce îşi va pune casa la dispoziţia oaspetelui, amfitrionul se va simţi în dreptul lui să-l supună pe acesta la tot felul de vexări şi capricii, pornite mai ales din gelozie. Dar îşi înfrână dorinţa de a provoca; încă nu, îşi spuse, încă nu.

În noaptea aceea, în timp ce dormita, îmbrăcat în negru, pe rogojină, ascultând respiraţia grea a amfitrionilor, simţind mirosurile grele ale celor doi soţi şi ale câinilor lor, diferite de ale sale pentru că mâncau diferit şi gândeau şi iubeau şi se temeau diferit, îi plăcu ideea de a i se pune la dispoziţie o casă. Ce altceva pierduse dacă nu tocmai acest lucru, ca urmare a patru lovituri succesive şi iremediabile ale sorţii şi la urma urmelor nu avea alt motiv, conchise, împotriva propriei sale presimţiri amorţită dar rea, ca să călărească la trap spre sud, singura graniţă care îi mai rămânea după ce a epuizat la cei şaptezeci şi unu de ani ai săi celelalte trei laturi ale continentului nord-american şi chiar graniţa neagră pe care confederaţii au vrut să le-o deschidă în ’61. Acum îi rămânea doar sudul deschis, unica poartă pentru a ieşi în întâmpinarea unei a cincea lovituri oarbe şi criminale a sorţii.

Zorile se iviră pe vârful muntelui.

— Pe aici se merge la Chihuahua? îl întrebă pe bărbatul cel gras.

Mexicanul încuviinţă şi întrebă la rândul său cu o privire bănuitoare îndreptată spre uşa închisă a casei:

— Şi pe dumneavoastră ce vă duce la Chihuahua, mister?

Adăugă cuvântului un uşor *e* final, făcându-l să sune ca *mistere*, şi bătrânul se gândi că avantajul esenţial pe care un gringo îl are întotdeauna asupra unui mexican este acela de a fi un mister, un lucru pe care nu ştii cum să-l iei: prieten sau duşman. Deşi în general nu aveau niciun câştig

de pe urma acestei îndoieli.

Stăpânul casei continua să vorbească:

— Lupta este crâncenă pe acolo; acela este teritoriul lui Pancho Villa.

Privirea era mai grăitoare decât cuvintele. Bătrânul îi mulţumi şi îşi văzu de drum. În spate, îl auzi pe stăpânul casei deschizând uşa şi răstindu-se la femeie care numai atunci îndrăzni să-şi arate faţa. Dar bătrânul gringo vru să-şi imagineze nişte ochi plini de melancolie neagră: călătoria este dureroasă pentru femeia care rămâne, şi mai frumoasă ca niciodată pentru călător. Bătrânul gringo vru să respingă ideea reconfortantă că prezenţa lui într-o casă străină poate încă să stârnească gelozie.

Munţii se înălţau ca nişte pumni arămii şi tociţi şi bătrânul se gândi că trupul Mexicului este un cadavru gigantic cu oase de argint, ochi de aur, carne de piatră şi două testicule tari de aramă.

Munţii erau pumnii. Avea să-i deschidă, unul după altul, în speranţa că mai devreme sau mai târziu va găsi, asemenea furnicilor grăbite pe o palmă brăzdată adânc, ceea ce căuta.

În noaptea aceea, îşi priponi calul de un cactus gigantic şi se cufundă într-un somn înfometat, mulţumind pentru lenjeria lui de lână. Visă ceea ce văzu înainte de a adormi: stelele albastre răsărite de curând şi cele galbene, muribunde: încercă să-i uite pe fiii lui morţi, întrebându-se ce stele sunt deja stinse, lumina lor nefiind altceva decât propria lui iluzie: o prelungire a stelelor moarte în privirile umane care vor continua să le laude timp de multe secole după dispariţia lor într-o îndepărtată catastrofă de praf şi flăcări.

Visă că traversează un pod în flăcări. Se trezi. N-a visat. L-a văzut în dimineaţa când a intrat în Mexic. Dar ochii lui deschişi priviră stelele şi bătrânul îşi spuse: „Ochii mei strălucesc mai mult decât oricare stea. Nimeni nu mă va

vedea decrepit. Voi fi mereu tânăr pentru că azi îndrăznesc să fiu tânăr. Lumea îşi va aminti de mine aşa cum am fost.”

Ochi de un albastru profund, albastru de oţel, sub sprâncene înspicate, aproape blonde. Nu erau cea mai bună apărare împotriva soarelui supărat şi a vântului crud care în ziua următoare îl purtară în inima deşertului în timp ce muşca dintr-un sandvici uscat şi îşi potrivea o pălărie Stetson neagră, fără formă, cu boruri late, peste claia de păr argintiu. Se simţi ca un gigantic monstru albinos într-o lume păstrată de soare pentru poporul lui iubit, protejat pe ascuns şi apropiat de umbră. Vântul încetă, dar soarele rămase. După-amiază i se va jupui pielea. Se afla în deşertul mexican, frate cu Sahara şi cu Gobi, continuare a deşertului Arizona şi Yuma, oglinzi din centura de splendori sterile care încinge globul, parcă amintindu-i că nisipurile reci, cerurile fierbinţi şi frumuseţea pustie aşteaptă atente şi răbdătoare să pună din nou stăpânire pe Pământ chiar dinspre pântecul lui: deşertul.

— Bătrânul gringo a venit în Mexic să moară.

Şi totuşi, călare pe iapa albă şi înaintând fără grabă, simţi că voinţa lui de a muri este o farsă. Privi la tot ce-l înconjura. Lăptuca sălbatică se înălţa nervoasă ca o sârmă şi ascuţită ca vârful unei spade. Pe toată ramura cactusului, spinii protejau frumuseţea de neatins a unei flori de un roşu sălbatic. Salcia deşertului îşi concentra într-o singură floare viorie şi palidă tot parfumul ei dulceag şi greţos. *Choya*[2] creştea capricioasă şi înaltă, adăpostindu-şi florile galbene. Dacă gringo mergea în căutarea lui Villa şi a revoluţiei, deşertul era deja un simulacru al războiului, cu maniocul ca o baionetă spaniolă şi cu penele oţelite ca cele ale apaşilor şi spinii agresivi, ca

2 *Choya* – variantă a termenului *cholla,* nume popular care se dă în nordul Mexicului mai multor plante cactacee din genul *Opuntia*, proprii acestei zone.

nişte cârlige, ale bradului. Avanpostul deşertului erau haitele de plante agăţătoare, turmele vegetale surori ale lupului nocturn şi ale tovarăşilor lui.

Vulturii zburară în cerc şi bătrânul îşi ridică capul. Îşi coborî privirea, în panică: scorpionii şi şerpii veninoşi ai deşertului îi muşcă numai pe străini. Niciodată nu-l cunosc pe cel care călătoreşte. Îşi ridică şi îşi coborî capul, năucit: porumbeii trişti trecură ca nişte săgeţi, cu geamătul lor îndurerat, iar şoimii călători îl dezorientară. Înspre bolta cerului păsările trasau un zgomot de gazon unduitor şi accidentat.

Închise ochii, dar nu grăbi pasul.

Atunci deşertul îi spunea că moartea este doar o oboseală a legilor naturii: viaţa este regula jocului, nu excepţia, şi chiar deşertul care părea mort ascundea o întreagă viaţă minuţioasă care prelungea, crea sau corecta legile existenţei umane. El nu se putea sustrage, chiar dacă alta era voinţa lui, imperiului vital al pustiului la care ajunsese prin proprie voinţă, fără ca cineva să-i dea un ordin: bătrâne gringo, şterge-o în deşert!

Nisipul aleargă spre pâlcul de arbori *mezquite*. Orizontul se mişcă şi se ridică până la nivelul privirii. Umbrele implacabile ale norilor îmbracă pământul cu văluri de pete. Pământul miroase puternic. Curcubeul se împrăştie ca o oglindă a lui însuşi. Tufele de răculeţ ard în buchete galbene. Suflă vântul álcali.

Bătrânul gringo tuşeşte, îşi acoperă faţa cu fularul negru. Respiraţia îl părăseşte aşa cum apele s-au retras într-o zi de pe pământ, dând naştere deşertului. Picăturile respiraţiei sale sunt ca setea tamariscăi care creşte lângă râurile aproape secate, înmagazinând cu aviditate umiditatea.

Trebuie să se oprească, sufocat de astm, să descalece cu greu de pe iapă, asfixiindu-se, şi să-şi rezeme pios faţa de şalele calului. Dar dincolo de toate spune:

— Destinul meu este în mâinile mele.

IV

Inocencio Mansalvo spuse de îndată ce îl văzu sosind în tabără:

— Bărbatul acesta a venit aici să moară.

Cum Pedro era un puşti de unsprezece ani abia şi se afla foarte departe încă de a se tutui cu viteazul Inocencio, originar din Torreón Coahuila, nu înţelese foarte bine ce a vrut să spună. Dar încă de pe atunci îl respecta mult. Dacă Mansalvo ăsta era un leu în luptă, mai crud încă era când ghicea soarta oamenilor. Fapt este că bătrânul gringo i s-a părut mai viteaz decât toţi în bătăliile la care a luat parte aici la Chihuahua. Poate că Mansalvo a ghicit la el o vitejie sinucigaşă de îndată ce l-a văzut intrând şi de aceea a spus ce-a spus.

— Gringo ăsta se ţine în şa de parcă ar fi gata să sară la bătaie chiar aici, de parcă ar fi venit să facă pe grozavul cu noi, chiar dacă apoi vom tăbărî toţi pe el şi îl vom face fărâme.

— Se vede că este un om de onoare; călăreşte fără intenţii rele, spuse colonelul Frutos García, al cărui tată era spaniol. Se vede cu ochiul liber.

— Vă spun că vine să moară, insistă Inocencio.

— Dar cu demnitate, repetă colonelul.

— Eu nu ştiu dacă cu demnitate, din moment ce este un gringo. Dar ca să moară da, spuse încă o dată Mansalvo. Ce poate aştepta un gringo aici printre noi dacă nu asta, moartea.

— De ce trebuie să moară neapărat?

Lui Inocencio îi străluciră într-atât dinţii încât până şi ochii îi deveniră verzi.

— Doar pentru că a trecut frontiera. Nu este ăsta un motiv suficient de puternic?

— Nu, nici vorbă, râse Garduña, o târfă de toată pulberea din Durango, care a ajuns să se alăture trupei

fiind singura profesionistă printre vivandierele cuminţi care urmau trupele generalului Arroyo: ăsta se roagă tot timpul. Trebuie să fie un om cucernic.

Râse în hohote până când sulemeneala îi crăpă pe obraji ca un obiect dat cu lac şi expus prea mult la soare. Îşi cufundă nasul într-un buchet de trandafiri ofiliţi, pe care îi purta întotdeauna prinşi la piept.

Apoi, în cele câteva zile cât merse împreună cu trupa lui Villa, atât Inocencio, cât şi colonelul îşi dădură seama că bătrânul gringo se îngrijeşte ca o domnişoară gata să se ducă la primul ei bal. Îşi avea propriul lui brici de ras şi îl ascuţea cu grijă; scotocea prin toată tabăra până găsea apă fierbinte pentru a se rade cu cea mai mare grijă pentru pielea lui; ajunse chiar să pretindă luxul unui prosop cald filfizonul naibii. Dar ce nenorocire dacă s-ar fi tăiat din neatenţie, în ciuda faptului că doar el avea la dispoziţie o oglindă adevărată în vagonul generalului Arroyo, în timp ce ceilalţi nu se răseseră niciodată privindu-se într-o oglindă, toţi o făceau pe bâjbâite sau în cel mai bun caz privindu-se în unda rapidă a unui râu. Dar ce nenorocire dacă bătrânul s-ar fi tăiat la faţă, ce caz mai făcea din atâta lucru, ce palid devenea, cum îşi mai ştergea sângele, de parcă avea să şi-l piardă pe tot, scotea un plasture alb şi îşi acoperea repede rana, de parcă i-ar fi păsat mai puţin că sângerează sau că se infectează decât că arată prost.

— Treaba e că niciodată n-a fost mort în toată viaţa lui, scheună cea căreia îi ziceau Garduña, căci ea într-adevăr părea ieşită nu dintr-un lupanar din Durango, ci din cimitirul de alături, unde preoţii refuză să îngroape femei ca ea.

— Voi spuneţi că îl trimite moartea, strănută Garduña, ca şi cum florile ei ar fi fost încă vii. Eu spun că l-a trimis diavolul, pentru că nici măcar el nu-l iubeşte. Ca să ajungi până aici! Trebuie să fii foarte sărac ca voi, sau foarte

nenorocit ca mine, sau foarte rău... ca el.

— Parcă se roagă, parcă cere ceva, spuse de departe Mansalvo.

— Poartă o durere în privire, spuse deodată Garduña, şi-i acordă respectul ei pentru vecie.

Şi ceilalţi făcură la fel. Toţi învăţară să-l respecte, deşi din motive foarte diferite.

Fapt este că acum era aici, cu câmpia nesfârşită în faţa ochilor, după patru zile de existenţă singuratică şi legată de pământ: o câmpie punctată de tabere fumegânde, împrăştiate ca tufele de creozot în jurul unui tren paralizat, rămas pe şinele lui. Văzu scena mergând la trap pe câmpul de salbie; vagoanele cu aspect de case ambulante pentru femei şi copii, cu soldaţii care se odihneau pe acoperişurile vagoanelor, fumând ţigări galbene şi destrămate.

El sosise.

Era deja aici. Mergând la trap, se întrebă dacă ştie ceva despre ţara aceasta. Prin ochii săi albaştri trecu ca un fulger imaginea atât de îndepărtată a redacţiei ziarului *San Francisco Chronicle*, unde ştirile din Mexic traversau aerul cu încetineală, nu ca săgeţile care îi puneau tot timpul pe fugă pe reporteri: scandaluri locale, evenimente naţionale, reporterii din imperiul lui William Randolph Hearst erau energici, nişte Ahile americani, nu broaşte ţestoase mexicane, vânând ştirile, inventând ştirile dacă era necesar, existau unele ştiri bombă care intrau spărgând ferestrele redacţiei lui Hearst: La Follete a fost ales pentru platforma populistă în Wisconsin, Hiram Johnson era noul guvernator al Californiei, Upton Sinclair a publicat *Pădurea*, Taft a pus mâna pe putere promiţând reforma tarifelor, şi un bătrân faraon primea în castelul din Chapultepec, plin de decoraţii, spunând din când în când „Omorâţi-i prin ardere pe rug” şi menţinându-se viu doar datorită animozităţii sale în stare de veghe împotriva

vulturilor care zburau în cerc deasupra tuturor palatelor şi bisericilor din Mexic. Un bătrân vioi, delectarea ziariştilor, un bătrân tiran inspirat în privinţa expresiilor publicabile: „Bietul Mexic, atât de departe de Dumnezeu şi atât de aproape de Statele Unite”. Ştiri neînsemnate, iritante ştiri asemenea muştelor grase şi verzi într-o după-amiază de vară, intrând în sala de redacţie a ziarului *San Francisco Chronicle,* unde ventilatoarele încete vopsite în maron nu reuşeau să mişte aerul greu. Wilson era un candidat ieşit de la Universitatea din Princeton, Teddy Roosvelt se separase pentru a forma partidul Bull Moose, iar în Mexic nişte bandiţi numiţi Carranza, Obregón, Villa şi Zapata au pus mâna pe arme cu intenţia secundară de a răzbuna moartea lui Madero şi de a-l răsturna pe un tiran beţiv, dar cu intenţia principală de a-i fura pământurile domnului Hearst. Wilson a vorbit despre noua Libertate şi a spus că îi va învăţa pe mexicani democraţia. Hearst pretindea: Intervenţie, Război, Îndemnizaţie.

— Nu trebuia să vii în Mexic ca să te laşi omorât, fiule, îi spuse umbra tatălui său. Îţi aminteşti când ai început să scrii? Au fost unii care au pus pariu pe longevitatea ta.

— Ăsta se roagă tot timpul, spuse Garduña. Trebuie să fie un om cucernic.

— Tu n-o să fii înmormântată în cimitir, râse Inocencio.

— Cum să nu, spuse Garduña. Am aranjat totul cu familia mea în Durango. Când o să mor, or să spună că sunt mătuşa mea Josefa Arreola, care a rămas atât de fecioară, că nu-şi mai aminteşte nimeni de ea. Preoţii îşi amintesc doar de cei păcătoşi.

— Păi atunci să vedem de ce parte se află gringo, de partea celor sfinţi sau a păcătoşilor.

— Ce poate să aştepte un gringo aici cu noi?

Bătrânul gringo ştia că există o puzderie de ziarişti ca el, veniţi din ambele părţi, care roiau în jurul armatei lui Pancho Villa, aşa încât nimeni nu l-a oprit când a traversat

tabără. Tuturor li s-a părut ciudat: ziarist nu părea să fie, a spus-o dintotdeauna colonelul Frutos García. Cum erau să-l privească ei ca pe un ziarist pe un bătrân înalt, slab, cu părul alb, cu ochi albaştri, cu pielea feţei îmbujorată şi riduri ca brazdele din porumbişte, cu picioarele atârnându-i mai jos de scări?! Întrucât tatăl lui era spaniol şi negustor în Salamanca, Guanajuato, Frutos García spuse că aşa îl priveau păstorii de capre şi prostituatele pe Don Quijote când şi-a băgat nasul în satele lor, fără să-l fi invitat nimeni, călare pe un cal deşălat şi pornind la atac cu lancea lui împotriva armatelor de vrăjitori.

— Medic! Medic! îi strigară din vagoanele înţesate de lume când îi zăriră valijoara neagră.

— Nu, nu medic. Villa. Îl caut pe Pancho Villa, le strigă la rândul lui bătrânul.

— Villa! Villa! Villa! Villa! strigară toţi într-un glas, până când un soldat cu o pălărie galbenă cu dungi de sudoare şi praf strigă râzând de pe acoperişul unui vagon: Toţi suntem Villa!

Bătrânul gringo simţi că cineva îl trage de pantaloni şi coborî privirea. Un băiat de unsprezece ani, cu ochii ca două bile negre şi cu două cartuşiere aşezate cruciş peste piept îi spuse:

— Vreţi să-l cunoaşteţi pe Pancho Villa? Generalul o să meargă să-l vadă la noapte. Veniţi să-l vedeţi pe general, domnule.

Băiatul apucă hăţurile şi conduse calul bătrânului până la unul dintre vagoanele de pe şine, unde un bărbat cu maxilare puternice, mustaţă cu vârfurile întoarse în sus şi ochi galbeni şi înguşti, mânca *tacos*[3] în timp ce-şi sufla de pe ochi o şuviţă rebelă şi linsă de păr arămiu.

3 *Tacos* – fel de mâncare uşoară, de cele mai multe ori improvizată, proprie oamenilor săraci din mediul rural; se pregăteşte, de obicei, dintr-o turtă de mălai rulată sub forma unei clătite groase şi mari, umplută cu carne, legume etc., sau din două turte de mălai aşezate sub forma unui sandvici cu umplutura la mijloc (n. tr.)

— Cine eşti, gringo? Alt ziarist? spuse bărbatul cu ochii mijiţi, zărindu-i picioarele înfăşurate în jambiere de piele, dinspre deschizătura vagonului rătăcit. Sau vrei să ne vinzi scule?

— Bărbatul ăsta a venit aici ca să caute moartea, vru să-i spună Inocencio Mansalvo şefului său, dar Garduña îi astupă gura la timp: ea voia să vadă dacă este adevărat ce-au crezut cei trei prieteni când l-au văzut sosind. Băiatul de unsprezece ani aduse de hăţuri calul străinului.

Bătrânul dădu din cap că nu şi spuse că a venit să se alăture armatei lui Villa.

— Vreau să lupt.

Ochii mijiţi se deschiseră puţintel: masca de praf căzu atunci cu bucurie. Garduña izbucni în râs odată cu el şi îi răspunseră în cor femeile îmbrăcate cu fuste lungi şi rupte, care ieşiră din bucătăria de la un capăt al vagonului de bagaje, acoperite cu şaluri, să vadă de ce râde atât de mult generalul.

— Bătrâne! Bătrâne! râse tânărul general. Eşti prea bătrân! Du-te să-ţi uzi grădina, bătrâne! Ce faci aici? Nu avem nevoie de balast. Pe prizonierii de război îi omorâm, ca să nu-i târâm după noi. Asta e o armată de luptători de gherilă înţelegi?

— Am venit să lupt, spuse gringo.

— A venit să moară, spuse Inocencio.

— Noi ne mişcăm rapid şi fără să facem zgomot; părul tău ar străluci noaptea ca o flacără albă, bătrâne. Hai, pleacă, asta este o armată, nu un azil de bătrâni.

— Haideţi, puneţi-mă la încercare, spuse bătrânul, dar o spuse cu multă răceală, îşi aminteşte colonelul Frutos García.

Femeile făceau zgomote de păsări, dar acum rămaseră tăcute când generalul îl privi pe bătrân cu aceeaşi răceală cu care i-a vorbit bătrânul. Generalul scoase lungul său pistol Colt. Bătrânul nu se mişcă din şa. Atunci generalul îi

aruncă pistolul şi bătrânul îl prinse din zbor.

Aşteptară din nou. Generalul îşi puse mâna în buzunarul adânc al pantalonului ţărănesc, scoase un peso de argint, strălucitor, lat ca un ou şi neted ca un ceas şi-l aruncă în aer, drept în sus. Bătrânul aşteptă fără să se mişte până când moneda coborî la un metru deasupra nasului generalului; atunci trase repede; femeile ţipară; Garduña le privi pe celelalte femei; colonelul şi Mansalvo îşi priviră şeful; doar copilul îl privi pe gringo.

Generalul abia mişcă din cap. Copilul alergă să caute moneda, o luă din praf, o frecă de cartuşieră uşor îndoită cum era şi i-o înapoie generalului. Un şanţ perfect traversa trupul acvilei de pe monedă.

— Păstrează moneda, Pedrito, tu ni l-ai adus, surâse generalul, şi piesa de argint îi arse aproape degetele. Eu cred că doar un Colt 44 poate să străpungă un astfel de peso, care a fost prima mea comoară. Ai câştigat-o, Pedrito, îţi spun s-o păstrezi.

— Omul ăsta a venit să moară, spuse Mansalvo.

— Nu mai ştiu dacă e un bărbat cucernic, spuse Garduña mirosindu-şi florile.

— Ce vine să facă un gringo în Mexic? se întrebă colonelul.

„Ochii lui erau plini de rugăciuni” şi dacă bătrânul gringo nu a citit gândurile acelora care l-au privit coborând din munţii metalici în deşert, da, el şi-a repetat propriile cuvinte scrise pentru a-i anunţa de departe că „această bucată de umanitate, acest exemplu de senzaţii intense, această făcătură de om şi animal, acest Prometeu umil se ruga de mult, da, implora de mult să-i fie dată binefacerea neantului”.

Atât pământului, cât şi cerului, vegetaţiei deşertului, fiinţelor umane care îl văzură sosind, această încarnare suferindă le adresa o rugăciune tăcută:

„— Am venit să mor. Daţi-mi lovitura de graţie.”

V

Bătrânul gringo surâse când generalul Tomás Arroyo îşi suflă şuviţa de păr arămiu care îi acoperea ochii, scoţându-şi în afară buza de jos pentru a elimina aerul din piept înainte de a-şi spune numele şi a-l strivi cu el pe străin.

— Eu sunt generalul Tomás Arroyo.

Numele propriu a ţâşnit ca dintr-un arc prin faţa lui, dar săgeata lui personală era titlul militar şi din acel moment gringo ştia că toate locurile comune ale bărbăţiei mexicane o să-i fie aruncate peste capul alb, unul după altul, spre a vedea până unde pot întinde coarda cu el, pentru a-l pune la încercare, da, dar şi pentru a se ascunde de el, pentru a nu-i arăta adevărata lor faţă.

L-au aclamat după fapta de vitejie cu Coltul şi i-au dăruit o pălărie cu boruri late; l-au obligat să mănânce *tacos* din fudulii cu ardei iute şi cârnaţi; i-au arătat sticla de *mezcal*[4] pentru înspăimântarea albilor, cu un vierme mic aşezat pe fundul sticlei.

— Avem deci un general gringo cu noi.

— Ofiţer cartograf, spuse bătrânul. Regimentul nouă de Voluntari din Indiana Războiul civil din America de Nord.

— Războiul civil! Dar asta s-a întâmplat acum cincizeci de ani, când aici ne apăram de francezi.

— Cu ce sunt făcute *tacos*?

— Cu fudulii de taur şi sânge, generale indian. Vei avea nevoie de amândouă dacă vei intra în armata lui Pancho Villa.

— Ce are în el alcoolul?

— Nu-ţi face griji, generale indian. Viermişorul e mort. Nu face decât să-i lungească viaţa *mezcal*-ului.

---

4 *Mezcal* – variantă a lui *mexcal* (azt. *mexcalli)* – băutură alcoolică obţinută prin distilare din capetele frunzelor câtorva specii de agavă *(Agave americana)* în centrul şi nordul Mexicului, precum şi în New Mexico şi Texas (n. tr).

Vivandierele îi dădură să mănânce *tacos.* Arroyo şi băieţii lui se priviră fără nicio expresie. Bătrânul gringo mâncă în linişte, înghiţind întregi ardeii iuţi, fără să-i dea lacrimile sau să se înroşească la faţă.

— Cei din ţara ta se plâng că în Mexic se îmbolnăvesc de stomac. Dar niciun mexican nu moare de diaree din cauză că a mâncat sau a băut în propria lui ţară. Se întâmplă ca şi cu sticla asta, spuse Arroyo. Dacă sticla şi cu tine veţi purta viermişorul toată viaţa, veţi îmbătrâni fiecare foarte frumos. Viermele mănâncă unele lucruri, iar tu mănânci altele. Dar dacă tu mănânci doar lucruri cum sunt cele pe care le-am văzut la El Paso, mâncare învelită în hârtie şi închisă ermetic, pentru ca să n-o atingă nici măcar muştele, atunci viermele te atacă, pentru că nici tu nu-l cunoşti pe el, nici el nu te cunoaşte pe tine, generale indian.

Dar bătrânul gringo se hotărî să aştepte înarmat cu toată răbdarea strămoşilor lui protestanţi, indiferenţi şi salvaţi cu anticipaţie de credinţa lor, ca generalul Tomás Arroyo să-i dezvăluie o faţă necunoscută celorlalţi.

Se aflau în vagonul privat al generalului, care bătrânului gringo i se păru asemenea interiorului unuia dintre lupanarele pe care îi plăcea să le frecventeze la New Orleans. Se aşeză într-un fotoliu adânc de catifea roşie şi mângâie cu răbdare ciucurii perdelelor de lamé auriu. Candelabrele care atârnau precar deasupra capetelor lor zăngăniră când trenul începu să se pună în mişcare pufăind, iar generalul Arroyo dădu pe gât paharul de *mezcal* şi bătrânul gringo îl imită fără să scoată vreo vorbă. Dar lui Arroyo nu i-a scăpat privirea sardonică a bătrânului în timp ce privea vagonul somptuos, cu pereţii lui lăcuiţi şi tavanul capitonat. Bătrânul gringo îşi înfrâna tot timpul capacitatea de joacă, ironia, spunându-şi în fiecare clipă: „Încă nu”.

Ciudat este că atunci a simţit, de la început, că trebuie

să ţină în frâu alt sentiment, şi acesta era afecţiunea paternă pe care o încerca faţă de Arroyo. Voia să le înfrâneze pe amândouă, dar Arroyo şi-a dat seama doar (sau a vrut să-şi dea seama doar) de privirea de batjocură reţinută. Ochii lui se pierdură dincolo de deschizătura îngustă a pleoapelor şi trenul păru să ia hotărârea că de data aceasta n-o să rămână pe loc. Prinse o asemenea viteză, croindu-şi drum prin înserarea dezolantă a deşertului, îndepărtându-se de munţii care mai păstrau încă urme ale unei lupte titanice în focul căreia unii le-au dat naştere celorlalţi, punând umăr lângă umăr şi susţinându-se între ei, uneori împotriva voinţei lor, sprijinindu-şi imensele turnuri încoronate în amurgul roşu şi auriu, vârstate pe imensele lor corpuri albastre şi verzi. Acum marea tăcută a deşertului se afla la poalele lor şi bătrânul, de la fereastra vagonului, putea să numească şi să distingă creşterea vinovată a scumpiei, care în engleză se numea arborele de fum.

Arroyo spuse că trenul a aparţinut unei familii foarte bogate, care stăpânea jumătate din statul Chihuahua şi o parte din statele Durango şi Coahuila. Observase gringo trupa aceasta care l-a primit? de exemplu pe unul cu ochi verzi înguşti, pe o târfă zdrenţăroasă; în mod sigur l-a observat pe băiatul care l-a adus până la el şi apoi a păstrat moneda fierbinte cu acvila fără cap? Bine, acum trenul ăsta este al lor. Arroyo spuse că el înţelege nevoia de a avea un astfel de tren, o spuse cu un fel de strâmbătură veninoasă, căci îţi lua două zile şi o noapte pentru a traversa posesiunile familiei Miranda.

— Stăpânii? spuse bătrânul fără să i se mişte niciun muşchi pe faţă.

— Dovedeşte că sunt ei! lătră la el Arroyo.

Bătrânul ridică din umeri:

— Dumneavoastră tocmai aţi spus-o. Acestea sunt posesiunile lor.

— Dar nu proprietăţile lor.

Una este să avem un lucru, chiar dacă nu este al nostru, aşa cum familia Miranda avea aceste pământuri din nord, pentru creşterea vitelor, înconjurate de un deşert pe care ei l-au vrut neroditor şi aspru pentru a se proteja, şi de un zid de soare şi de agave, pentru a marca cu un hotar ceea ce au înşfăcat, spuse Arroyo, şi alta este să fim într-adevăr stăpânii unui lucru pentru care am muncit ca să-l obţinem. Îşi lăsă mâna să cadă de pe perdeaua de lamé şi îi spuse bătrânului să numere bătăturile de pe ea. Bătrânul admise că Arroyo a fost *péon* pe moşia familiei Miranda şi că acum îşi ia revanşa, plimbându-se în acest strălucitor vagon privat care înainte a fost al stăpânilor, nu este aşa?

— Nu înţelegi, gringo, spuse Arroyo cu o voce groasă şi neîncrezătoare. Într-adevăr, nu înţelegi nimic. Documentele noastre sunt mai vechi decât ale lor. Se apropie de o casă de fier ascunsă în spatele unei grămezi de perne fine de damasc şi o deschise, scoţând o cutie foarte plată şi lungă din catifea verde roasă şi din palisandru scrijelit. O deschise în faţa bătrânului.

Generalul şi gringo văzură hârtiile fragile ca mătasea veche.

Generalul şi gringo se priviră vorbindu-şi în tăcere de pe înălţimile opuse ale unei prăpăstii: privirile erau cuvintele lor, iar pământul care se vedea pe fereastra vagonului trecând în goană în spatele fiecăruia dintre ei spunea atât istoria hârtiilor, care era povestea lui Arroyo, cât şi istoria cărţilor, care era povestea bătrânului gringo (se gândi bătrânul cu un surâs amar: doar nişte hârtii, la urma urmelor, dar ce mod diferit de a le cunoaşte, de a le ignora, de a le păstra: *această arhivă a deşertului aleargă înainte şi nu ştiu unde o să ajungă, nu ştiu,* admise bătrânul gringo, *dar eu ştiu ceea ce vreau):* văzu în ochii lui Arroyo ceea ce Arroyo îi povestea cu alte cuvinte, văzu în întâmplarea extraordinară din prăvălia de la Chihuahua,

care era gestul tragic al unei absenţe, mai puţin decât a putut să-i spună Arroyo, dar mai mult decât ştia el însuşi: acest gringo n-o să calce nici măcar pe o palmă de pământ fără să cunoască istoria acestui pământ; acest gringo o să ştie şi cel mai mic amănunt despre pământul ales pentru a-i dărui şaptezeci şi unu de ani de piele şi oase: ca şi cum istoria ar continua să alerge fără să se oprească în ritmul trenului, dar şi în ritmul memoriei lui Arroyo (gringo a ştiut că Arroyo îşi aminteşte şi că doar el ştie acest lucru: mexicanul a mângâiat hârtiile aşa cum ar mângâia obrazul mamei sale sau mijlocul unei amante); amândoi au văzut mersul, fuga, mişcarea în ochii celuilalt: să fugă de spanioli, să fugă de indieni, să fugă de robia birurilor, să se agaţe de marile ferme de vite ca de răul cel mai mic, să apere ca pe nişte mici insule preţioase apele şi pământurile posedate de puţinele comunităţi protejate de coroana spaniolă în Nueva Vizcaya, să scape de munca forţată şi alte câteva cerinţe: să ceară respectarea proprietăţii comunale acordată de rege, să refuze să fie tâlhari sau sclavi sau răsculaţi sau indieni tobosos, dar în cele din urmă şi ei, cei mai puternici, cei mai onorabili, cei mai umili şi mai mândri în acelaşi timp, învinşi şi ei de destinul răului: sclavi şi tâlhari, niciodată oameni liberi sau doar atunci când erau răsculaţi. Aceasta era istoria acestui pământ, iar bătrânul şoarece de biblioteci americane ştia lucrul acesta şi îl privi pe Arroyo în ochi, pentru a se convinge că şi generalul îl ştie: sclavi sau tâlhari, niciodată oameni liberi, şi totuşi stăpâni ai unui drept care le permitea să fie liberi: răscoala.

— Vezi, generale gringo? Vezi ce este scris? Vezi scrisul? Vezi acest preţios sigiliu roşu? Aceste pământuri întotdeauna au fost ale noastre, ale puţinilor plugari care am primit protecţie atât împotriva protejării, cât şi a asalturilor indienilor tobosos. Chiar regele Spaniei a spus-o. Chiar şi el a recunoscut acest lucru. Stă scris aici. Cu

propria lui mână. Aceasta este semnătura lui. Eu păstrez hârtiile. Hârtiile dovedesc că nimeni altcineva nu are drepturi asupra acestui pământ.

— Puteţi să citiţi, dragul meu general?

Bătrânul gringo spuse asta cu un licăr surâzător în privire. Rachiul încălzea bine şi era o tentaţie pentru spiritele înclinate spre glumă. Dar el era o tentaţie şi pentru sentimentul lor patern. Aşa încât Arroyo apucă mâna bătrânului gringo cu putere, deşi fără ameninţare. Aproape o mângâie şi tocmai sentimentul de afecţiune îl smulse cu brutalitate pe bătrân din gluma lui călduţă, obligându-l să se gândească, cu o ameţeală neaşteptată şi dureroasă, la cei doi fii ai săi. Generalul îi cerea să privească pe fereastră înainte de apusul soarelui, să privească formele rapide ale pământului pe care le lăsau treptat în urmă, sculpturile răsucite şi însetate ale plantelor luptând pentru a-şi păstra apa, ca şi când ar fi vrut să spună restului deşertului muribund că există speranţă şi că în ciuda aparenţelor, n-au murit încă.

— Crezi că pătrunjelul sălbatic poate să citească, şi eu nu? Eşti un prost, gringo. Eu sunt analfabet, dar îmi amintesc. Nu pot să citesc hârtiile pe care le păstrez pentru oamenii mei, asta are bunăvoinţa s-o facă pentru mine colonelul Frutos García. Dar eu ştiu mai bine ce înseamnă hârtiile mele decât cei care ar putea să le citească. Pricepi?

Bătrânul răspunse doar că proprietatea trece în alte mâini, aşa operează legile pieţei; nu există bogăţie care să se nască dintr-o proprietate care nu circulă niciodată. Simţi o roşeaţă caldă pe obrazul dinspre fereastră şi preţ de un minut crezu că temperatura lui este doar senzaţia interiorizării soarelui care cu fiecare apus ne părăseşte cu un licăr de teroare. Teroare reciprocă: privi drept în ochii galbeni şi sălbatici ai lui Tomás Arroyo. Generalul se lovi de mai multe ori la tâmplă cu degetul arătător: toate

istoriile sunt aici în capul meu, o întreagă bibliotecă de cuvinte; istoria poporului meu, a satului meu, a durerii noastre: aici în capul meu, bătrâne. Eu ştiu cine sunt, bătrâne. Şi tu ştii?

Nu soarele îi arse, absent, bătrânului gringo obrazul dinspre fereastră. Era un foc pe câmp. Soarele apusese deja. Focul îi luă locul.

— Ei, grozavi mai sunt băieţii ăştia, suspină cu un fel de mândrie generalul Arroyo.

Alergă până la platforma din spate a vagonului, şi bătrânul îl urmă cu toată demnitatea de care era în stare.

— Ei, grozavi mai sunt băieţii ăştia. Mi-au luat-o înainte.

Arătă spre incendiu şi îi spuse, priveşte, bătrâne, gloria familiei Miranda transformată în fum curat. Le spusese băieţilor că va ajunge la asfinţit. I-au luat-o înainte. Dar nu-i răpiră plăcerea, ştiau că asta este plăcerea lui, să sosească în momentul în care conacul este cuprins de flăcări.

— Bună socoteală, gringo.

— Proastă afacere, generale.

Fanfara interpretă marşul *Zacatecas* când trenul intră în gara conacului Miranda. Gringo nu putu să deosebească mirosul de conac ars de cel de turtă arsă. O ceaţă deasă şi cenuşie învăluia bărbaţii şi femeile, copiii şi bucătăriile improvizate, caii şi vitele slobode, trenurile şi trăsurile abandonate. Larma ordinelor colonelului Frutos García şi ale lui Inocencio Mansalvo se făceau auzite pe deasupra celuilalt tumult imperceptibil şi aproape firesc:

— Convoi, pe loc...!

— Porumbul pentru calul generalului!

— Brigadă, drepţi!

— O să tragem o duşcă!

Câinii lătrară când generalul Arroyo coborî din vagon şi îşi puse pălăria enormă încărcată cu frunze turnate în argint ca o coroană de război pe faţa lui întunecată. Ridică

privirea şi îl văzu pe gringo. Pentru întâia oară, bătrânul dădea semne de frică. Câinii lătrau la străinul care nu îndrăznea să facă următorul pas pe scară pentru a pune piciorul pe pământ.

— Hai, îi ordonă lui Inocencio Mansalvo, sperie-i pe câinii ăştia de aici pentru generalul gringo, apoi îi surâse. Ah, ce mai gringo viteaz. Federalii sunt mai viteji decât oricare dintre căţelandrii ăştia costelivi.

Nu se citea niciun semn de plăcere pe faţa lui Arroyo în timp ce bătrânul gringo îl urmă, înalt şi deşelat, contrastând cu statura mai scundă, tânără, musculoasă şi dramatică a generalului, mergând pe câmpia prăfuită, dincolo de gară, spre vastul grup de case în flăcări, cu un zgomot metalic de pinteni şi centiroane şi pistoale şi artilerie rapid retrasă şi murmurul târziu al vântului din deşert printre unicele frunze la îndemână: cele de pe pălăria generalului.

Şuierătură colectivă răsună în auzul tuturor şi bătrânul gringo privi cu un tremur atavic, şirurile de spânzuraţi de stâlpii de telegraf, cu gurile deschise şi limbile atârnându-le în afară. Toţi şuierau legănându-se în bătaia vântului blând al deşertului, de-a lungul aleii cu plopi care ducea la conacul incendiat.

VI

Acolo se afla ea. În mijlocul mulţimii, luptând şi împingând şi încercând să-şi găsească locul, privind toate figurile care se adunau, încercând să fie martora spectacolului; din mijlocul mulţimii tăcute de pălării şi şaluri ieşiră la suprafaţă acei ochi cenuşii luptând pentru a păstra un sens al identităţii proprii, al demnităţii şi curajului propriu în mijlocul terorii ameţitoare a neprevăzutului.

Bătrânul o privi pentru prima dată şi îşi spuse: sigur că a fost prevenită.

Şi totuşi era acolo, fără îndoială încăpăţânată ca un catâr şi foarte puţin realistă: când o văzu, recunoscu multe alte fete asemănătoare pe care le cunoscuse în viaţa lui. O domnişoară cum trebuie. Nu numai atât, o domnişoară care o includea şi pe soţia lui când era tânără, şi pe frumoasa lui fiică. Acum se întrebă cu ce ar asocia-o dacă ar fi cunoscut-o în altă parte, şi altă parte voia să spună: locul potrivit, împrejurările care erau fireşti pentru ea. O domnişoară cum trebuie. Nu numai atât, o domnişoară binecrescută încercând să urmeze instrucţiunile mamei ei, pentru a deveni o femeie instruită. O tânără matroană peste foarte puţină vreme. Încă nu, încă dependentă de suma fixă de bani pentru nevoile personale.

Ce avea să spună? Ce se aştepta de la ea? Care erau locurile ei comune, ca de pildă cârnaţii şi viermişorul generalului? „Sunt cetăţeancă americană Trebuie să-l văd pe consul. Am anumite drepturi constituţionale. Nu puteţi să mă opriţi aici. Nu ştiţi cu cine staţi de vorbă.” Nu. Nimic din toate acestea. Au oprit-o cu forţa, deoarece conacul era în flăcări, şi poate pentru că au simţit în oasele şi muşchii ei ceva care spunea că ea a venit aici să muncească şi să trăiască şi să rămână şi nimeni n-avea dreptul s-o afume ca pe o insectă pentru ca să iasă în fugă din locul unde era

angajată şi unde i se plătise deja salariul cu o lună întreagă înainte.

Căci asta spunea, într-adevăr, cu un accent pe care bătrânul îl localiză în est, pe coasta atlantică, New York fără îndoială, dar imediat se văzu obligat să se lase purtat de curent puţin mai la sud, o uşoară influenţă a intonaţiei din Virginia suprapusă peste cea din Manhattan. Oricum, doar el părea că o înţelege, poate puţin şi generalul, căci a stat în El Paso, a spus, poate exilat sau poate făcând contrabandă cu arme, îşi imaginä bătrânul gringo.

— Mi-am primit leafa şi voi rămâne aici până când se va întoarce familia, iar eu voi putea să le predau copiilor limba engleză şi să-mi merit leafa. *So*!

Arroyo o privi cu un surâs pregătit anume pentru a inspira teamă, dar imediat izbucni în hohote de râs; un râs prostesc, dar puternic, un râs tineresc marcat de o experienţă îndelungată a stupidităţii umane; bătrânul va spune mereu că în acel moment Arroyo i s-a părut o paiaţă tragică, un bufon care trebuia să fie luat în seamă. Când traduse cuvintele femeii pentru oamenii săi, bărbaţii râseră pe faţă, în timp ce femeile scoaseră nişte sunete de păsări cu capetele acoperite cu şalurile lor. Spune că o să-i înveţe engleza pe copiii Miranda, aţi mai auzit aşa ceva? Crede că o să se întoarcă, aţi auzit? Haide, Chencho, spune-i adevărul, că niciodată n-o să se întoarcă, domnişoară, au plecat tocmai la timp la Parisul din Franţa, de îndată ce au simţit că le ajunge lumânarea la degete au vândut ferma şi şi-au cumpărat acolo o hardughie, nu se vor întoarce niciodată, strigă Garduña mişcându-şi ţâţele foarte ţanţoşă cu buchetul ei de flori moarte, v-au dus cu preşul, domnişoară, v-au făcut să veniţi la nimic, doar pentru a ne face să credem că nu pleacă, spuse, cu vocea lui măsurată, colonelul Frutos García, iar Garduña:

— Ne-au lăsat pe toţi cu buzele umflate, dom-ni-şoa-rră.

— Ceea ce vrea să spună cu un copil în braţe, zise în

engleză bătrânul. Ea îl privi. Era greu să vezi pe cineva în amestecătura de fum şi foc şi figuri străine, dar ea îl privi pe el.

— Ajutaţi-mă, murmură.

Bătrânul îşi dădu seama că ei nu-i este uşor să spună aşa ceva, să ceară ajutor cuiva; văzu lucrul acesta în tremurul bărbiei, în expresia ochilor, în mareea pieptului ei. Bătrânul descoperi chiar în clipa aceea că lui îi este dat să vadă dincolo de gesturile şi cuvintele acestei fete, respectându-le, căci ea nu încerca să înşele pe nimeni, încerca doar să se pună de acord cu ea însăşi, cu lupta pe care el putu s-o vadă în transparenţa flintei ei feminine. O privi şi îşi spuse că ea este tot ce ştie el, „dar are dreptul să-mi ascundă ce este şi eu am obligaţia să respect acest lucru". O fată independentă, dar nu bogată, nici cu stare, şi nu din cauza sumei fixe pentru nevoile proprii, ceea ce în Mexic se numea mesada, sau din cauza educaţiei pe care a primit-o în familie. „Incomodă pentru că se află aici ca şi mine, luptând pentru a fi." Era o fată transparentă, iar bătrânul gringo, privind-o, îşi spuse că poate şi el este transparent, la urma urmelor. „Există oameni a căror obiectivitate este generoasă pentru că este transparentă, totul se poate citi, lua, înţelege la ei: oameni care-şi poartă propriul soare pentru a le da lumină."

Arroyo îl privi din spatele pleoapelor lui mijite, pe gringo mai întâi, mai apoi o privi pe ea. Arroyo era opac, opacitatea era virtutea lui, îşi spuse bătrânul observându-l. Generozitatea era enigma lui: trebuia s-o dezlegi pentru a-l înţelege şi a-l face să apară în adevărata lui lumină. Jumătate din lume era transparentă; cealaltă jumătate, opacă. Arroyo: ceva rapid şi ascuns în adâncul privirii lui de urs; ceva alergând de colo până colo în creierul lui.

— Sigur. Tu ocupă-te de ea, generale indian. Tu vezi să nu i se întâmple nimic rău.

Arroyo plecă cu oamenii săi ca un talaz, iar ei rămaseră

singuri, o pereche privindu-se intens, bătrânul impunându-şi o vigilenţă deosebită împotriva înclinaţiei lui ziaristice spre stereotipul rapid pentru ca masele stupide să înţeleagă dintr-odată şi să se simtă astfel măgulite: o notă pentru tot, aceasta era biblia şefului său, mister Hearst. Merse câţiva metri în spatele ei pentru ca să se simtă protejată, dar în realitate studiind-o, felul ei de a merge, modul de a se comporta, micile gesturi de orgoliu rănit, urmate de porniri hotărâte de afirmare. Pentru ziarul lui ar fi scris într-una dintre notele care îl încântau pe Hearst: o femeiuşcă deghizată în învăţătoare, sau o învăţătoare în căutarea primei aventuri reale din viaţa ei. Deşi ar fi putut să adopte şi perspectiva unui cavaler din statele producătoare de bumbac şi să se întrebe, simplu, dacă această fată din nord ştie sigur ce înseamnă cavalerismul.

Ea se opri, nesigură, în faţa unei uşi închise de cristal. Bătrânul i-o luă înainte în momentul în care ea era pe punctul să pună mâna pe clanţă şi să deschidă uşa din proprie iniţiativă.

— Permiteţi-mi, domnişoară, spuse bătrânul şi ea acceptă, se simţi recunoscătoare, avea şi ea prejudecăţi. Şi nu mai era, cum se spune, în primăvara vieţii.

Se aflau într-un salon de dans. Bătrânul nu privi salonul. O privi pe ea şi se pedepsi în gând pentru această febră a percepţiei. Ea, mai liniştită, privi în jur şi arătă spre un colţ unde să se aşeze, să schimbe informaţii şi să-şi spună numele – ea, Harriet Winslow, din Washington, D.C.; el nu-şi dădu numele, spuse doar sunt din San Francisco, California, şi ea repetă povestea: a venit să-i înveţe engleza pe copiii familiei Miranda.

Acum el o privi într-adevăr pentru prima oară, nu transparentă şi esenţială, ci circumstanţial opacă: Harriet Winslow îşi aranjă cravata şi-şi netezi cutele fustei plisate ca şi când acum ar fi fost o femeie exterioară ei însăşi, îmbrăcată cu uniforma femeilor cu slujbă în Statele Unite:

costumul de Gibson girl. Nu, nu era tocmai în primăvara vieţii, dar era încă tânără, frumoasă şi, doar acum a aflat, independentă, nesortită să treacă din familia mamei sale în familia soţului său. Viaţa nu mai era roz, nu mai era tihnită; acum cel puţin nu. Poate vreodată da, dacă aceste gesturi atât de ale ei n-ar fi fost deprinse, ci supte odată cu laptele mamei. Eleganţa rapidă şi sigură a unei femei frumoase de treizeci de ani.

Nu vorbiră despre ei înşişi. Ea nu-i povesti nimic despre împrejurările care au obligat-o să vină în Mexic. El nu-i spuse că a venit aici ca să moară, pentru că tot ce a iubit a murit înaintea lui. Nici măcar nu-şi spuseră ceea ce le stătea pe limbă. Nu pronunţară cuvântul „fugă”, pentru că nu voiau să admită că sunt prizonieri. Bătrânul spuse numai:

— Nimic nu vă poate reţine aici, ştiţi. Dumneavoastră nu sunteţi responsabilă pentru această revoluţie sau pentru fuga patronilor dumneavoastră. Banii vă aparţin.

— Nu i-am câştigat, domnule.

Cuvintele le sunară goale amândurora, pentru că nimeni nu trebuia să-i informeze că sunt prizonieri pentru ca să se simtă, în seara aceea, închişi ca într-o colivie de locul străin, de mirosuri, de zgomote, de veselia beţivilor care se apropia treptat; de pumnul strâns al deşertului.

— Sunt sigur că generalul vă va ajuta să obţineţi un mijloc de transport, domnişoară.

— Care general?

— Ştiţi. Cel care mi-a cerut să mă ocup de dumneavoastră.

— Generalul? Harriet făcu ochii mari. Nu seamănă cu niciun general pe care l-am cunoscut până acum.

— Vreţi să spuneţi că nu seamănă cu un cavaler.

— Cum vreţi; dar nu seamănă cu un general, cavaler sau nu. Cine l-a numit general? Sunt sigură că s-a numit el însuşi.

— Se întâmplă uneori, în împrejurări neobişnuite. După voce sunteţi într-adevăr ofensată, domnişoară.

Ea îl privi cu o umbră de surâs.

— Îmi pare rău. Nu vreau să sune a prejudecată. Sunt doar nervoasă. Adevărul este că pentru mine armata înseamnă mult.

— Păi nici eu nu vreau să par curios, dar mi se pare greu, la prima vedere, să vă asociez cu...

— O, nu sunt eu, înţelegeţi. Este tatăl meu. A dispărut în timpul războiului între Spania şi Statele Unite. Armata era mândria lui, şi a noastră. Fără armată ar fi sfârşit trăind din cerşit. Şi noi. Vreau să spun mama şi cu mine.

Atunci această învăţătoare la un conac care nu mai exista, învăţătoarea unor copii pe care nu i-a cunoscut niciodată, nici n-a aflat cum au fost, sau dacă au existat măcar, îşi mişcă capul ca o pasăre rănită şi izbucni serbarea trupelor în salonul de dans unde s-au refugiat cei doi americani. Se auziră strigăte de coioţi şi râsetele molcome ale indienilor, care nu râd niciodată straşnic, ca spaniolii, nici cu resentimente, ca metişii.

Câteva râsete ascunse şi o trompetă dezacordată. Apoi o linişte neaşteptată.

— Ne-au văzut, murmură Harriet, lipindu-se de pieptul bătrânului.

S-au văzut pe ei înşişi.

Salonul de dans al familiei Miranda era un Versailles în miniatură.

Pereţii erau două lungi şiruri de oglinzi asamblate din tavan până la podea: o galerie de oglinzi destinate să reproducă, într-o perpetuă rundă de plăceri, paşii şi voltele elegante ale perechilor sosite de la Chihuahua, El Paso, şi celelalte conace, ca să danseze valsul şi cadrilul pe elegantul parchet pe care domnul Miranda l-a comandat din Franţa.

Bărbaţii şi femeile din trupa lui Arroyo se priveau pe ei

înşişi. Paralizaţi de propriile lor imagini, de reflectarea concretă a fiinţei lor, de faptul că-şi vedeau în întregime corpurile. Se învârtiră încet, ca pentru a se convinge că nu este vorba de încă o iluzie. Fură răpiţi de labirintul oglinzilor. Bătrânul îşi dădu seama că domnişoara Harriet şi el nici măcar n-au observat oglinzile când au intrat, amândoi obişnuiţi fără îndoială cu saloanele de dans, el în marile şi modernele hoteluri construite în San Francisco după cutremur, ea la vreun bal militar la Washington, cu ocazia vreunei invitaţii elegante a logodnicului ei.

Bătrânul dădu din cap: n-a privit oglinzile când a intrat, pentru că n-a avut ochi decât pentru miss Harriet.

Unul dintre soldaţii lui Arroyo întinse o mână spre oglindă.

— Uite, eşti tu.

Şi camaradul arătă spre imaginea celuilalt în oglindă.

— Sunt eu.

— Suntem noi.

Cuvintele făcură înconjurul salonului, suntem noi, suntem noi, şi se auzi o ghitară, o voce se uni cu alta, cei de la cavalerie intrară şi ei şi continuară serbarea şi dansul şi glumele la conacul familiei Miranda, fără să-i ia în seamă pe cei doi americani, dar începu o polcă din nord odată cu apariţia unui acordeon, iar pintenii călăreţilor se târâră în timpul dansului pe podeaua fină marchetată în culori, zgâriind-o şi scoţând aşchii din ea. Bătrânul împiedică pornirea Harrietei.

— Este serbarea lor, îi spuse el. Nu vă amestecaţi.

Ea îşi eliberă braţul din strânsoarea bătrânului cu o forţă pe care i-o dădea supărarea.

— Distrug parchetul.

El o luă de braţ, iritat:

— Nu dumneavoastră l-aţi plătit. Vă spun să nu vă amestecaţi.

— Sunt responsabilă! exclamă Harriet Winslow plină de

orgoliu. Domnul Miranda mi-a plătit o lună cu anticipaţie. Eu mă voi angaja să-i fie respectată proprietatea în timpul absenţei sale. Vă spun că sunt responsabilă!

— Aşadar, nu vă gândiţi să vă întoarceţi acasă, domnişoară?

Femeia se înroşi aşa cum ar fi făcut-o şi el, dacă nu şi-ar fi definit deja, în minte, motivele pentru care nu se va întoarce niciodată acasă.

— Sigur că nu! După ce am văzut aici astă-seară!

Luă o gură de aer şi-l lăsă să i se aşeze în plămâni. Spuse că a terminat colegiul cu calificative maxime, dar că apoi şi-a dat seama că nu-i place să predea copiilor care gândesc deja la fel ca ea. Îi lipseşte provocarea, stimulentul. Dacă ar fi rămas în Statele Unite, ar fi însemnat să se lase pradă rutinei. A simţit că este de datoria ei să vină în Mexic.

— Din moment ce copiii pe care am venit să-i învăţ au plecat, voi rămâne pentru a-i învăţa pe aceşti copii de aici, spuse pe un ton în care ruşinea şi orgoliul atinseră acelaşi nivel. Bărbaţii şi femeile din trupă şi din sat, amestecaţi, dansau şi se sărutau pe furiş, îndepărtaţi deja de percepţia tulburătoare a altei prezenţe: cea a lor înşişi reflectaţi în oglinzi.

— Nu-i cunoaşteţi. Nu-i cunoaşteţi deloc, spuse bătrânul. Încercând să amâne un răspuns pe care nu voia să i-l dea: un dispreţ compătimitor, o zeflemisire a fostei sale fiinţe, înainte de a se hotărî să vină în Mexic.

Unse un alt gând peste acesta, ca untul pe o felie de pline prăjită: s-a privit Harriet în oglinzi când a intrat aici? Dar ea răspundea deja la afirmaţia bătrânului, cu toată încrederea ei regăsită: *„Şi ei nu mă cunosc pe mine”.*

— Uită-te la ei, oamenii ăştia au nevoie de educaţie nu de pistoale. O baie bună urmată de câteva lecţii despre cum facem noi lucrurile în Statele Unite, şi s-a terminat cu dezordinea asta...

— O să-i civilizaţi? spuse sec bătrânul.

— Exact. Şi începând chiar de mâine.

— Aşteptaţi, spuse bătrânul. Oricum, trebuie să dormiţi undeva în noaptea asta.

— V-am spus deja că mă voi ocupa eu de acest loc până se vor întoarce stăpânii lui adevăraţi. N-aţi face şi dumneavoastră la fel?

— Nu există un astfel de loc. S-a prefăcut în scrum. Stăpânii n-o să se întoarcă. Dumneavoastră n-o să rămâneţi să educaţi pe nimeni. Mai întâi vă vor educa ei rapid pe dumneavoastră, miss Winslow, şi într-un mod nu tocmai plăcut.

Ea îl privi cu uimire.

— Păreaţi un cavaler, domnule.

— Şi sunt, domnişoară, vă jur că sunt, tocmai de aceea o să vă protejez.

O apucă ca pe o păpuşă, o ridică de pe parchetul distrus pe umerii lui bătrâni, dar puternici şi o scoase sufocată de uimire, multiplicată ca într-un vis de argint reverberant în pădurea de oglinzi; o scoase din bula de muzică şi sticlă atât de misterios respectată, salvată de focul pe care generalul ordonă să fie aprins, şi cei doi plecară în mijlocul glumelor, al urletelor şi al veseliei flaşnetei victoriei: ea luptând şi dând din picioare în aerul rece al deşertului printre focurile şi fumul de bălegar şi de plăcinte arse.

— Tu ocupă-te de ea, generale indian.

Îşi dădu seama că singurul refugiu pentru el însuşi este protecţia oferită de întunecatul şi interiorizatul general Arroyo. Gringo căzuse în cursa tânărului revoluţionar. Fusese pe punctul de a o duce pe Harriet Winslow în fastuosul vagon de cale ferată, la bordelul privat al unui revoluţionar analfabet, cu capul plin de amintiri ale nedreptăţii, dar oricum un bărbat care nici măcar nu ştia să citească şi să scrie. O privi pe Harriet Winslow, punându-i aceeaşi întrebare pe care şi-o punea şi lui însuşi.

Are dreptate femeia?

O depuse cu grijă pe pământ şi o îmbrăţişă înainte de a-i privi în jurul lui pe bărbaţii şi femeile din armata revoluţionară de la Chihuahua, care stăteau înfăşuraţi în poncho-urile lor în jurul focurilor.

Harriet şi bătrânul gringo se priviră descurajaţi, reflectându-şi fiecare dezolarea în ochii celuilalt. Deşertul este în timpul nopţii o mare boltă în aer liber: cea mai mare cameră deschisă din lume. Cei doi, îmbrăţişaţi, simţiră că se scufundă în adâncul unei mari albii: cea a oceanului care odată a ocupat acest platou de pietriş şi apoi s-a retras, lăsând locul friguros şi pustiu locuit de toate fantomele apei: ale mărilor, ale oceanelor, ale fluviilor care au fost acolo sau ar fi putut să fie.

— Harriet: te-ai privit în oglinda din salonul de dans când am intrat astă-seară?

— Nu ştiu. De ce?

Ea voia să-l întrebe: Şi tu lupţi aici? Care este locul tău aici? Înainte de a arde conacul, toţi spuneau că este o campanie urgentă, că trebuie să facă totul în grabă, fără menajamente sau vor pierde revoluţia. I-au atârnat de stâlpi pe toţi soldaţii federali pe care i-au găsit. Şuieră, îi auzi? E îngrozitor! Eşti de partea lor? Tu lupţi împreună cu ei? Eşti în pericol de moarte aici?

Bătrânul repetă doar întrebarea, te-ai privit în oglindă...?

Ea nu putu să răspundă pentru că o femeie mică, acoperită cu un şal albastru, cu faţa atât de rotundă cum e cea a lunii pline, cu ochii ca nişte migdale triste, ieşi din vagonul generalului şi spuse că domnişoara trebuie să doarmă cu ea. Generalul îl aşteaptă pe bătrân. Mâine o să se dea o luptă.

VII

— Ce face ea acum?

— Acum ea se aşază, singură, şi îşi aminteşte.

— Nu. Acum ea doarme.

— Ea visează şi nu mai are vârstă.

— Ea crede când visează că visul ei va fi destinul ei.

— Ea visează că un bărbat bătrân (tatăl ei?) o să-i dea o sărutare în timp ce ea doarme şi înainte ca el să plece la război.

— Niciodată nu s-a mai întors din Cuba.

— Există un mormânt gol în Arlington.

— *Aş vrea să ajung în pragul morţii dezbărată de umilinţă, de resentimente, de vină sau bănuială; stăpână pe mine însămi, cu propriile mele păreri, dar niciodată o cucernică prefăcută sau o farisee.*

— Tatăl tău a plecat în Cuba şi acum tu te duci în Mexic. Ce manie a curţii din dos îi bântuie pe cei din familia Winslow!

— Priveşte harta curţii din dos: Aici este Cuba. Aici este Mexicul. Aici este Santo Domingo. Aici este Honduras. Aici este Nicaragua.

— Ce vecini de neînţeles avem! Îi invităm la cină, iar apoi refuză să rămână pentru a spăla vasele.

— Priviţi harta, copii! Învăţaţi!

— Singurătatea este o absenţă a timpului.

— Trezeşte-te, Harriet, trezeşte-te! E târziu.

Mama ei i-a spus întotdeauna că este o fată încăpăţânată ca un catâr, dar fără simţul realităţii, şi că aceasta este o combinaţie proastă pentru o domnişoară fără zestre, bine cel puţin că manierele ei nu erau întotdeauna reci şi impecabile.

Când citi anunţul în *Washington Star,* inima îi bătu mai repede. De ce nu? Predatul la şcoala primară devenise o rutină, la fel ca şi dusul la slujbă duminicile cu mama ei,

sau plimbările cuminţi cu logodnicul ei, care tocmai împlinise patruzeci şi doi de ani, în timpul ultimilor opt ani.

— După o anumită vârstă, societatea acceptă ceea ce eşti cu condiţia să nu se schimbe nimic şi să nu mai existe surprize.

De ce nu? îşi spuse muşcându-şi cravata care făcea parte din costumul ei de Gibson girl, aproape o uniformă pentru fetele cu slujbă la începutul secolului: bluză albă cu mâneci bufante şi guler închis cu nasturi; cravată, fustă de lână lungă şi largă; botine înalte. De ce nu? La urma urmelor, datorită ei era fericită şi mama ei, care nu se simţea părăsită la bătrâneţe şi aprecia faptul că unica sa fiică a continuat să doarmă sub acelaşi acoperiş cu ea şi că o însoţeşte în fiecare duminică la biserica metodistă de pe strada M, şi era fericit şi Delaney, logodnicul ei, care nu se simţea obligat să-şi părăsească camerele comode de la club, serviciile cu care era obişnuit acolo şi cheltuielile neînsemnate ale existenţei lui de holtei. În afară de independenţa de care avea nevoie un procurator de dobânzi speciale faţă de guvernul american.

— Lumea întreagă a devenit periculoasă, spuse Delaney când citi titlurile constante ale editorialelor despre norii de război din Europa.

— De ce rămâi aici cu mine? îi spuse mama ei cu un surâs uşor maliţios. Ai împlinit deja treizeci şi unu de ani. Nu te plictiseşti?

Săruta atunci obrazul fiicei sale, obligând-o să se aplece până atingea pielea neîngrijită a mamei. Şi astfel prizonieră a îmbrăţişării filiale, ea trebuia să asculte tânguirea mamei, da, putea să-şi imagineze durerea unei fete tinere care ar fi putut să crească în bogăţie la New York şi în schimb a trebuit să aştepte mereu, ca şi mama ei; să aştepte veşti care nu sosesc niciodată, toată viaţa, oare am moştenit ceva? oare a murit tata în Cuba? oare o să vină vreun băiat să mă invite? nu, nu era uşor, pentru că

ele nu vor accepta mila nimănui, nu-i aşa, fetiţo? şi băieţii nu vor veni s-o viziteze pe fata fără bani a văduvei unui căpitan din armata Statelor Unite, obligată să părăsească New York-ul şi să urmeze cursurile şcolii normale la Washington, D. C, pentru a fi aproape de Dumnezeu ştie ce! de fondul de pensii al armatei, de amintirea tatălui care a fost încartiruit acolo în fiecare an, de cimitirul din Arlington unde a trebuit să fie înmormântat cu toate onorurile, dar nimeni nu ştia unde se află, unde a căzut în campania din Cuba.

Asediată de Washington vara, când era de ajuns să nu supraveghezi vegetaţia o secundă pentru ca pădurea tropicală să invadeze totul şi să înghită oraşul capitală în întregime odată cu creşterea luxoasă a plantelor tropicale, a celor agăţătoare şi a magnoliilor putrezite.

Răspunsul pe care l-au dat oamenii pădurii tropicale din Washington a fost construirea unui panteon greco-roman.

Întinse mâna şi o luă pe cea a mamei sale când se hotărî să plece, şi mama ei murmură, o domnişoară cultivată, dar încăpăţânată ca un catâr şi fără simţul realităţii; cu toate acestea, suspină, măcar să fii fericită, cu toate acestea, repetă; în ciuda diferenţelor noastre de opinii.

— Nu mă asculţi, mamă.

— Cum să nu, fata mea. Ştiu totul. Poftim. A sosit această scrisoare pentru tine.

Era un plic trimis din Mexic. Scria clar *Miss Harriet Winslow, 24oo Fourteenth Street, Washington, D. C., Statele Unite din Nord.*

— De ce ai deschis-o, mamă? Cine...?

N-a vrut să termine ce avea de spus, n-a vrut să se certe. A hotărât să accepte oferta familiei Miranda înainte să se întâmple ceva, înainte să moară mama ei, sau să se întoarcă tatăl ei, sau ca Delaney să fie judecat pentru delictul de fraudă federală, şi-a jurat-o, şi-a jurat-o ei însăşi. Ea era hotărâtă să plece în Mexic pentru că simţea

că i-a învăţat pe copiii americani tot ce poate. A citit acest anunţ în *Star* şi s-a gândit că în Mexic poate să-i înveţe pe copiii mexicani tot ce ştie. Aceasta este provocarea de care are nevoie, a spus într-o zi punându-şi pălăria de pai lăcuită cu panglicuţe negre. Cunoaşterea limbii spaniole a fost omagiul minim al învăţătoarei care a absolvit şcoala normală adus tatălui căzut în Cuba. Îi va servi pentru a-i învăţa engleza pe copiii familiei Miranda la un conac din Chihuahua.

— Nu pleca, Harriet. Nu mă părăsi acum.

— M-am hotărât înainte de a primi scrisoarea, îi spuse logodnicului ei, domnul Delaney.

— De ce am părăsit New York-ul? îi spunea în copilărie mamei ei atunci când ea îi amintea că acolo îşi are rădăcinile familia lor, lângă Hudson, şi nu aici, lângă Potomac.

Atunci ea râdea şi îi spunea că nu ei au părăsit New York-ul; New York-ul i-a părăsit pe ei. Câte lucruri au rămas fără răspuns când tatăl ei a plecat în Cuba şi ea avea şaisprezece ani şi el nu s-a întors niciodată.

Ea s-a aşezat în fiecare dimineaţă în faţa unei oglinzi în micul ei dormitor de pe strada Paisprezece şi a venit o zi în care a admis că faţa ei spune o poveste care nu-i face plăcere.

Avea doar treizeci şi unu de ani, dar faţa ei în oglindă în timp ce o desena delicat cu un deget pe sticlă, înainte de a-şi atinge cu acelaşi deget tâmpla îngheţată, părea nu mai bătrână, ci mai goală, mai puţin lizibilă decât cu zece, sau chiar cu doi ani, înainte: ca pagina unei cărţi care păleşte când cuvintele ei o părăsesc.

Era o femeie care visa mult. Dacă sufletul ei ar fi deosebit de visele ei, ar accepta că amândouă au o calitate instantanee. Sufletul i se revela ca un vis, în străfulgerări. Nu este aşa, vorbea cu ea însăşi în vis, lecţiile religiei sale strecurându-se până în centrul cel mai adânc al visului, nu

este aşa, se pedepsea pe ea însăşi pentru că gândeşte contrariul, sufletul tău nu este ceva care să aparţină clipei, aparţine lui Dumnezeu şi este etern.

Se va trezi gândindu-se la ceea ce ar fi putut să spună şi n-a spus, la erorile şi lacunele fantomatice ale cuvintelor şi acţiunilor ei din starea de veghe, care o urmăreau toată noaptea.

Aceasta era împărăţia întunericului, dar lumina era o tortură şi mai mare pentru ea. În întunericul visului, ea se cufunda în vara toridă a tălăzuirilor atlantice, aşa cum se cufunda în căldura propriului ei corp adormit. Erau ale ei aceeaşi umezeală de pe malurile fluviului Potomac, cât şi vegetaţia udă şi lâncedă, doar în aparenţă domesticită în interiorul oraşului Washington, care în realitate invada chiar şi cel mai ascuns ungher al grădinilor pierdute, al eleşteelor, al umbroaselor curţi din dos cu acoperişuri de umezeală verde aşternute cu covoare din bobocii morţi ai cornului alb şi mirosul dulce acrişor al negrilor care se lăsau să plutească pe parcursul caniculei în deriva zilelor, a corpurilor asudate şi a fetelor marcate de apatie.

La jumătatea drumului între Washington şi Mexic, avea să-şi imagineze că este vară la Washington, dar în Mexic este lumină. În mintea ei suspendată între amintire şi previziune, ambele lumânări dezgoleau spaţiul înconjurător. Soarele mexican va lăsa un peisaj gol în bătaia razelor de lumină. Soarele fluviului Potomac se va transforma într-o pâclă luminoasă în stare să devoreze contururile interioarelor, ale saloanelor, ale dormitoarelor, ale spaţiilor umede şi goale ale pivniţelor rău-mirositoare, unde pisicile se refugiau pentru a-şi făta puii şi prezenţa covoarelor deteriorate, a mobilelor, şi a îmbrăcămintei vechi care reuşeau să rămână pe loc la Washington în timp ce oamenii soseau sau plecau cu cuferele lor, le unea ca pe nişte fantome latente şi fără flacără în mijlocul unei arome dense de muşchi şi naftalină.

Se întreba uneori:

— Când am fost mai fericită?

Ştia răspunsul: când tatăl ei adorat a plecat şi ea s-a simţit responsabilă. Şi-a petrecut copilăria urmărită de o lumină galbenă strălucitoare pe care o observa călătorind lent din cameră în cameră, într-o casă recent construită, dar deja în paragină, pe strada Şaisprezece. Se ascunse în spatele unor arbuşti de vară cu viaţă lungă pe un deal care cobora abrupt de la un teren de tenis părăsit, la o pajişte cu magnolii moarte, şi privi fix lumina care se îndepărta şi se apropia foarte lent, topind ceea ce trebuie să fi fost interiorul moale, miezul de unt al unei faţade de piatră şlefuită, tăiată şi asamblată arogant pentru a fi făcută să semene cu o casă din al Doilea Imperiu, pompoasă şi umedă.

Cine purta această lampă? De ce simţea că lumina o cheamă pe ea? Cine locuia acolo? Niciodată n-a văzut pe cineva.

Acum privi fix lumina în mijlocul mesei favorite a mamei ei, o masă acoperită cu marmoră, pe care tatăl său o folosea pentru a răsfoi noaptea hârtiile cu socoteli şi pe care familia o mai folosea pentru a lua masa şi căreia acum mama ei îi dădea doar această ultimă întrebuinţare. Privi lumina domestică şi ghici că a investit toată imaginaţia tremurătoare şi toată dorinţa pasionată a luminii din amintire în această casă umedă de vară, în acest simplu obiect casnic, în această nevoie, în această lampă de gaz cu abajur verde.

Întinse mâna şi luă inima mamei sale pentru a o anunţa că avea să plece în curând. Mama ei ştia lucrul acesta. A deschis chiar scrisoarea de la familia Miranda, fără să-i ceară mai întâi permisiunea sau măcar scuze acum.

Miss Harriet Winslow, 24oo Fourteenth Street...

— O domnişoară cultivată, dar încăpăţânată şi orgolioasă...

N-avea importanţă; nici ea nu mai asculta ce spune mama ei.

Nu-şi dădea seama, dar promisiunea de fericire şi de tinereţe a fiicei era evidentă doar pe figura bietei mame. Lumina realiza acest transfer, acest dar al fiicei. O lumină. Poate aceeaşi pe care ea o urmărise ca pe o fantomă în casa părăginită: chiar această lumină ajunsese poate până aici, în micul său apartament, pentru a îndeplini dorinţa domnişoarei Winslow: mama să reflecte lumina strălucitoare a copilăriei mele, fiica să nu mai reflecte umbra întristată a mamei.

Visă: lumina se opri la începutul scării de serviciu, lângă pivniţa care era ultimul şi cel mai întunecat labirint al casei inutilizabile, al faţadei înspăimântate şi efemere a luxului şi datoriei washingtoniene, al panteonului alb al oraşului, al puţurilor sale negre şi mirosul deveni şi mai puternic; ea recunoscu mai întâi jumătatea acestui miros, mirosul de plăpumi vechi şi covoare ude; imediat şi cealaltă jumătate, mirosul perechii care era în pat acolo, mirosul dulce acrişor al dragostei şi al sângelui, al axilelor umede şi tremurul pubisului în timp ce tatăl ei o poseda pe negresa solitară care locuia acolo, poate în serviciul unor stăpâni absenţi, poate chiar ea însăşi doamna repudiată a acestei case.

— Căpitane Winslow, sunt foarte singură şi pot să fiu a dumneavoastră oricând veţi dori.

Domnul Delaney, care a fost logodnicul ei timp de opt ani, mirosea a spălătorie când îi fura un sărut, în timp ce se plimbau în nopţile de vară, şi mai târziu, când totul s-a terminat, ea îl văzu bătrân şi uzat fără gulerul său Arrow apretat. Iar el îi spuse: Bun, ce pot fi femeile dacă nu târfe sau fecioare.

— Nu te bucuri că te-am ales drept femeia mea ideală, Harriet?

VIII

În zori, generalul Arroyo îi spuse bătrânului gringo că o să iasă să cureţe terenul de ceea ce mai rămăsese din rezistenţa federală în zonă. Grupuri din vechea armată încercau să-şi întărească poziţiile pe versantele Sierrei Madre cu speranţa de a-i încolţi şi de a-l imobiliza pe el pentru multă vreme aici, când grosul Diviziei se află deja mult spre sud, a cucerit deja oraşele din Laguna „iar noi trebuie să ne continuăm drumul, mergând în întâmpinarea lui Villa", spuse pe un ton ridicat şi opac generalul, „dar înainte trebuie să curăţăm terenul aici..."

Atunci n-o să vă alăturaţi încă lui Villa? spuse cu nelinişte bătrânul. Nu, răspunse Arroyo, o să ne unim cu toţii acolo unde o să hotărască generalul Villa pentru ca apoi să luăm cu asalt împreună Zacatecas şi Mexico. Acesta este premiul pentru campania noastră. Trebuie să ajungem acolo înaintea oamenilor lui Obregón şi Carranza. Pancho Villa spune că e important pentru revoluţie. Noi suntem oameni din popor; ceilalţi sunt parfumaţi. Villa înaintează spre sud; noi curăţăm ariergarda ca să nu ne surprindă pe la spate, spuse Arroyo, acum surâzând.

— Suntem ceea ce se cheamă o brigadă flotantă. Nu este poziţia cea mai glorioasă...

Bătrânul nu văzu niciun motiv să surâdă. Sosise momentul şi Pancho Villa era departe. Spuse că va fi gata în cinci minute şi se duse la capătul vagonului de cale ferată, unde femeia cu faţa ca luna dormea pe jos. Îi cedase patul domnişoarei Winslow. Mexicana se trezi când a intrat bătrânul. El îi ceru să tacă ducându-şi degetul la gură. Femeia nu se alarmă; închise din nou ochii. Bătrânul privi o clipă îndelungată faţa adormită a frumoasei femei, îi mângâie părul castaniu şi strălucitor, îi acoperi cu poncho-ul sânul dezvelit, mic şi rotund, şi îi atinse uşor cu buzele obrazul cald. Poate că femeia cu faţa ca luna

înţelege duioşia (dori bătrânul gringo).

Visul este mitul nostru personal, îşi spuse bătrânul gringo când o sărută pe Harriet adormită şi se rugă ca acest vis să dăinuie mai mult decât războiul, să învingă războiul însuşi, pentru ca atunci când se va întoarce, viu sau mort, ea să-l primească în acest vis neîntrerupt pe care el, dorindu-l atât de mult şi inducându-l prin dorinţă, a ajuns să-l vadă şi să-l înţeleagă în puţinele minute cât durează un vis pe care, mai târziu, amintirea sau uitarea îl vor reconstitui în forma unei naraţiuni lungi, populată de detalii, de arhitecturi şi de incidente. Voia să-şi invite, poate, propriul vis; dar acesta era un vis al morţii pe care nu-l putea împărţi cu nimeni: în schimb, atâta timp cât vor trăi amândoi, oricât de departe s-ar afla unul de altul, puteau să pătrundă fiecare în visul celuilalt, să se împărtăşească din ele, făcu un efort gigantic, ca şi cum acesta putea fi ultima acţiune a vieţii sale, şi într-o clipă visă cu ochii deschişi şi cu buzele strânse întregul vis al Harrietei, totul, tatăl absent, mama prizonieră a umbrelor, trecerea de la lumina stabilă pe o masă, la lumina fugară în interiorul unei case părăsite.

— Sunt foarte singură.

— Pot să fiu a dumneavoastră oricând doriţi.

— ...te-ai privit în oglindă...?

— Ai văzut cum s-au privit ieri în oglindă? spuse Arroyo când încălecă pe calul lui negru, lângă bătrânul gringo călare pe iapa lui albă. Bătrânul îl privi pe sub sprâncenele lui albe. Pălăria veche Stetson, mototolită, nu ajungea pentru a-i ascunde ochii albaştri de gheaţă. Încuviinţă.

— Niciodată nu s-au văzut într-o oglindă mare. Nu ştiau că trupurile lor sunt ceva mai mult decât o fărâmă a imaginaţiei lor sau o reflectare tulburată de apa unui râu. Acum ştiu deja.

— De aceea nu a fost ars salonul de dans?

— Ai dreptate, gringo. Chiar de aceea.

— De ce a fost distrus tot restul? Ce aţi câştigat cu asta?

— Priveşte câmpurile acestea, generale indian, spuse Arroyo cu o mişcare rapidă şi obosită a braţului care îi aruncă pălăria pe spate. Aproape nimic nu creşte aici. Cu excepţia amintirii şi a urii.

— Credeţi că resentimentul este acelaşi lucru cu dreptatea, generale? surâse bătrânul.

Arroyo nu-i mai răspunse nimic.

— Am început deja să urcăm pe versanţii muntelui.

Deci aici este. Bătrânul privi spre vârfurile munţilor dinţaţi din bazalt galben. Povârnişurile erau ca nişte animale obosite ivite din pântecul unui munte infinit indiferent şi generator al lui însuşi. Dar bătrânul îşi impuse să creadă că federalii ascunşi acolo sus nu sunt deloc obosiţi. Trebuie să fie în stare de veghe, la fel ca atunci când Voluntarii din Indiana l-au ajutat pe Sherman să lichideze ceea ce mai rămânea din trupele rebele ale lui Johnston după căderea oraşului Fayeteville. O absenţă cumplită, aproape o uitare reînvie în acest moment în mintea bătrânului gringo; atunci, în tinereţe, a dorit să se afle de partea albastră, a Uniunii, împotriva părţii cenuşii, a rebelilor, doar pentru că a visat că tatăl său militează pentru Confederaţie împotriva lui Lincoln. Voia ceea ce a visat: drama revoluţionară a fiului împotriva tatălui.

— Or să atace acum sau niciodată, spuse bătrânul, coborând în realitatea tactică ca un şoim asupra prăzii sale. Acum suntem descoperiţi din toate părţile.

— Dacă ne vor ataca, vom şti unde se află, spuse Arroyo.

Gloanţele se înfipseră în pământ, atingând coasta la doisprezece metri de ei.

— Atât de nervoşi, surâse Arroyo. Aşa nu ne lovesc.

Ordonă oprirea; toţi descălecără cu excepţia bătrânului.

El continuă să înainteze.

— Ascultă, generale indian, nu poţi să-ţi stăpâneşti calul? Am ordonat oprirea, strigă Arroyo.

Şi continuă să strige în timp ce bătrânul începu să meargă la trap, luând-o drept spre stâncile de unde porniseră împuşcăturile.

— Ascultă, gringo idiotule, n-ai auzit ordinul? Întoarce-te aici, bătrân idiot!

Dar bătrânul merse drept înainte în timp ce tirul mitralierei trecea pe deasupra lui, îndreptat spre Arroyo şi oamenii lui şi nu asupra iluziei optice a unui călăreţ alb pe un cal alb, care îţi sărea atât de mult în ochi încât nu-l mai vedeai, mergând la trap ca şi cum n-ar fi observat tirul mitralierei, desfăcând frânghia de la oblânc, grăbindu-se. Arroyo şi oamenii lui căzură în brânci, mai speriaţi de bătrânul gringo decât de ei înşişi sau de federalii care stăteau la pândă. Culcaţi pe burtă, îşi dădură seama că federalii s-au înşelat, mitraliera nu ajunge până unde se află Arroyo şi nu-l atinge nici pe bătrân. Dar acuşica o să-şi dea seama de greşeala lor. Şi atunci, adio, bătrâne gringo, murmură Arroyo, culcat cu faţa în jos.

L-au văzut venind şi adevărul este că n-au crezut că e adevărat. Bătrânul a înţeles ce se întâmplă de îndată ce a putut să le zărească feţele uluite. Nu semăna cu ei, era ca un diavol alb şi răzbunător, avea ochi pe care îi are numai Dumnezeu în biserici; pălăria Stetson zbură şi dezvălui imaginea lui Dumnezeu Tatăl. Semăna cu o plăsmuire a imaginaţiei, nu cu o fiinţă reală. A fost deajuns pentru ca micul grup de federali să se zăpăcească înainte să-şi revină şi să schimbe mitraliera cu carabinele, prosteşte, fără să-şi dea seama că în spatele lor un comandant călare al Confederaţiei îi îmboldea spre victorie cu o spadă scoasă din teacă şi către acest călăreţ care scotea fulgere de mânie pe vârful muntelui se îndrepta gringo, nu spre cei care şi-au pierdut acum mitraliera, aruncată undeva de unde nu putea fi văzută şi apoi arătarea uscată şi zbârcită trase asupra celor patru oameni în poziţie de franctirori şi erau morţi sub soare, striviţi pe o stâncă fierbinte, cu

feţele lor arzând în moarte, cu picioarele lor îngropate în praful surprins, ca şi cum ar fi vrut să alerge după moarte, să se ia la întrecere cu ea. Un strigăt unanim izbucni dinspre trupele rebele, dar bătrânul gringo nu-l auzi, el continuă să tragă în sus, spre stâncile pe unde alerga mai întâi şi cădea mai apoi călăreţul îmbrăcat în gri dar mai alb decât el, prăvălindu-se prin aer: călăreţul aerului.

Toţi alergară spre el pentru ca să-l oblige să se oprească, pentru ca să-l felicite, scuturându-şi pământul şi spinii de pe piept, dar el continua să tragă în sus şi în aer, fără să dea atenţie strigătelor camarazilor săi care nu aveau cum să ştie că aici devine realitate fantomatică o poveste în care el este o santinelă a armatei unioniste care adoarme timp de un minut şi este trezit în minutul următor de o voce răguşită auzită de muritori: vocea tatălui său din sud, călare pe un cal alb pe vârful unei stânci.

— Fă-ţi datoria, fiule.

— Mi-am omorât tatăl.

— Eşti un bărbat viteaz, generale indian, spuse Arroyo.

Bătrânul privi adânc şi aspru în ochii generalului, gândindu-se că poate să-i spună multe lucruri. Nimeni n-o să fie interesat de povestea lui. Cu excepţia Harrietei Winslow, poate. Şi chiar şi ea ar interpreta prea exact o astfel de poveste. Pentru bătrânul gringo, ameţit de planeta fragilă care desparte realitatea de ficţiune, problema era alta: ziarist sau scriitor, alternativa continua să-l urmărească; nu era acelaşi lucru dar trebuia să-şi scoată opţiunile din cap. Nu putea să mai creadă că o să trăiască, o să muncească, o să opteze între ştirea adresată lui Hearst şi cititorii săi, sau între ficţiunea adresată tatălui şi femeie, şi că nu era posibil să continue să sacrifice una în favoarea alteia. Nu exista decât o singură opţiune şi de aceea îi spuse, ca unic răspuns, lui Arroyo:

— Nu e foarte greu să fii viteaz când nu ţi-e teamă de moarte.

Dar Arroyo ştia că munţii strigă deja, din prăpăstii până pe culmi, din peşteri până în defilee, peste râpe şi pârâiaşe uscate ca oasele vacilor: a sosit un bărbat viteaz, umblă slobod un bărbat viteaz, un bărbat viteaz a pus piciorul pe pietrele noastre.

IX

Dar deşertul ne uită, îşi spuse în dimineaţa aceea bătrânul gringo. Arroyo se gândi în acelaşi timp, privind spre cer, că totul are un cămin, însă el şi norii nu. În schimb Harriet Winslow se trezi pronunţând *tomorrow*, cuvântul *mâine*, acuzându-l de a-i fi prelungit visul pentru a o trezi imediat cu o senzaţie incomodă de datorie neîmplinită. Întrebarea bătrânului (s-a privit în oglinzile din salonul de dans?) continua să-i dea târcoale, şi Harriet îşi spuse ei însăşi „de ce nu?”, deşi oglinzile începeau să-i spună o poveste care nu-i plăcea. Poate bătrânul a vrut s-o întrebe azi-noapte dacă în aceste oglinzi de la conac femeia a văzut altceva sau ceea ce vede dintotdeauna.

— Sufletul tău nu este deosebit de visele tale. Amândouă sunt instantanee.

— Sufletul tău nu aparţine clipei. Nu este un vis, este etern.

De aceea în dimineaţa luptei de care ea nu ştia nimic, se duse cu pas hotărât în satul învecinat conacului, proaspătă şi eficace cu bluza şi cravata ei, cu fusta ei largă de lână plisată şi cu botinele ei înalte, cu părul castaniu strâns într-un coc, murmurând „ziua bună începe de dimineaţă”, uitând că atunci când s-a trezit s-a simţit nehotărâtă între ceea ce ar fi putut să spună şi n-a spus la întâlnirea ei cu generalul şi cu bătrânul, recuperând lacunele fantomatice ale vorbelor şi faptelor sale din starea de veghe, care au urmărit-o toată noaptea. Activitatea diurnă este mai importantă tocmai de aceea; presupune să recunoşti mai întâi şi să distrugi mai apoi ameninţările nocturne ale clipei. Dar va dormi din nou, va visa din nou: sfâşierea viselor în maşina minutelor care distruge în fiecare zi adevăratul timp interior în vârtejul activităţii nu face decât să dea un relief mai mare, o valoare mai accentuată lumii clipei eterne, care se va întoarce la lăsarea nopţii, în timp

ce ea doarme şi visează singură.

Pe înserat detaşamentul se întoarse. Arroyo îi văzu pe bărbaţii care au rămas să cureţe ruinele conacului, pe femeile care pregăteau găleţi mari de var şi pe copiii aşezaţi în jurul domnişoarei Winslow în salonul de dans salvat de la distrugere. Copiii evitau să se uite în oglinzi. Miss vorbise cu fermitate împotriva vanităţii şi acest salon era o tentaţie pentru a ne pune la încercare umilinţa creştină, un salon plin de păcatul trufiei.

— V-aţi privit în oglinzi când aţi intrat în salonul de dans?

Învăţase o spaniolă corectă la şcoala ei normală din Washington şi putea să vorbească hotărât, chiar corect, când nu era speriată ca noaptea trecută: Trufia, Vanitatea, Diavolul, Păcatul, şi copiii se gândiră că lecţia micii învăţătoare din America nu este deosebită de predicile parohului de aici de la conac, numai că în capelă sunt lucruri mai frumoase şi mai amuzante la care să te uiţi în timp ce preotul vorbeşte. Miss Harriet Winslow le puse întrebări şi îi găsi inteligenţi şi deschişi. Dar, domnişoara a vizitat deja micuţa şi frumoasa capelă?

— Aţi văzut ceva deosebit de ceea ce vedeaţi la Washington sau tot aceeaşi imagine?

Privirea Harrietei o întâlni pe cea a lui Tomás Arroyo când generalul intră îndreptându-se spre salonul de dans cu un bici în mână. Ea văzu furia stăpânită a generalului şi se bucură în sinea ei. Cine i-a permis domnişoarei să reconstruiască conacul? De ce abate de la misiunea lor elemente militare?

— Pentru ca oamenii să aibă un acoperiş deasupra capului lor, spuse simplu miss Winslow. Nu toţi pot dormi într-un pulman proiectat pentru familia Vanderbilt.

Generalul o privi cu ochişorii lui mai înguşti ca niciodată...

— Eu vreau ca acest loc să fie o ruină. Eu vreau ca

această casă a familiei Miranda *să rămână* o ruină.

— Sunteţi nebun, domnule, spuse Harriet cu toată seninătatea de care era în stare.

El tropăi ameninţător până la ea. Dar se opri înainte de a o atinge.

— Arroyo. Numele meu este generalul Arroyo.

Aşteptă, dar ea nu răspunse; el strigă:

— Acum înţelegeţi? Nimeni nu atinge acest loc. Rămâne cum este.

— Sunteţi nebun, domnule.

Acum se percepea o insultă în cuvântul folosit de Harriet. O luă de braţ cu violenţă, iar ea îşi înăbuşi un geamăt.

— De ce nu-mi spuneţi general, generale Arroyo?

— Daţi-mi drumul!

— Răspundeţi, vă rog.

— Pentru că dumneavoastră nu sunteţi general. Nimeni nu v-a numit. Sunt sigură că v-aţi numit singur.

— Veniţi cu mine.

O scoase de acolo cu forţa la ora aceea târzie. Bătrânul stătea cu un pahar de *tequila* în faţă în vagonul generalului când auzi zarva şi ieşi pe platformă. Îi văzu clar desenaţi, cu faţa spre soarele care apunea, ea înaltă şi zveltă, el scund pentru un bărbat, dar musculos şi compensând prin forţă virilă ceea ce ea îi răpea în înălţime sau educaţie sau cum s-ar putea numi lucrul acesta de care el se temea şi pe care îl dorea acum din partea ei, gândi bătrânul văzându-i şi auzindu-i acolo în aceeaşi zi a faptei lui de vitejie în care bătrânul nu voia să se aşeze să scrie pentru a compensa uzura fizică şi de aceea se îmbăta şi se ruga ca ziua aceasta să se sfârşească curând şi să sosească ziua următoare care va fi poate deja cea a morţii sale. Dar el ştia că răsplata, ca întotdeauna, nu este pentru cei viteji, ci pentru cei tineri: să mori sau să scrii, să iubeşti sau să mori. Închise ochii cu teamă: privea de departe un fiu şi o

fiică, el opac, ea transparentă, dar amândoi născuţi din sămânţa imaginaţiei care se numeşte poezie şi iubire. Îi era teamă căci nu mai dorea şi alte sentimente în viaţa lui.

— Uite, îi spuse Arroyo domnişoarei Winslow, tot aşa cum îi spuse şi bătrânului gringo în dimineaţa aceea, priveşte pământul, şi ea văzu o lume uscată, urâtă, dar de o mare frumuseţe dramatică, puternică, lipsită de generozitate, străină de ceea ce se obţine uşor: ea văzu un pământ unde puţinele fructe trebuiau să se nască dintr-un pântec mort, asemenea unui copil care continua să trăiască şi lupta pentru a se naşte în pântecul mort al mamei sale. Harriet şi bătrânul se gândiră acum la alte pământuri mai fertile, mai bogate şi mereu umede, la strălucirea lanurilor de grâu tremurătoare pe pământuri netede ca o faţă de masă şi la văi cu unduiri domoale lângă munţi albaştri şi fumurii bogat împăduriţi. Fluviile: se gândiră mai ales la fluviile din nord, o litanie care se rostogolea de pe limbile lor ca o curgere de bucurii pierdute în înserarea mexicană uscată şi setoasă. Hudson, spuse bătrânul: Ohio, Mississippi, îi răspunse de departe ea; Mississippi, Potomac, Delaware, încheie bătrânul gringo: generoasele ape verzi.

Ce i-a spus bătrânul gringo lui miss Harriet aseară? A venit ca învăţătoare la un conac care nu mai există, pe care niciodată nu l-a văzut, ca să-i înveţe engleza pe nişte copilaşi pe care nu i-a cunoscut, nici n-a ştiut cum sunt, sau dacă au existat măcar.

— Se plictiseau, spuse Arroyo cu cuvinte greoaie şi uscate pe acest pământ fără fluvii.

Se plictiseau: domnişorii de la conac veneau aici doar din când în când, în vacanţe. Vechilul le administra afacerile. Trecuseră vremurile omului de încredere mereu prezent la coada vacii sau numărând chintalele. Când veneau, se plictiseau şi beau coniac. De asemenea hărţuiau juncile. De asemenea ieşeau în galop pe arăturile sărace

pentru a-i înspăimânta pe *peonii* aplecaţi asupra culturilor sărace din Chihuahua, de sălăţică, grâu pipernicit, fasole şi cei mai slăbănogi îi loveau în spate cu latul machetelor pe bărbaţi şi se aruncau asupra femeilor, iar apoi le violau în grajdurile de la conac, în timp ce mamele tinerilor domni se prefăceau că nu aud strigătele mamelor noastre, iar taţii tinerilor domni beau coniac în bibliotecă şi spuneau: sunt tineri, sunt la vârsta chefurilor, mai bine acum decât mai târziu. O să le vină mintea la cap. Şi noi am făcut la fel.

Arroyo nu mai arăta spre pământul blestemat. Acum o obligă pe Harriet să privească ruinele incendiate ale conacului. Ea nu rezistă fizic pentru că nu rezistă mental. Îi acorda lui Arroyo ceea ce era al lui Arroyo, îşi spuse bătrânul ameţit de isprava lui militară, de învierea viermelui literar, de dorinţa morţii, de teama să nu moară desfigurat: câinii, bricele; amintirea durerii celorlalţi când a devenit propria ta durere; teama să nu moară asfixiat de astm; dorinţa de a muri de mâna altuia. Toate acestea în acelaşi timp: „Vreau să fiu un cadavru frumos”.

— Eu sunt fiul chefurilor, fiul întâmplării şi al nenorocirii, domnişoară. Nimeni n-a apărat-o pe mama mea. Era o copula. Nu era căsătorită şi nici n-avea cine s-o apere. Eu m-am născut ca s-o apăr. Uitaţi, miss. Nimeni nu apăra pe nimeni aici. Nici măcar pe tauri. Să castrezi tauri, într-adevăr era mai excitant decât să violezi ţărănci. Am văzut cum le străluceau ochii când îi castrau şi strigau: *Boule, boule!*

O ţinea pe Harriet de după umeri şi ea nu se opunea pentru că ştia că Arroyo nu vorbeşte cu nimeni aşa şi poate pentru că înţelegea că ceea ce spune Arroyo este adevărat doar pentru că generalul nu cunoaşte lumea.

— Că cine m-a numit general? O să-ţi spun. Nenorocirea m-a numit general. Tăcerea şi obligaţia de a tăcea. Aici te omorau dacă te auzeau făcând zgomote în pat. Bărbaţii şi

femeile care gemeau când se culcau împreună erau biciuiţi. Era o lipsă de respect faţă de familia Miranda. Ei erau oameni decenţi. Noi iubim şi aducem pe lume fără să ni se audă gura. În loc de voce, eu am o hârtie. Întreabă-l pe prietenul tău bătrânul. Are grijă bine de tine? spuse Arroyo trecând fără nicio legătură de la dramă la comedie.

— Răzbunarea, spuse Harriet fără să-i dea atenţie, răzbunarea vă însufleţeşte. Acesta este monumentul dumneavoastră ridicat răzbunării, dar şi dispreţului faţă de propriul dumneavoastră popor. Răzbunarea nu ţine de foame, generale.

— Întreabă-i pe ei atunci, spuse Arroyo arătând spre oamenii lui.

(Îi spuse bravul Inocencio Mansalvo: „Nu-mi place pământul, domnişoară. V-aş minţi dacă v-aş spune asta. Nu vreau să-mi petrec viaţa cu capul plecat. Vreau să fie distruse moşiile şi să fie lăsaţi liberi ţăranii, pentru ca să putem merge să lucrăm unde vrem, în oraş sau în nord, în ţara dumneavoastră, domnişoară. Şi dacă nu se poate, eu nu voi obosi niciodată să lupt. Aşa cu capul plecat, nu: vreau să-mi fie privită faţa.”)

(Îi spuse Garduña: „Tatăl meu era foarte încăpăţânat. S-a pus el poliţist pe bietul nostru pământ de sezonieri. Au venit poliţiştii albi de la moşie şi i-au omorât pe tata şi pe mama, care aştepta un frăţior sau o surioară, cine ştie... Eu eram foarte mică şi m-am putut ascunde sub o cratiţă. Nişte vecini m-au trimis la Durango să locuiesc cu mătuşa mea necăsătorită, Josefa Arreola. Într-o zi a trecut revoluţia şi un băiat a strigat, s-a arătat, s-a mişcat prin faţa ochilor mei... Vai, tată, vai, mamă, vai, bietul meu îngeraş mort...”)

(Îi spuse colonelul Frutos García: „Ne sufocam în aceste sate de provincie, domnişoară Winslow. Chiar şi aerul era în doliu aici. Dumneavoastră vedeţi uneori aici oameni din popor adevăraţi, bătrâni hoţi de vite, ţărani care n-au avut

altă şansă sau cărora le place cheful. Dar uitaţi-vă la mine care sunt fiu de negustor şi întrebaţi-vă câţi ca mine au pus mâna pe arme şi sprijină revoluţia şi vă vorbesc de profesionişti, scriitori, profesori de şcoală, mici industriaşi. Putem să ne guvernăm pe noi înşine, vă asigur, domnişoară. Nu mai vrem o lume dominată de guvernatori tiranici, de biserică şi de aristocraţiile ridicole pe care le-am avut mereu aici. Dumneavoastră nu ne credeţi capabili, deci? Sau vă temeţi doar de violenţa care precede libertatea?")

— Întreabă-i pe ei, atunci, spuse Arroyo arătând spre oamenii lui; îi întoarse spatele Harrietei, îndepărtându-se orgolios, cu capul într-o parte.

De pe platforma pulmanului bătrânul văzu şi auzi şi îşi imagină. „Care este pretextul cel mai adânc pentru a iubi? Se diferenţiază el de pretextul pentru a acţiona?"

Înţelese, totuşi, că Arroyo îi demonstrează de departe că „ceea ce are în cap" face inutilă cunoaşterea oricărui alfabet.

X

Pierduse puţintel socoteala paharelor, dar o primi pe platforma vagonului, îi oferi braţul ca un cavaler de modă veche şi toate conflictele lui se rezolvără graţie acestui fapt care era prezenţa unei femei tinere şi frumoase lângă el, în dispoziţie bună, sociabilă, departe de hotărârile amânate: în cele din urmă, viaţa...

Ea acceptă păhărelul de *tequila.*

— Bun! suspină Harriet Winslow în situaţia ei de nord-americană în compania unui compatriot în amurg şi în faţa unui pahar reconfortant. Dumneavoastră ştiţi că nu este uşor să laşi în urmă New York-ul. Washington-ul în realitate nu este un oraş, ci un loc cu peisaj. Actorii principali se schimbă atât de des, râse liniştit, şi bătrânul se întrebă dacă această conversaţie are loc la căderea nopţii peste un deşert sălbatic din Mexic.

— De ce aţi părăsit New York-ul? întrebă bătrânul.

De ce ne-a părăsit New York-ul pe noi? ea îşi exprimă delicat bucuria încă o dată şi bătrânul îşi spuse că poate beţia Harrietei este anterioară beţiei lui, şi mai ameţitoare. Şi el nu dorea decât s-o întrebe din nou: „Te-ai privit în oglinzi când ai intrat în salonul de dans?”

Dar îşi dădu seama, uitându-se pe furiş la femeia care cu câteva minute înainte se afla de fapt în braţele unui bărbat tânăr şi străin, că ea preferă să nu-i vorbească despre asta, dar nici nu vrea să pară stângace şi să-i pună întrebări despre viaţa lui: în dimineaţa aceasta americana a văzut geamantanul deschis al bătrânului, două cărţi în engleză, amândouă de acelaşi autor şi un exemplar din *Don Quijote;* şi acum, lângă pahar, nişte foi de scris şi un creion bont. Era mai uşor pentru amândoi acum să vorbească despre ea, despre trecutul ei.

Bătrânul a participat la luptă; ar fi putut să moară. Ea bău cu sorbituri şi îi spuse în linişte: „ştiu că ai luptat azi,

ţi se citeşte entuziasmul pe faţă, nu ţi-aş refuza puţină candoare şi nici puţină căldură”. De aceea preferă să vorbească despre ea şi să răspundă astfel întrebării insistente a bătrânului:

— Atâtea lucruri au rămas fără răspuns când tata a plecat în Cuba. Eu aveam şaisprezece ani şi el nu s-a mai întors niciodată.

Îi spuse că istoria familiei ei este neobişnuită, pare inventată, mai ales „dacă v-o povestesc aici”. Fratele bunicului ei, în anii patruzeci ai secolului trecut, era unul dintre oamenii cei mai bogaţi din New York. Se simţea mândru de fiul lui şi l-a trimis în Europa să se facă om. Dar în acelaşi timp, în semn de încredere paternă, l-a pus să cumpere câţiva „vechi maeştri” ai picturii clasice. În schimb „minunatul meu unchi Lewis” a cumpărat lucruri pe care atunci nimeni nu le aprecia: Giotto şi maeştrii primitivi. „Ştiţi? Fratele bunicului meu Halston l-a dezmoştenit, a crezut că fiul lui şi-a bătut joc de el cumpărând nişte picturi grosolane şi groaznice, nedemne de a le fi arătate doamnelor şi domnilor într-un salon al locuinţei de pe malul fluviului Long Island Sound.”

Le-a lăsat toţi banii celor două fiice ale lui iar picturile lui Lewis ca o moştenire bufă, întrucât nu serveau la nimic. Unchiul Lewis a rămas cu picturile şi a murit sărac. O mătuşă nemăritată le-a păstrat în mansarda ei „şi propria mea bunică, care le-a moştenit, s-a mulţumit să le dăruiască cuiva. Când în sfârşit au fost scoase la licitaţie acum douăzeci de ani, preţul lor s-a dovedit a fi de cinci milioane de dolari. Pe unchiul Lewis l-au costat cinci mii. Dar pentru noi era deja prea târziu”.

Îşi ridică paharul şi îi spuse bătrânului gringo să-şi imagineze numai şi el îi spuse că da, îşi poate imagina visurile unei fete tinere, să fie bogată la New York pe la începutul secolului, când viaţa era plăcută acolo, şi în schimb „să trebuiască să aştepte, să aştepte aşa cum şi

mama ei a trebuit să aştepte, n-a fost uşor, sigur că n-a fost uşor", pentru că ele nu erau obişnuite să accepte caritatea, în niciuna din formele ei; pretendenţii nu sunt numeroşi pentru o fată fără bani, fiica unui ofiţer inferior dispărut în Cuba, fiica văduvei unui căpitan de armată care urmează cursurile şcolii normale din Washington, D. C., pentru a fi aproape de Dumnezeu ştie ce şi...

— Bun. Şi dumneavoastră? Acolo ia sfârşit istoria.

— Imaginaţi-vă...

— Da, ea spuse da şi privi din nou foile mâzgălite, creionul tocit. Am studiat literatura la şcoală, ştiţi, domnule? Ce bine că aţi adus cartea lui Cervantes în Mexic.

— N-am citit-o niciodată, spuse bătrânul gringo.

M-am gândit că aici...

— Niciodată nu este prea târziu pentru a-i citi pe clasici, de data aceasta Harriet îşi întinse păhărelul şi bătrânul i-l umplu înainte de a-şi turna cel de-al patrulea, al cincilea... sau pe contemporanii noştri. Văd că aţi mai adus şi două opere ale aceluiaşi autor, un autor american în viaţă...

— Să nu le citiţi, spuse bătrânul curăţându-şi mustaţa de gustul înţepător al tequilei. Sunt opere pline de multă amărăciune, dicţionare ale diavolului...

— Şi dumneavoastră? insistă ea, aşa cum insistase şi el, s-a privit ea în oglinzi când a intrat în salonul de dans? ce poveste îi spuneau oglinzile?

Şi el? Avea să repete poate tot ce simţea? Am venit să mor, sunt scriitor, vreau să fiu un cadavru frumos, nu tolerez să mă tai când mă bărbieresc. Îmi e groază să mă muşte un câine turbat şi apoi să mor desfigurat, nu mi-e teamă de gloanţe, vreau să citesc *Don Quijote* înainte de a muri, să fiu gringo în Mexic este modul meu de a muri, sunt...

— Un bătrân plin de amărăciune. Nu mă luaţi în seamă. E o simplă coincidenţă că ne-am întâlnit aici. Dacă nu v-aş

fi întâlnit pe dumneavoastră, miss Harriet, fără îndoială aş fi întâlnit vreun ziarist american dintre cei care îl urmăresc peste tot pe Villa şi lui n-ar trebui să-i spun povestea mea. Ar şti-o.

— Dar eu n-o ştiu, spuse Harriet Winslow. Şi eu am fost sinceră cu dumneavoastră. Un bătrân plin de amărăciune, spuneţi?

— Old Bitters. Un reporter demn de dispreţ care răstoarnă totul cu susul în jos în serviciul unui baron al presei atât de corupt ca şi aceia pe care i-am denunţat în numele său. Dar eu eram curat la suflet, miss Harriet, mă credeţi? Curat la suflet, dar plin de amărăciune. Eu am atacat onoarea şi dezonoarea tuturor, fără să fac deosebiri. La vremea mea s-au temut de mine şi m-au urât. Luaţi-vă alt păhărel şi nu mă mai priviţi aşa. Dumneavoastră mi-aţi cerut sinceritate. Eu o să v-o acord. De aceea mă zugrăvesc singur.

— Nu ştiu, într-adevăr, dacă...

— Nu, nu, nu, spuse categoric bătrânul. Dumneavoastră ştiţi de ce trebuie să mă ascultaţi astăzi.

— Mâine... Eu ştiu numele dumneavoastră.

Bătrânul făcu o mutră ironică.

— Numele meu era sinonim cu răceala antisentimentală. Eu eram discipolul diavolului, doar că nici pe diavol nu l-aş fi acceptat ca maestru. Cu atât mai puţin pe Dumnezeu, pe care l-am hulit prin ceva mai rău decât blasfemia: prin blestemarea a tot ceea ce a creat El.

Ea încercă o interjecţie spirituală, ea era metodistă, el visa, un minut, voia să-l imagineze, dar el nu-i permise niciun joc, nicio abatere de la subiect.

— Mi-am inventat un nou decalog, spuse el abrupt.

„Să nu adoraţi alte imagini decât cele care apar pe monedele din ţara voastră: să nu omorâţi, căci moartea îi eliberează pe duşmanii voştri de chinul lor constant; să nu furaţi, este mai uşor să vă lăsaţi mituiţi; cinsteşte-l pe tatăl

şi pe mama ta, să vedem dacă îţi lasă moştenire averea lor”

— Aşa că mi-am inventat o nouă familie, familia imaginaţiei mele, obiectul distrugerii prin intermediul Clubului Paricizilor. Ce Dumnezeu, chiar şi în pântecul mamei mele am perceput semne de canibalism şi i-am îndemnat pe amanţi să se muşte când se sărutau, hai, muşcaţi-vă, animalelor, mâncaţi-vă între voi: muşcaţi-vă... ha!

Se ridică în picioare fără să vrea, făcând să cadă foile de hârtie şi creionul instabil aşezate pe spătarul unui scaun de pe platformă în timp ce afară deşertul părea că se înrudeşte cu o mare fără apă. Munţii aspri şi golaşi aveau culoarea piramidelor. Păsările trecură cu un zgomot de gazon unduitor şi accidentat.

— O, am avut şi eu minutul meu de glorie, râse sarcastic bătrânul stând pe vine şi strângându-şi materialele de lucru. M-am transformat în zeiţa răzbunării marelui corupător şi delapidator californian până când el însuşi m-a invitat în biroul lui şi a încercat să mă mituiască. Da, i-am spus, eu sunt incoruptibil. El a râs cum râd eu acum, miss Winslow, şi mi-a spus „orice om îşi are preţul lui”. Şi eu i-am răspuns aveţi dreptate, scrieţi-mi un cec de şaptezeci şi cinci de milioane de dolari. „Pe numele dumneavoastră sau la purtător?” spuse Leland Stanford cu carnetul de cecuri deschis şi cu tocul în mână, bătându-şi joc de mine prin ceva mai rău decât batjocura, prin complicitatea ochilor lui mici de şoarece gri. Nu, i-am spus, în contul trezoreriei Statelor Unite pentru preţul exact al terenurilor publice furate de dumneavoastră, şi dumneavoastră, domnişoară, n-aţi văzut niciodată o figură ca cea a lui Stanford atunci când i-am spus asta. Ha!

Bătrânul râse de obrăznicia lui mai mult acum decât atunci, pentru că atunci a trebuit să aibă o figură impasibilă, iar acum nu, acum se poate bucura de ea,

amintirea este mai bună decât faptul, acum da, poate să râdă: aşa o să moară mâine?

— Sigur, spuse ştergându-şi lacrimile de râs cu o batistă mare cu ciucuri roşii, un ziarist care face cercetări are nevoie de un sponsor corupt, aşa cum Dumnezeu are nevoie de Satana şi floarea are nevoie de bălegar, dacă nu, cu ce se compară gloria lui?

Rămase tăcut o clipă şi ea nu spuse nimic. Îşi aminti de trecerea lui prin munţi cu câteva zile înainte şi până acum nu i-a dispărut din minte că peste Sierra Madre adie încă suflul puternic al creaţiei.

— Aş fi acceptat oferta lui Stanford şi i-aş fi aruncat în faţă lui Hearst postul său, în loc să strâng bani pentru trai şi să le refuz soţiei şi copiilor mei tot felul de lucruri şi apoi să-mi sporesc sentimentul de vinovăţie cheltuind puţinul pe care îl economiseam în acele blestemate baruri din San Francisco, unde noi californienii ne strângem să privim spre mare pentru a ne spune: S-a sfârşit frontiera, băieţi, ne-a murit continentul, s-a dus dracului destinul nostru celebru, să vedem acum unde-l mai găsim: era oare doar o fata morgana a deşertului? Încă un rând.

— Nu mai există vest, băieţi, decât în frontiera invizibilă a unui pahar de whisky gol.

Harriet Winslow luă mâna tremurătoare a bătrânului şi-l întrebă dacă vrea să continue, dacă ce a povestit nu este deja o înfrângere suficientă, şi o ispăşire în amintire. Dar el îi spuse că nu, nu este aşa, pentru că el a continuat să se justifice, el nu este responsabil.

— Eu eram oarecum asemănător îngerului exterminator, vedeţi dumneavoastră. Eu eram discipolul plin de amărăciune şi sardonic al diavolului, pentru că încercam să fiu un sfânt la fel de prefăcut ca şi obiectele dispreţului meu. Dumneavoastră trebuie să înţelegeţi asta, dumneavoastră metodistă, eu calvinist: amândoi încercând să fim mai virtuoşi decât toţi, să câştigăm cursa puritană,

dar să-i facem să sufere în trecere pe cei mai apropiaţi nouă: căci veţi vedea dumneavoastră, miss Harriet, că eu de fapt nu aveam putere decât asupra lor, asupra soţiei şi copiilor mei, nu asupra cititorilor atât de mulţumiţi de ei înşişi ca mine sau ca Hearst, atât de mult de partea moralei şi a dreptăţii şi a indignării cu toţii, spunând: ăsta pe care îl denunţă nu sunt eu, ci fratele meu cel abject, celălalt cititor. Dar n-am avut nicio putere nici asupra ţintelor furiei mele ziaristice şi cu atât mai puţin asupra celor care îmi manipulau dispoziţia şi furia pentru propriile lor interese. Trăiască democraţia!

Ea nu-i dădea drumul la mână. (Ea se simte singură şi îşi aminteşte.) Ea simţea că nu are de ce să aleagă între cei care se aflau în locul acesta oferind moartea ca pe un blestem, şi care totuşi îşi trăiau ultimele momente deschişi spre înţelegere, şi cei care poate concepeau moartea ca pe un dar al vieţii, dar care se închideau în ei înşişi, refuzând să-l primească; mângâind mâna aspră a bătrânului cu verigheta lui grea, a putut să-i spună doar cu o iubire care se năştea atunci:

— Atunci de ce înţelegi ce înseamnă să fii înfrânt? îi spuse în engleză, dar cu o schimbare imperceptibilă de ton, cu o alunecare spre familiaritatea afectuoasă care este echivalentul lui „tu” în spaniolă. Bătrânul era prea adâncit în sine, în amintirile lui, pentru a-şi da seama de această schimbare, spunând că într-o zi bătrânul cinic plin de amărăciune a descoperit că este la fel de sentimental ca şi obiectele batjocurii şi dispreţului său: un bătrân plin de nostalgie şi de amintiri ale iubirii şi ale râsetelor.

— N-am putut să suport durerea celor pe care i-am iubit. Şi n-am putut să mă suport pe mine însumi pentru că am fost un sentimental atunci când nenorocirea mi-a atins umărul.

Strânse cele două mâini ale Harrietei Winslow când norii de pe cerul nopţii începură să-şi caute oglinda în

deşert, fără s-o găsească, şi îşi urmară calea lor rătăcitoare. Îi jură lui miss Harriet că nu îi cere să-i împărtăşească nenorocirea; poate că mâine... Ea înţelegea; ea era singura care putea să înţeleagă şi amândoi încercau o mică bucurie.

— Dar eu nu am nenorociri de împărţit cu nimeni, spuse pe un ton dintr-odată rece miss Winslow. Eu am suferit doar umilinţe şi dispreţuiesc vorbăria.

El n-o mai asculta de fapt, nici nu avea capacitatea să nuanţeze atitudinile schimbătoare ale acestei femei în parte capricioasă, în parte voluntară, în parte demnă, în parte slabă. Dar continua să-şi lase mâinile în cele ale Harrietei Winslow.

— Voiam să-ţi spun numai că trebuie să înţelegi înfrângerea unui bărbat care a crezut că este stăpânul destinului său şi care a crezut chiar că poate să dea formă destinului altora printr-o ziaristică denunţătoare şi satirică, insistând fără echivoc asupra faptului că este prietenul adevărului, nu al lui Platon, în timp ce stăpânul meu şi domnul presei îmi canaliza furia spre o şi mai mare înflorire a intereselor lui politice şi a circulaţiei lui masive de capital, şi a masivelor lui conturi în bancă. O, ce idiot am fost, miss Harriet. Dar pentru asta mă plăteau, pentru ca să fiu idiotul, bufonul, plătit de el, Stăpânul şi Dumnezeul meu pe acest pământ.

O îmbrăţişă pe Harriet; doar îmbrăţişând-o cu nasul cufundat în părul ei care era ca o replică vie dată deşertului, doar spunându-şi că îl îndeamnă să continue să trăiască o încercare de iubire fizică, o apropiere a corpului de alt corp, şi nu afecţiunea sau compasiunea detestate, făcându-şi iluzii că ea va înţelege sau va accepta o astfel de distincţie, dar acceptându-l în numele tatălui ei pe acel gringo pe care ea voia să-l vadă, ascultându-l, nu ca ziarist ci ca militar, dispărut în luptă, pierdut în deşert fără alt sprijin decât al ei, compatrioata lui impregnată de idei

despre onoarea militară şi despre sprijinul datorat compatrioţilor din exterior, îi spuse că „de două ori a murit fiul meu cel mai mare, un alcoolic mai întâi şi un sinucigaş după ce m-a citit şi mi-a spus: Bătrâne, ai scris planul desăvârşit pentru moartea mea, vai, dragul meu bătrân”.

„Cineva chinuit de o boală dureroasă sau respingătoare, cineva care a cunoscut dezonoarea, cineva care a căzut în patima beţiei fără nicio şansă de scăpare, cineva... de ce să nu-i cinstim când se sinucid, să-i onorăm la fel ca pe soldatul viteaz sau pe pompierul plin de abnegaţie?”

— Vezi, Harriet, îi spuse ca şi cum ar fi vorbit stelelor moarte şi nu urechii umede şi calde pe care o avea aproape, fără ca braţele femeii să-l strângă la pieptul ei, în realitate nu erau împotriva mea, ci împotriva vieţii mele. Bărbatul fiul meu cel mare a hotărât să moară în lumea oribilă pe care eu am scris-o pentru el. Şi bărbatul fiul meu cel mic a hotărât să moară demonstrându-mi că are curajul să moară pentru a-şi dovedi că are curaj.

Râse cu voce tare:

— Eu cred că fiii mei şi-au luat viaţa pentru ca eu să nu-i ridiculizez în ziarele patronului meu William Randolph Hearst.

— Şi soţia ta?

Bătrânul gringo călători prin deşert privind tulpinile de tamariscă de lângă un râu sărac. Aceste tufe însetate şi dese înmagazinează apa puţină doar pentru a o face amară, sărată, nefolositoare pentru nimeni:

— Ea a murit singură şi plină de amărăciune, a murit de o boală adâncă şi devoratoare, care este senzaţia de a fi pierdut timpul în miile de reproşuri lamentabile ale unei perechi care îşi petrece zilele întâlnindu-se fără să-şi vorbească, fără să se privească măcar; întâlnirile de nesuportat a două animale oarbe într-o peşteră.

„Doar moartea poate să te compenseze pentru atâta amărăciune răzbunătoare, pentru obligaţia de a face

linişte, geniul lucrează şi apoi, unde sunt dovezile trâmbiţatului talent?” spuse bătrânul revenindu-şi, simţind durerea de cap, îndepărtându-se de Harriet Winslow aşa cum păcătosul se îndepărtează de confesional şi caută podeaua unde să îngenuncheze pentru a-şi ispăşi penitenţa. Bătrânul gringo încercă să pătrundă cu privirea orbirea nocturnă a deşertului şi să-şi imagineze tulpinile de creozot care cresc păstrând distanţa între ele, pentru că rădăcinile lor sunt otrăvitoare şi omoară orice plantă care ar creşte lângă ele. În felul acesta s-a depărtat de Harriet Winslow.

— Şi fiica ta? spuse cu vocea pentru prima oară tremurătoare Harriet Winslow, blestemând imediat această trădare de sine.

— Fiica mea a jurat să nu mă mai vadă niciodată, răspunse liniştit acum bătrânul, căutând în zadar cu mâinile sale nervoase un pahar sau o bucată de hârtie. Mi-a spus: voi muri fără să te mai văd vreodată, pentru că sper să mori înainte să ştii dacă o să-ţi fie dor de mine. Dar mă îndoiesc de aceasta, miss Harriet, mă îndoiesc de aceasta pentru că i-am citit în ochi marea speranţă că eu îmi voi aduce aminte de micile lucruri care, dincolo de toate, ne-au ţinut uniţi atâţia ani. N-a fost aşa între dumneavoastră, tatăl dumneavoastră şi mama dumneavoastră, miss Harriet?

Ea nu răspunse. Voia să asculte sfârşitul. Nu voia ca bătrânul să-şi piardă din nou privirea în noaptea deşertului, căutând analogii imposibile. (Ea rămâne aşezată şi îşi aminteşte: voia ca bătrânul să termine odată şi ca ea să nu trebuiască să înceapă niciodată.) Ştia că povestea tragicomică a fratelui bunicului său Halston şi a picturilor italiene nu este suficientă pentru a compensa viaţa lui pe care i-o dăruia bătrânul compatriot, scriitorul.

— Şi fiica ta?

— Îţi aduci aminte de bucuriile mici de a fi tată şi fiică şi

apoi durerea enormă când înţelegi că toate acestea au luat sfârşit pentru totdeauna?

— Şi fiica ta? strigă aproape, dar cu o răceală îndărătnică şi calmă, Harriet Winslow.

— Mi-a spus că nu-mi va ierta niciodată durerea ei de moarte în faţa cadavrelor fraţilor săi. Tu i-ai omorât pe amândoi, mi-a spus, pe amândoi.

— Şi ţara? se ridică acum supărată Harriet, deghizându-şi teama de a nu continua singură, „trebuie să-i răspund bătrânului", şi ţara? şi bătrânul căzu în capcană, şi de asta şi-a bătut joc, desigur, ea voia să ştie dacă el a omorât sentimentul onoarei naţionale, al datoriei patriotice, al fidelităţii faţă de drapel? Sigur că da, până şi asta, de aceea s-a temut de el familia lui, el a râs de Dumnezeu, de Patrie, de Bani, atunci, Doamne, când le va veni şi lor rândul, asta trebuie să se fi întrebat ei, nouă când ne va veni rândul, când se va întoarce blestematul nostru de tată împotriva noastră, judecându-ne, spunându-ne voi nu sunteţi excepţia, sunteţi o parte din regulă, şi tu soţia mea, şi tu frumoasa mea fiică, şi voi fiii mei, sunteţi o parte din această murdărie ridicolă, o parte din aceste vânturi trase de Dumnezeu care poartă numele de omenire.

— Vă voi suprima pe toţi prin ridicol. Pe toţi vă voi înăbuşi cu un râs înveninat. Voi râde de voi ca şi de Statele Unite, de Armata şi de Drapelul lor ridicol, spuse deja fără aer bătrânul, sufocat de astm,

My country'tis of thee
Sweet land of felony...

Harriet Winslow nu se mişcă din loc pentru a-l ajuta. Îl privi pur şi simplu acolo, sufocându-se, îndoit pe scăunelul de răchită de pe platforma trenului, aşa cum se îndoaie un brici de ras când nu mai este folosit.

— Vă spun că eu respect armata, spuse Harriet cât a

putut mai simplu, fără să încerce să aibă aerul că îl contrazice, pentru că bătrânul cel puţin n-a minţit.

— De ce armata s-a interpus între voi şi azil? întrebă bătrânul sufocându-se, cu ochii strălucitori şi înlăcrimaţi, dar hotărât să moară întrecând măsura batjocurii, sufocat de propriul lui râs. Atunci în realitate *a fost* azilul. Îmi pare rău.

— Eu nu mă ruşinez de naţiunea şi de strămoşii noştri. V-am mai spus-o deja, tatăl meu a murit în Cuba, dispărut în luptă...

— Îmi pare rău, tuşi bătrânul care cu câteva minute înainte i-a mângâiat mâinile şi şi-a cufundat nasul în părul castaniu al unei femei frumoase. Acum deschide bine ochii, miss Harriet, şi aminteşte-ţi că ne-am omorât pieile roşii şi niciodată n-am avut curajul să ne împerechem cu femeile indiene şi să avem cel puţin o naţiune formată din două jumătăţi. Suntem prizonierii acestei obsesii de a-i omorî la nesfârşit pe oamenii cu pielea de altă culoare decât a noastră. Mexicul este dovada a ceea ce am fi putut să fim, aşa că deschide bine ochii.

— Îmi dau seama. Te ruşinezi pentru că te-ai arătat deschis şi uman cu mine. Nu suporţi durerea celor pe care i-ai iubit.

Despre tatăl său bătrânul gringo scrisese cu multă vreme în urmă: „A fost un soldat, a luptat împotriva sălbaticilor goi şi a urmat drapelul ţării sale până în capitala unei rase civilizate, înaintând foarte mult spre sud”. Dar ei nu-i putea spune lucrul acesta acum, nu dorea să mai împartă nimic cu ea în noaptea asta şi nici să-i dea vreo explicaţie. Se întrebă dacă acest lucru este singurul pe care îl au în comun, adică războaiele între fraţi, războaiele împotriva „sălbaticilor”, războaiele împotriva a tot ce e slab şi străin. Nu spuse nimic pentru că vru să se încreadă în faptul că încă ceva, încă cineva va putea încă să-i unească, fără ca ea să depindă de el pentru a înţelege

ceva aici. N-avea să uite prea curând mirosul părului, fineţea pielii, mâinile ei a căror mângâiere o dorea. Poate era prea târziu: ea dispăruse şi el rămase singur în faţa deşertului. Poate ar putea s-o viziteze în vis. Poate femeia care a intrat în salonul de dans noaptea trecută nu s-a privit pe ea însăşi, dar în mod sigur s-a visat.

— Sunt vieţi străine de noi pe care nu le înţelegem foarte bine, spuse Inocencio Mansalvo. Vreţi să ne cunoaşteţi vieţile mai bine? Atunci va trebui să le ghiciţi, pentru că nu suntem încă nimeni.

XI

Generalul Arroyo spuse că trupele federale, ai căror ofiţeri au studiat la academia militară franceză, speră să-i angajeze într-o luptă în toată legea, în care ei cunosc toate regulile, iar rebelii nu.

Ei sunt ca şi domnişoara, spuse tânărul mexican, brunet, aspru, cu pielea aproape lucioasă; ea vrea să respecte regulile; eu vreau să le fac.

A auzit bătrânul ce-a spus domnişoara Winslow aseară? A auzit ce spun oamenii din tabără şi de la conac? De ce să nu se conducă oamenii pe ei înşişi, chiar aici pe pământul lor? Este acesta un vis prea mare? Strânse din fălci şi spuse că poate domnişoara şi cu el doresc acelaşi lucru, dar ea nu vrea să admită înainte de toate violenţa. În schimb Arroyo ştie, îi spuse bătrânului gringo, că o nouă violenţă este necesară pentru a pune capăt vechii violenţe; colonelul Frutos García, care este citit, spune că, fără noua violenţă, violenţa dinainte va rămâne aceeaşi pentru vecie, adevărat, adevărat, generale indian?

Bătrânul privi multă vreme cărarea desfundată pe care mergeau călare. Apoi spuse că înţelege ceea ce generalul încearcă să spună şi îi mulţumeşte că a găsit cuvinte ca s-o spună. Erau cuvinte demne de un bărbat, îi spuse, şi îi mulţumeşte pentru ele pentru că îl leagă din nou de oameni când el a făcut o profesiune de credinţă din negarea solidarităţii sau a oricărei alte valori, de ce s-o nege, spuse bătrânul gringo sperând ca pălăria să-i ascundă zâmbetul.

Merseră la trap în linişte până la locul de întâlnire. Bătrânul se gândi că se află în Mexic în căutarea morţii şi ce ştie el despre această ţară? Aseară i-a citat deşertului o frază care amintea că tatăl său a participat la invazia din 1847 şi la ocuparea oraşului Ciudad de Mexico. Apoi şi-a amintit că Hearst l-a trimis pe un radical al ziarului să facă

un reportaj despre Mexicul lui Porfirio Díaz şi ziaristul s-a întors spunând că Díaz este un tiran care nu tolerează nicio opoziţie şi că a îngheţat ţara într-un fel de robie, unde poporul este sclavul moşierilor, al armatei şi al străinilor. Hearst n-a permis să fie publicat materialul; puternicul baron al presei îşi avea radicalul şi tiranul său, îi plăceau amândoi, dar îl apăra doar pe tiran. Díaz este un tiran, dar este tatăl poporului său, un popor slab care are nevoie de un tată sever, spunea Hearst plimbându-se în mijlocul comorilor lui adunate în lăzi acoperite cu rumeguş şi bătute în cuie.

— Există un lucru pe care nu îl ştii, îi spuse Arroyo lui gringo. În tinereţe Porfirio Díaz era un luptător viteaz, cel mai bun luptător de gherilă împotriva armatei franceze şi a lui Maximilian. Când avea vârsta mea, era un biet general ca mine, un revoluţionar şi un patriot, nu ştiai?

Nu, spuse bătrânul, nu ştie; el ştie doar că taţii le apar fiilor noaptea călare pe cal, sus pe o stâncă, luptând în tabăra opusă şi cerându-le fiilor:

— Faceţi-vă datoria. Trageţi împotriva taţilor.

În deşert, la această oră a revărsatului de zori, munţii păreau să-i aştepte pe călăreţi, ca şi cum într-adevăr ar fi fost călăreţi ai aerului, în spatele fiecărei zănoage; distanţele se pierd şi după o cotitură muntele aşteaptă pentru a sări ca o fiară asupra cavalerului. În deşert, spune o vorbă populară, se poate vedea faţa lui Dumnezeu de două sau de trei ori pe zi. Bătrânul gringo se temea de ceva asemănător, se temea să vadă faţa tatălui, şi mergea la trap alături de un fiu; Arroyo, fiul nenorocirii.

Ce impalpabilă, gândi bătrânul gringo în acest revărsat de zori, este informaţia pe care un tată o moşteneşte de la toţi taţii săi şi pe care o transmite tuturor fiilor săi; el credea că ştie acest lucru mai bine decât mulţi alţii, spuse acum cu voce tare, fără să ştie sau să-i pese că îl aude Arroyo, trebuie s-o spună, a fost acuzat de paricid

imaginar, dar nu la nivelul unui popor întreg care îşi trăieşte istoria ca pe o serie de asasinate ale taţilor bătrâni, acum nefolositori. Nu, el într-adevăr ştie despre ce vorbeşte, chiar şi atunci când a diagnosticat-o şi a etichetat-o atât de repede pe miss Winslow: el, bătrânul, rapsodul înarmat ajuns la sfârşitul legăturii lui singulare cu oamenii, fiul unui calvinist obsedat de teroarea infernului, căruia îi plăcea la rândul lui poezia lui Byron şi care într-o zi s-a temut că fiul lui îl va omorî în somn, fiul mai întâi prea imaginativ şi mai apoi cumplit de dispreţuitor faţă de ceea ce familia a moştenit şi a transmis în mod natural, cumpătarea, spiritul de economie, credinţa, iubirea pentru părinţi, simţul răspunderii. Îl privi pe Arroyo, care nici măcar nu-l auzea. Bătrânul gringo spuse că ironia sorţii este că azi fiul o apucă pe acelaşi drum pe care tatăl l-a străbătut cu multă vreme în urmă pe la 1847.

— Vitele, uite, spuse Arroyo, sunt pe moarte.

Dar bătrânul nu privi pământurile de păstorit ale familiei Miranda; ochii lui erau orbiţi de o negură de recunoaştere de sine când se gândea la tatăl său mort, viu în Mexic în alt secol, întrebându-l pe fiu dacă, cunoscând resentimentul şi acuzaţiile Mexicului împotriva americanilor, n-a venit aici din acest motiv, dar adăugând injuria insultei la adresa patriei sale americane, provocând Mexicul pentru ca Mexicul să-i facă ceea ce el nu îndrăznea să facă din cauza sentimentului onoarei şi a respectului de sine: să nu moară cum s-a gândit, ci să sucombe din iubire pentru o fată.

— Dumneavoastră v-aţi îndrăgosti de o fată tânără, dacă aţi avea vârsta mea? spuse în glumă bătrânul gringo.

— Dumneavoastră aveţi mai bine grijă de fete să nu li se întâmple vreo nenorocire, îi întoarse surâsul Arroyo, v-am mai spus-o o dată, vedeţi să fie bine protejată şi gândiţi-vă la ea ca la fiica dumneavoastră.

— Asta am vrut să spun, generale.

— N-ai vrut să mai spui şi altceva, generale indian?

Bătrânul surâse. Odată tot trebuia să înceapă să-şi facă de cap; acum era un moment tot atât de bun ca oricare altul; cine îi va da asigurări că va fi Arroyo, şi nu el, mortul cel mai de seamă al acestei zile?

— Da, mă gândeam la destinul dumneavoastră, generale Arroyo.

Arroyo râse din nou:

— Destinul meu e în mâinile mele.

— Lăsaţi-mă să mi-l imaginez ca pe cel al lui Porfirio Díaz, spuse cutezător bătrânul. Lăsaţi-mă să vă imaginez în viitorul puterii, al forţei, al opresiunii, al vanităţii, al indiferenţei. Există vreo revoluţie care să fi scăpat acestui destin, domnule general? De ce ar trebui să scape copiii ei de destinul mamei lor revoluţia?

— Mai bine spune-mi, există o ţară care să fi evitat aceste rele, incluzând-o şi pe a ta, gringo? întrebă Arroyo înaintând pe calul lui la fel de liniştit ca şi bătrânul gringo.

— Nu, eu vorbesc de destinul dumneavoastră personal, nu de destinul vreunei ţări, generale Arroyo; dumneavoastră vă veţi salva de corupţie doar dacă veţi muri tânăr.

Această afirmaţie păru să-l înveselească, împotriva intenţiilor bătrânului, pe Arroyo:

— Mi-ai ghicit gândul, generale indian. Niciodată nu m-am visat bătrân. Şi tu? De ce n-ai murit la timp, codoşule? râse cu poftă Arroyo.

Bătrânul gringo cedă în faţa umorului mexicanului şi îi spuse doar ceea ce le spunea uneori stelelor: ţara asta... Niciodată n-a văzut-o înainte: a atacat-o din ordinul şefului său Hearst, care avea moşii şi proprietăţi fabuloase aici, şi se temea de revoluţie, şi cum nu putea să spună: „Veniţi să-mi protejaţi proprietăţile”, trebuia să spună: „Veniţi să ne protejaţi vieţile, există cetăţeni americani în pericol,

interveniţi…”

— Ce ţi-e şi cu americanii ăştia, exclamă Arroyo cu un aer de glumă tăioasă, când îţi spun că vorbesc chinezeşte… Ceea ce se întâmplă este că tu nu ştii la ce avem dreptul, pur şi simplu nu ştii. Cel care se naşte cu acoperişul de paie lipit de creştet are dreptul la tot, generale indian, la tot!

Nu avură timp să vorbească sau să gândească mai mult pentru că ajunseră la un povârniş stâncos unde o santinelă îl aştepta pe general şi îi spuse că totul este gata aşa cum a ordonat el.

Arroyo îl privi drept în faţă pe bătrân şi îi spuse că trebuie să aleagă. O să-i înşele pe federali. O parte a trupelor rebele o să se îndrepte spre câmpie pentru a se întâlni cu armata regulată aşa cum îi place ei, în front, aşa cum fuseseră învăţaţi la academia militară. Altă parte o să se împrăştie în munţii din spatele liniilor federale, ascunşi, până vor lua culoarea muntelui, ca şopârlele, cu sex, râse cu hohote pline de amărăciune Arroyo, şi în timp ce federalii luptă cum scrie la carte cu falsele trupe rebele pe câmpie, ei le vor tăia liniile de aprovizionare, îi vor ataca pe la spate şi îi vor lăsa ca pe un şoarece în cursă.

— Spui că trebuie să aleg?

— Da, unde vrei să fii, generale indian.

— Pe câmpie, spuse bătrânul fără să ezite. Nu pentru glorie, înţelegeţi dumneavoastră, ci din cauza pericolului mai mare.

— A, deci lupta de gherilă ţi se pare mai puţin periculoasă.

— Nu, este mai periculoasă, dar mai puţin glorioasă. Dumneavoastră sunteţi un luptător al nopţii, generale Arroyo. Sunteţi obligat de asemenea să improvizaţi. Dacă înţeleg bine, pe câmpie va trebui doar să merg înainte cu un aer vitejesc, fără să mă gândesc prea mult că un obuz de tun ar putea să-mi zboare capul. Lăsaţi-mă să fac asta.

Masca asiatică a lui Arroyo nu arătă nicio emoţie. Dădu pinteni calului şi o apucă pe cărarea pietroasă în timp ce santinela îl conduse pe bătrân drept înainte pentru a-l alătura trupelor din câmpie. Privi feţele, şi ele neclintite, ale soldaţilor. Gândeau la fel ca el? Ştiau? Erau şi ei viteji sau îndeplineau doar ordinele crezând că vor avea noroc? Aveau să lupte cu convingere pe o scenă de teatru pregătită de către singularul general Arroyo, fiul, gândi bătrânul, nu al nenorocirii ci al unei moşteniri complicate: geneticul Arroyo?

Apoi, când într-adevăr se afla în iureşul luptei, bătrânul nu se mai gândi sau avu doar timpul să se gândească la ceea ce nimeni nu se mai gândea, adică la faptul că toţi erau înghiţiţi de fluxul cailor, de cutremurul de animale gâfâitoare şi de copite trepidante pe pământul tare al deşertului, de liniştea norilor amiezii şi de iuţeala baionetelor rebelilor care-şi lăsau treptat în urmă morţii şi înaintau asupra grelelor şi nemişcatelor tunuri franceze în timp ce artileriştii dezorientaţi auziră, simţiră şi se temură de zgomotele de voci care le cădeau ca o cascadă în spinare, de tremurul şi zgomotele munţilor, de avalanşa de cai căreia nu-i era teamă că îşi va frânge gâtul, de urletele rebelilor, de gloanţele strălucitoare pe piepturile goale şi de pălăriile aruncate în aer ca nişte fraţi gemeni ai roţii soarelui.

Federalii se coceau în uniformele lor strâmte ale legiunii străine franceze, iar chipiurile lor mici le strângeau craniul, într-atât, încât rebelii din câmpie, comandaţi de bătrânul gringo fără de frică, îşi croiră un drum până la artilerie fără măcar să se uite înapoi la cadavrele de pe câmpie, asediate încă din aer de eternul cerc de vulturi de pe cerul mexican, adulmecate deja de porcii neîncrezători care scăpaseră de la fermele lor amărâte şi care acum se plimbau liberi pe pământul pustiu ca nişte animale zbârlite de culoarea flegmei, uitându-se să vadă dacă într-adevăr

corpurile sunt moarte, dacă într-adevăr nu mai fac rău, înainte de a se îndrepta grohăind spre ele şi de a-şi începe apoi sărbătoarea la ceasul amurgului roşu.

Nu fusese rănit. Nu era mort.

Era singurul lucru care-l uimea. Capul lui bătrân şi alb era plin de mirare. I-au adunat pe federalii capturaţi şi cele două forţe rebele s-au unit întru victorie. Doar că de data aceasta n-au mai fost sărbătoririle din ziua anterioară, când bătrânul gringo a aruncat mitraliera. Poate că acum erau mai mulţi camarazi morţi pe câmp. Ei erau morţi; el nu. El voia moartea şi rămânea acolo, demn de o milă comică, ajutând să fie încercuite şi strânse resturile regimentului federal, simţind la sfârşit ura jignitoare pe care o aşteptase atât de mult.

— Gringo n-a murit, a fost cel mai viteaz, n-a făcut decât să se lase purtat înainte la fel ca ieri, ca şi cum nu s-ar fi temut de nimic şi de nimeni, dar n-a murit: *gringo viejo*[5].

N-a fost surprins prea mult de ceea ce a văzut şi a auzit în tabăra ridicată în grabă de Arroyo lângă pereţii de chirpici netezit ai micii ferme de unde au fugit porcii plini de teroare flămândă. Arroyo le-a spus prizonierilor că cei care vor vrea să se alăture armatei revoluţionare a lui Pancho Villa vor fi primiţi cu bucurie, dar cei care vor refuza vor fi împuşcaţi chiar în noaptea asta, pentru că ei se mişcau repede şi nu stăteau să târască după ei prizonieri inutili.

Imensa majoritate a soldaţilor şi-au smuls în linişte insignele federale şi au intrat în rândurile trupelor lui Villa. Dar ceilalţi au refuzat, şi bătrânul gringo i-a privit aşa cum priveşti întotdeauna excepţiile. Aveau feţe orgolioase sau demente sau numai obosite. S-au aliniat în spatele celor cinci ofiţeri, căci aceştia într-adevăr nu s-au clintit din loc.

Acum bătea vântul de noapte şi bătrânul gringo se temu

5 Bătrânul gringo (n. tr.).

de întoarcerea duşmanului său care îl făcea să se sufoce. Grohăiturile înfometate ale porcilor pe câmpul de luptă umplură tăcerea între explicaţia lui Arroyo şi acţiunile tăcute care îi urmară. Colonelul comandant al trupelor federale se îndreptă spre Arroyo şi îi oferi cu mare demnitate micuţa lui spadă strălucitoare, care părea de jucărie. Arroyo o luă fără să facă nazuri şi îşi tăie cu ea o felie din spinarea unuia din purceii de lapte care se frigeau la un foc în aer liber.

— Dumneavoastră ştiţi că este o crimă asasinarea ofiţerilor care au căzut prizonieri, spuse colonelul.

Avea ochi verzi, somnoroşi, întunecaţi, şi mustaţă blondă şi groasă ca a unui kaiser. Câtă osteneală, se gândi bătrânul gringo, să ţii mereu ridicate vârfurile mustăţii şi ziua, şi noaptea.

— Dumneata eşti viteaz, aşa că nu te grăbi, răspunse Arroyo şi lăsă să-i cadă felia de porc în gură.

— Ce înseamnă cuvintele dumneavoastră? întrebă colonelul somnoros, dar arogant. Nu despre vitejie este vorba. Eu vorbesc de lege.

— Sigur că da, spuse Arroyo cu o privire aspră şi tristă. Eu vă întreb ce este mai important, modul de a trăi sau modul de a muri.

Ofiţerul ezită un moment:

— Spus în felul acesta, atunci da, este felul cum murim.

Bătrânul nu spuse nimic, dar se gândi la cuvintele care poate erau codul onoarei lui Arroyo şi pe care bătrânul ar fi putut, dacă ar fi vrut, să le înţeleagă ca şi cum i-ar fi fost adresate lui: Arroyo îi întoarse spatele bătrânului şi-l invită să mănânce porc, aşa cum porcii mâncau cadavrele de pe câmp. Gândul bătrânului gringo trebuie să fi fost foarte dur, pentru că atrase privirile ofiţerului federal şi apoi cuvintele lui.

— Acesta este un bărbat viteaz, spuse colonelul cu ochii pregătiţi pentru moarte. Arroyo grohăi şi colonelul adăugă:

— Şi eu am fost viteaz, sunteţi de acord? Arroyo grohăi din nou. Totuşi acest bătrân viteaz n-o să moară, pe când eu da. Ar fi putut să fie invers. Dar presupun că aşa este războiul.

— Nu, spuse Arroyo în cele din urmă, aşa e viaţa.

— Şi moartea, spuse pe un ton de intimitate arogantă colonelul.

— Numai să nu mi le separaţi, răspunse Arroyo.

Colonelul surâse şi spuse că există ceva special în a fi prea viteaz, fie în faţa vieţii, fie în faţa morţii. El, de pildă, o să moară într-un deşert rece şi înalt, departe de marea de unde a venit, el originar din Veracruz, purtând în fiinţa lui apropierea vapoarelor care sosesc din Europa, împuşcat acum într-o noapte cu focuri aprinse şi porci grohăind. N-o să aibă nicio importanţă dacă o să-şi arate vitejia în clipa morţii; într-o secundă nu va mai incomoda pe nimeni.

— Dar să fii exagerat de viteaz şi să rămâi în viaţă, aceasta într-adevăr este o problemă, generale, aceasta este o problemă pentru cele două armate: bărbatul indecent de viteaz. Ne expune pe toţi. Ridiculizează oarecum cele două tabere.

— Vedeţi dumneavoastră, spuse colonelul federal, toţi se tem de cel laş şi admit acest lucru; dar nimeni nu admite că ne este şi mai teamă de cel viteaz, pentru că cel viteaz ne face să părem laşi. Nu e rău să ne fie un pic de frică în luptă. Atunci fiecare seamănă cu ceilalţi. Dar un bărbat fără nicio urmă de teamă ne descurajează pe toţi. Eu vă spun un lucru, generale. Cele două tabere ar trebui să se unească şi, ca să spun aşa, să-l elimine pe cel viteaz. Să-l cinstească, da, dar să nu-l plângă.

Atâta vorbărie veracruzană nu păru să-l impresioneze în mod deosebit pe Arroyo, aplecat asupra unei felii de carne de porc pe care degetele lui agile o făceau sul.

— Tu eşti bărbatul acela? spuse Arroyo.

Colonelul federal râse uşor, deşi nervos:

— Nu, nici vorbă. Eu nu. În niciun caz.

Bătrânul se încredinţă că nimeni nu-l priveşte în timp ce şi el muşca din felia lui, prima mâncare din ziua aceea după micul dejun cu ouă prăjite şi cafea aburindă. Arroyo evoca isprava viteazului general Fierro, mâna dreaptă a lui Villa, când a scăpat de prizonieri propunându-le să sară zidul închisorii şi să fie liberi fără ca Fierro să reuşească să-i ciuruiască, dar şi fără dreptul de a trage de două ori asupra aceleiaşi persoane. Au scăpat atunci doar trei prizonieri. Fierro a omorât vreo trei sute de bărbaţi în noaptea aceea.

El, Arroyo, general al Diviziei din Nord, n-o să se ia la întrecere cu marele general Fierro, care este unul dintre Oamenii de Aur ai lui Villa. El este cu mult mai modest. Dar are cu el un bărbat viteaz, un general din Războiul civil nord-american, bărbatul cel mai viteaz, absolut toţi au văzut azi. Arroyo se ridică precum o pisică sălbatică şi nu se mai adresă ofiţerului capturat, ci bătrânului, ah, generalul indian vrea să fie mereu soldatul cel mai viteaz în luptă, ei, acum o să fie călăul cel mai viteaz dintre toţi. Dacă este viteaz în faţa morţii, o să fie viteaz şi în faţa vieţii, e adevărat? din moment ce amândouă sunt la fel, bătrânul a venit în Mexic ca să înţeleagă lucrul ăsta, e adevărat că îl înţelege deja? şi dacă nu l-a înţeles până acum, călătoria l-a făcut să se nască a doua oară, nu-i aşa?

Bătrânul va face în noaptea asta ceea ce a făcut Fierro în altă noapte. De acord: ofiţerii şi soldaţii de neînvins ai beţivului de Huerta vor avea ocazia să alerge de la zidul de chirpici dărâmat până la uşa scârţâitoare a cocinei, pentru ca apoi să iasă alergând pe câmpul unde se află porcii şi morţii. Generalul indian îi va lăsa să alerge până la poartă. Atunci va trage. Dacă nu-i va nimeri, iepurii federali vor fi liberi. Dacă îi nimereşte, înseamnă că îi omoară. Viteazul de general indian!

Mai târziu (nu în timpul viitor al vieţii, pentru că acum viaţa lui este suspendată, atemporală, ca o picătură de apă pe o frunză solitară în timpul iernii, când toată problema constă în a şti ce va cădea mai întâi: frunza sau picătura) îşi va spune că a făcut singurul lucru pe care ar fi putut să-l facă. I-o spuse lui miss Harriet în *prezentul* ei care a primit acest imposibil *viitor* al lui:

— Am făcut singurul lucru pe care l-aş fi putut face, pentru că n-am avut norocul să fiu omorât în mod discret şi firesc, şi poate chiar în mod nobil, de către o mână anonimă pe câmpul de luptă. Aş fi putut să fiu încă un mort devorat de porci. Vai, cum mai grohăiau şi se uşurau în noaptea rece.

(— Care este singurul lucru pe care ai putut să-l faci? îl întrebă tatăl său oprit pe un armăsar înaripat.

— Să-i refuz altuia moartea pe care am dorit-o pentru mine.)

Acum el dorea să fie colonelul federal uşor efeminat, dar viteaz într-un mod ciudat, cu privirea somnoroasă şi dispreţuitoare şi mustaţa pomădată şi ţeapănă după o zi de luptă, care s-a dus până la zidul de chirpici şi acum se opreşte acolo, privindu-l pe gringo, aşteptând să dea ordinul.

— Vezi, tată, eu aş fi vrut să fiu în cizmele acestui bărbat.

— Aleargă! ordonă Arroyo.

Colonelul se desprinse împotriva voinţei lui de zid, ca şi cum acest perete ros şi pe jumătate dărâmat ar fi fost dintotdeauna portul ultim al imaginaţiei lui: un cămin în patria lui. La început merse normal, întorcându-i spatele lui Arroyo şi bătrânului care ţinea Colt-ul în mână. Colonelul ezită, se întoarse cu faţa spre duşmanii săi şi merse cu spatele, privindu-l pe călăul său desemnat, pe Arroyo, pe colonelul Frutos García, pe Inocencio Mansalvo, care formau această foarte ciudată faţă colectivă care l-a

condamnat fără să-l judece:

— N-o să mă omorâţi pe la spate? spuse. Era sigur că bătrânul nu se va dezonora făcând un astfel de lucru, gândi bătrânul, gândi Arroyo atunci când privirea i se încrucişă cu cea a generalului indian. Şeful federal se vedea puţin ridicol. Călcă în gol şi căzu şi se ridică şi acum alergă într-adevăr.

— Trage! ordonă Arroyo.

Bătrânul îl ochi cu pistolul pe colonelul care fugea, apoi ochi un porc. Ochea în continuare porcul când apăsă pe trăgaci şi glontele străpunse clar carnea spongioasă şi plină de viermi a animalului înfometat. Arroyo făcu o săritură înainte cu pistolul în mână şi ciurui faţa prizonierului care fugea. Ceilalţi bărbaţi condamnaţi schimbară între ei priviri înfricoşate.

Colonelul căzuse în brânci. Arroyo nici nu se uită la bătrânul gringo, ajunse lângă cel căzut şi îl împuşcă în cap. Federalul zvâcni şi nu se mai mişcă. Ofiţerii şi soldaţii capturaţi, mândri sau încăpăţânaţi sau numai obosiţi, cine putea să ştie, se aliniară lângă zidul de chirpici, şi bătrânul îi văzu acolo, o colecţie de tipuri umane, unii făcând pe ei, alţii idioţi şi absenţi, unii aprinzându-şi o ultimă ţigară, alţii lălăind un cântec care le amintea de cei de acasă sau de vreo iubită. Şi mai era unul care surâdea, nici prost, nici obosit, nici viteaz, ci incapabil să mai facă deosebirea între viaţă şi moarte.

Chiar acesta îi atrase privirea generalului Arroyo.

— Mult l-a mai privit generalul, îţi aminteşti, Inocencio?

— Cum să nu, Pedrito. Generos s-a mai purtat şeful nostru. „Nu-i omorâţi, spuse. Tăiaţi-le numai urechile la toţi, ca să se-nveţe minte şi ca să ştim dacă-i întâlnim din nou ca a doua oară să nu mai scape cu viaţă”

— Ce om de suflet e generalul nostru!

XII

Pe drumul de întoarcere Arroyo se izola ca o broască ţestoasă. Carapacea lui era un poncho din care nu i se vedea decât nasul, în timp ce pălăria îi era înfundată pe cap până la rădăcina dureroasă a urechilor. Doar ochii îi străluceau. Dar nimeni n-ar fi îndrăznit să privească în acele fântâni galbene şi adânci, spuse Garduña când îl zări intrând în sat. Nu erau ochi prietenoşi. Victoria s-a şters de pe ei, observă Inocencio Mansalvo.

N-a fost un marş triumfal. Singura licărire de speranţă sau de fericire sau de recompensă senzuală, sau orice altceva, dacă ceva de genul acesta căuta într-adevăr Arroyo dincolo de idealurile lui de dreptate şi dincolo de tacticile expeditive care justificau, dar în acelaşi timp degradau dreptatea, sălăşluia în simpla mişcare înainte a soldaţilor lui, în aspiraţia colectivă de a se îndrepta cu hotărâre de la conacul în ruine spre următorul obiectiv, de a se apropia de grosul armatei lui Villa, de a răzbi până în capitală, poate de a bate palma cu fratele din sud, Zapata. Desigur că Arroyo visă toate acestea sau le află, pentru că oamenii lui le-au visat. Vru să i-o spună încă din dimineaţa aceasta bătrânului, înainte ca generalul indian să intre pentru a-i da un sărut domnişoarei Harriet. Dar mai dorea, confuz, iluzionându-se, să prelungească şederea la conacul unde s-a născut şi a crescut.

— Tu crezi că vom pleca în sfârşit? îl întrebă Inocencio Mansalvo pe copilul Pedrito, ca şi cum ar fi crezut într-adevăr că doar din gura copiilor şi a beţivilor se poate auzi adevărul.

— Nu ştiu, spuse copilul, aici s-a născut şi aici a crescut; poate că îi place.

— Dar soldaţilor nu; sunt deja neliniştiţi... observă colonelul Frutos García.

Bătrânul gringo simţi aceste tensiuni de îndată ce se

întoarseră la conac. Nu vru să-l provoace acum pe Arroyo: încă o moarte i-ar leza simţul spaţiilor dramatice (surâse bătrânul scriitor), dacă facem abstracţie de luptă şi de colonelul federal; râse; căci doar nu era Shakespeare, chiar dacă această moarte ar fi fost a lui. Rămase în urmă, cu infanteria, dar şi acolo simţi noua tensiune. Spontan, soldaţii obosiţi, dar maliţioşi, îl împinseră treptat pe bătrânul gringo înapoi, spre ultimele rânduri, cele ale federalilor cu tunică ce trecuseră de partea lui Villa, dar care nu dovedeau încă din ce aluat sunt făcuţi. Bătrânul da: pentru prima oară simţi teamă în luptă; dar o teamă gravă, nu teama vanitoasă în faţa pedepselor sau a oglinzii. Preferă să surâdă şi să scuipe lung, pe deasupra capului iepei.

— A, da! cum să nu-mi amintesc? le spunea generalul Frutos García prietenilor lui după scandal, când colonelul a fost ridicat în grad pentru a fi recompensată în persoana lui înfrângerea lui Pancho Villa şi pentru a fi reconciliate forţele revoluţiei. Bătrânul gringo a căutat tot timpul moartea, nimic altceva. În schimb, ceea ce găsea era gloria şi fructele amare ale gloriei care poartă numele invidiei.

Bătrânul scuipă încă o dată, lung şi cenuşiu şi departe. Râse de el însuşi. Cu ani în urmă scrisese ceva despre Războiul de secesiune: „O reţetă simplă pentru a fi un bun soldat: Străduieşte-te întotdeauna să fii omorât”.

— Străduieşte-te întotdeauna să fii omorât, au fost ultimele cuvinte ale generalului Frutos García când a murit la reşedinţa sa din Ciudad de Mexico în 1964 şi fraza a devenit celebră în colecţiile de anecdote ale veteranilor revoluţiei.

— Generalul indian...

Lovi tare cu pumnul pe oblânc şi simţi mişcarea imaginaţiei sale literare învingându-l din nou, urcând nervos ca nişte gâdilături de la scara şeii de-a lungul picioarelor lungi şi slabe, până la nodul emoţiilor din

plexul solar. Se afla aici ca să moară sau ca să scrie un roman despre un general mexican şi un gringo bătrân şi o învăţătoare din Washington, pierdută în deşerturile din nordul Mexicului?

Nu avu timp sau putere să şi-o imagineze în timpul acestei zile, în vreme ce ei îşi îndeplineau riturile masculine ale curajului şi morţii, iar ea rămase la conac cu altă forţă în minte, opusă direct aceleia a generalului. Harriet Winslow nu se gândi, în timp ce îşi desfăcea cravata în bătaia soarelui arzător al dimineţii, când cea mai mare parte a soldaţilor plecaseră, iar ea se afla singură cu garnizoana aţipită, cu femeile şi cu copiii, să meargă înainte spre următoarea bătălie, nu se gândea la întâlnirea cu Villa, la marşul triumfal spre Ciudad de Mexico care se afla în adâncul gândului şi dorinţei tuturor. Harriet Winslow, în schimb, stabilea un orar fundamental de învăţământ primar pentru copii, de obligaţii de salvare pentru femei şi de reconstrucţie pentru bărbaţi. Copiii vor învăţa chiar azi, nu mâine, tehnicile elementare, cele trei *r-uri* ale învăţământului englez: cititul, scrisul şi socotitul; femeile vor scotoci prin dulapurile enorme şi prin cuferele frumos mirositoare târâte de soldaţi în curte înainte de incendiu şi vor despărţi ce e ars de ce nu e, şi vor împărţi totul, punând lucrurile nearse înapoi la locul lor şi vor tăia şi vor coase hainele rupte, pentru ca să le poarte ele. Bărbaţii vor da cu var pereţii de îndată ce vor repara construcţiile, vor curăţa petele, vor întoarce cenuşa; şi ea însăşi, miss Harriet, va da exemplu, va fi simbolul în jurul căruia se va concentra munca de la conacul renovat în graba ei, doamna Miranda uitase o casetă mică într-o nişă în peretele din spatele patului ei, protejată de un crucifix enorm care a ars, salvând caseta şi descoperindu-i ascunzătoarea. Caseta cu bijuterii conţinea mai multe coliere frumoase de perle. Harrietei îi displăcu ideea bijuteriilor ascunse în spatele figurii unui Hristos în agonie

(care mai proteja şi pasiunea carnală a perechii bogate care dormea la picioarele lui): împreunarea durerii lui Dumnezeu cu bunurile din lumea aceasta. Aşa că puse caseta la vedere, nu în strălucitorul salon de dans, unde i s-a părut că ar fi un exces de lux (ceea ce, pentru modul ei de a gândi, dacă nu era un semn de idolatrie, în mod sigur era unul de prost gust), ci într-un mic coridor boltit care ducea la salonul de dans. Harriet aşează caseta în acest coridor pe o măsuţă de nuc, solitară, deşi ispititoare. Miss Winslow recunoscu acest lucru cu un mic fior moral. Ispita era necesară pentru a-i învăţa pe oamenii aceştia că proprietatea privată trebuie să fie respectată şi că a şti acest lucru este la fel de important ca a şti să citeşti.

Dimineaţa de lucru trecu; trecu şi ora unui prânz prea lung şi exotic (cratiţe în clocot, sosuri verzi, *epazote*[6], turte calde şi condimentate) şi înainte ca ei să-şi ceară dreptul de a ieşi la câmp ca să se ocupe de bietele lor culturi şi să aibă grijă de casele lor, ea puse în joc cartea cea mai puternică, mai surprinzătoare, mai definitivă. Îi adună în salonul de dans şi le spuse că aici se vor aduna periodic, o dată pe săptămână, dacă aşa o cereau treburile, şi îi vor alege pe propriii lor funcţionari, un secretar şi un trezorier; vor forma comitete pentru creşterea vitelor, învăţământ şi întreţinerea locului; şi pentru aprovizionare. E necesar să se înceapă chiar acum. Când adevăraţii proprietari se vor întoarce, se vor confrunta cu faptul deja consumat că acum hacienda are o organizaţie care vorbeşte în numele oamenilor care locuiesc aici şi le apără drepturile. Asta mai târziu. Pentru moment locuiesc şi muncesc aici, şi generalul Arroyo va afla la întoarcere că oamenii ştiu deja să se conducă singuri, într-adevăr, nu cu

---

6 *Epazote* – cuvânt de origine aztecă, desemnând, în Mexic şi în America Centrală, o plantă erbacee cu tulpini rămuroase din familia chenopodiaceelor *(Chenopodhuti foetidum),* medicinală şi comestibilă, cu un puternic miros de camfor şi gust picant (n. tr).

acele vagi idei despre cum vor sta lucrurile când va lua sfârşit războiul şi apoi mileniul, nu, chiar acum, vedeţi dumneavoastră, el va lupta în continuare până când va muri şi nu va înceta să lupte chiar dacă va câştiga, dar dumneavoastră o să rămâneţi aici. El spune că v-a eliberat. Acum, prin urmare, dumneavoastră arătaţi-i că are dreptate, chiar pentru a-l sfida pe el, care spune ce spune.

Aşa le vorbi ea şi ei o priviră cu măştile lor de ţărani care nu spun nici da, nici nu, nici te înţelegem, nici nu te înţelegem, nici avem modul nostru de a fi, nici suntem în stare să învăţăm fără tine. Nu, nu îi spuseră nimic, aşa că ea a considerat că ora s-a terminat şi a spus că se vor vedea din nou mâine.

Îşi închise repede nasturii de la bluză, dar oamenii nu mai plecau, rămaseră să vorbească între ei, necăjiţi, dar fără mare chef s-o arate, spuse mai apoi Garduña care nu făcea decât să privească aceste întâmplări cu mirare, toţi îndoindu-se dacă trebuie să-i spună azi de ce mâine o să fie imposibil să facă tot ceea ce a spus ea.

— Sărăcuţa, spuse o femeie, e de bună credinţă, dar nu ştie ce zi e mâine.

Se simţiră mâhnite pentru ea şi râseră ca nişte păsărele jucăuşe.

Acum ea se aşază şi îşi aminteşte.

Se lăsă toropită de somn. Se simţi degradată, imorală, pentru că a adormit la patru după-amiază, mintea ei se afla în continuare în salonul de dans, ea singură şi căutând în zadar ochii care să împărtăşească răul din visele ei, când se simţea gata să se scoale, dar simţea că o mână o opreşte, ţinând-o prizonieră în pat, umezind cearşaful care îi acoperă corpul gol şi umed, unsuros, cu miros de petale moarte de magnolie şi de pivniţe umede şi târând-o înapoi în vis.

Harriet Winslow se trezea întotdeauna cu un sentiment accentuat de vinovăţie pentru ce a spus sau n-a spus în

ziua anterioară; vinovăţie pentru greşelile şi omisiunile din ziua trecută.

Azi, lupta interioară şi senzaţia pe care i-o lăsa erau mai rele decât niciodată şi întrebarea care o ţinea, împotriva voinţei ei (era convinsă de acest lucru), în pat la ora patru după-amiază, era una pe care şi-a formulat-o deja înainte: „Când am fost mai fericită?”

Nu şi-o punea deseori, pentru că îi amintea întotdeauna de acel *ritornello* spus cu sfinţenie de mama sa: „Fericirea va fi înainte de toate”; în ciuda acestui fapt îşi răspunse ei însăşi: „Eu am fost mai fericită când tatăl meu adorat ne-a părăsit şi eu m-am simţit responsabilă; am simţit că acum lucrurile depind de mine; eu sunt cea care trebuie să aducă jertfe Domnului, să facă eforturi, să se simtă vinovată, nu numai în numele meu, ci şi în numele tuturor celor care mă iubesc şi pe care îi iubesc”. Să fiu fericită făcându-mi datoria. Această verigă între visul şi activitatea ei o apropia de imaginea pe care voia s-o păstreze despre tatăl ei. O apropia de tot ceea ce a spus el, la întâmplare, la masă: acest gen de filosofie nescrisă pe care fiecare o aude şi o învaţă acasă, viaţa este grea, viaţa este uşoară, totul va ieşi bine, ordinea se va impune, caritatea începe de acasă, poartă-te cu ceilalţi ca şi cum...; puternici, economi, înţelepţi: cu frica lui Dumnezeu, metodişti sobri, fără altare baroce, cu frica lui Dumnezeu: aceasta era datoria ei când el a plecat, mai mult decât cea a mamei sale, pe care Harriet nu putea s-o suporte când se comporta ca o umbră deprimată; dar o iubea din nou când reflecta lumina nevinovăţiei, fericirea puţin searbădă din copilăria fiicei sale, înainte ca tatăl să plece şi să fie mai apoi declarat pierdut în bătălie.

— De ce continui să locuieşti aici cu mine, Harriet? Nu te plictiseşti?

În Mexic, datoria ei era mai mult ca niciodată datoria ei. Dar ceva lipsea în vis. Mai era ceva fără de care simpla

datorie nu ajungea. Încercă să invite alt vis în visul ei, o lumină, o curte din spatele casei stropită cu petale căzute de corn, un vaiet din adâncul unei fântâni.

Bătrânul, pe drumul de întoarcere, nu şi-o imagina acum. Nici Arroyo. Ea se trezi brusc. Înainte de a vedea feţele sau de a auzi vocile, îşi şopti în interiorul visului că dacă nu te ocupi de organizarea vieţii tale încă de când te-ai trezit, trebuie să-ţi înfrunţi visele. Fetiţei îi e frică, îi e frică: faţa brutală şi sulemenită a Garduñei cu dinţişorii ei ascuţiţi plângea lângă ea, îi dădea fiori, îi spunea o poveste delirantă, melodramatică, pe care ea n-o înţelese, înţelese doar un lucru:

— Ajutaţi-ne, miss, ne moare fetiţa.

Un pacheţel albăstrui, o piele învineţită de durere, fetiţa muribundă, asfixiată în timp ce sufla vântul álcali din deşert, şi Harriet în genunchi în vagonul de cale ferată, ca un vis, se imagina pe ea însăşi, când era mică, drept fiica unui militar în campanie, bolnavă tot aşa într-un vagon de cale ferată care servea de casă şi bucătărie şi acum de spital: fetiţa care era ea se sufoca şi toţi îi spuneau, Garduña plângând, femeia cu faţa ca luna, salvaţi-o, miss, noi nu mai ştim ce să facem, i s-a întâmplat asta deodată fetiţei Garduñei, de abia dacă are doi ani, să nu ne moară, ni se sufocă, a tras-o curentul, uitaţi-vă ce vânătă e, şi Harriet se simţi dezarmată, fără medicamente, nici siringi, nici nimic altceva decât un pacheţel cu aspirine în valiza ei, pastă de dinţi, perie pentru păr, pentru haine, pentru dinţi: dinţii Garduñei ca nişte cuţite, gura curată a Harrietei: nu avea medicamente şi hotărî că doar cu corpul ei putea s-o salveze pe fetiţă, să alerge cineva după aspirină, dar din asta i-am dat deja, şi freci şi cureţi cu ramuri de rută şi parohul nu este aici, a luat-o la sănătoasa şi corpul meu, spuse Harriet: când voi face baie, când voi putea să-mi spăl corpul, port cu mine jeg şi moarte, moarte şi vis. Visându-l pe tatăl meu dispărut în bătălia din Cuba,

şi mormântul lui gol în Arlington, purtând cu mine vis şi jeg şi moarte şi frică de când am coborât la Veracruz, Cuba şi Veracruz, mereu curţile din spate din ţara mea, ocupate de ţara mea, pentru că destinul nostru este să fim puternici cu cei slabi, portul Veracruz ocupat de infanteria de marină a Statelor Unite în urma unei presupuse insulte aduse steagului cu bare şi stele:

— Aţi avut dificultăţi la debarcare, domnişoară Winslow?

— Au fost foarte curioase autorităţile de ocupaţie, domnişoară Winslow?

— V-au întrebat fără prea multe menajamente unde mergeţi şi care este motivul călătoriei dumneavoastră, domnişoară Winslow?

— Le-aţi arătat cu mândrie actul dumneavoastră legalizat prin care se dovedeşte că sunteţi capabilă să vă purtaţi singură de grijă şi să vă câştigaţi existenţa, domnişoară Winslow?

— Le-aţi spus că nu va trebui să-şi facă griji pentru repatrierea unei tinere americane rătăcită şi flămândă: ea a venit să-i înveţe limba engleză pe copiii unei familii bine situate, domnişoară Winslow?

— Le-aţi spus că dumneavoastră nu sunteţi o doică, ci într-adevăr o maestră, ceea ce aţi fost întotdeauna, o instructoare, nu o învăţătoare, domnişoară Winslow?

— Aţi privit zidurile ciuruite ale vechii închisori din San Juan de Ulúa, cu gândul că şi dumneavoastră chiar aţi putea să ajungeţi acolo, domnişoară Winslow?

— V-aţi dat seama că zidurile oraşului sunt şi ele ciuruite de recentul tir de artilerie al navelor de război americane, domnişoară Winslow?

— Aţi aflat că pânzele albe cu funde albe şi flori albe pe străzi arată locurile unde au căzut cadeţii de la şcoala navală din Veracruz, domnişoară Winslow?

— V-au condus la gară doi infanterişti de marină într-o trăsură pe străzile cu câini vagabonzi şi vulturi care

zburau foarte jos, domnişoară Winslow?

— A tras asupra dumneavoastră un franctiror mexican de pe o terasă şi unul dintre marinari a căzut mort lângă dumneavoastră, domnişoară Winslow, pătându-vă bluza roz cu sânge din lanurile de grâu din Ohio, de unde a apucat să vă spună că vine tânărul infanterist al cărui cap a căzut mort pe umărul dumneavoastră, domnişoară Winslow?

— V-aţi urcat tremurând în trenul care vă va duce în Mexic, domnişoară Winslow, înconjurată de preoţi şi bărbaţi tineri şi negustori refugiaţi mai întâi, capturaţi mai apoi, răpiţi de aceste istorii tulburi ale unei revoluţii străine, domnişoară Winslow?

— Aţi văzut cum i-au luat pe tinerii care voiau să meargă la Veracruz şi în schimb i-au trimis în trenul de Chihuahua, domnişoară Winslow?

— Vi s-a spus că ei voiau să meargă să lupte împotriva americanilor la Veracruz, dar de fapt Huerta i-a recrutat să lupte împotriva lui Villa în nord, domnişoară Winslow?

— Aţi auzit ceva din ce se întâmplă în curtea din dos, domnişoară Winslow?

Un tapet de flori de corn. Un geamăt profund şi negru. Şi acum îi rămânea doar capul pentru a se gândi la toate acestea, pentru că gura îi trebuia ca să şi-o lipească de cea a fetiţei bolnave, şi s-o sugă, s-o sărute, să-i scoată şi să-i dea aerul, să primească şi să scuipe flegma cu care s-a înecat fetiţa, să-şi spună n-are importanţă, eu sunt vaccinată, fetiţa nu este, să scuipe flegma groasă, neagră şi albastră ca trupuşorul fetiţei, să se gândească la sosirea ei în Mexic pentru a nu se gândi la ceea ce face şi fetiţa plânse puternic şi ascuţit, ca şi cum s-ar fi născut din nou. Garduña îi sărută mâinile lui miss Harriet:

— Dumnezeu să vă binecuvânteze, domnişoară!

— E un miracol! spuse femeia cu faţa ca luna.

— Nu, nu, negă Harriet, a fost doar ceva necesar; n-a

fost un miracol, dar în mod sigur eram predestinată. Poate doar pentru asta am venit în Mexic. Acum daţi-i apă cu sare şi apă cu zahăr. Fetiţa o să trăiască.

Fetiţa o să trăiască pentru că am luat-o de picioare şi i-am biciuit fesele. Fetiţa o să trăiască pentru că datorită loviturilor mele i-a ieşit flegma din gât. Fetiţa spuse plângând să n-o mai lovească, să n-o mai... Eu am simţit o plăcere imensă când o biciuiam. Am salvat-o cu furie. Eu n-am avut copii. Dar pe fetiţa asta eu am salvat-o. Îmi este foarte greu să descopăr iubirea în ceea ce nu-mi este familiar. O concep şi o protejez ca pe un mare mister.

Asta i-a spus Harriet Winslow într-o noapte generalului Tomás Arroyo.

— Eu nu voi avea copii.

XIII

Femeile îşi acoperiră faţa când coloanele obosite au intrat târându-se în tabără în momentul în care se crăpa de ziuă.

Pedrito îşi aminti că femeile râdeau tăcut văzându-i că se întorc şi doar fetele mai tinere îşi arătau feţele rotunde, roşii ca nişte mere în dimineaţa rece a deşertului.

— Sunt îndrăgostite, îi spuse generalul Frutos García tocmai lui care nu înţelegea ce mai e şi iubirea asta: îşi numărau bărbaţii ca să vadă câţi s-au întors, care dintre ei s-au pierdut.

— Bietul meu tată pierdut în Cuba.

— Bietul meu fiu mort la Veracruz.

Dar se aflau şi oameni noi, nesiguri de pământul pe care călcau. Erau prizonierii care acum trecuseră de partea trupelor lui Villa, mulţumiţi să ajungă într-o aşezare omenească şi să-şi facă din nou prieteni. Garduña revenită din nou la viaţă, aranjându-şi mănunchiul de trandafiri uscaţi de la piept, era acolo pentru a le ura bun venit, pentru a le spune că viaţa este vie şi că la fel ca ea, ei, care niciodată n-au ieşit din satele lor, acum mergeau dintr-un loc în altul, concepeau un copil în Durango şi îl năşteau în Juárez şi-l pierdeau în Chihuahua: izolaţi în satele pierdute, în taberele din deşert, în cătunele din munţi, iar acum toţi se cunosc şi chiar călătoresc cu trenul: „Trăiască revoluţia şi generalul Tomás Arroyo!”

Bătrânul gringo văzu toate aceste feţe care îi primeau şi îl trecu un fior de recunoştinţă mai adâncă decât cea din salonul de dans. În jurul focurilor se cânta un cântec, *a venit vârtejul şi ne-a ridicat.*

— Nu ştiu dacă bătrânul gringo şi domnişoara şi-au dat seama că revoluţia este acest vârtej care i-a smuls pe bărbaţi şi pe femei din rădăcinile lor şi i-a trimis în zbor departe de praful lor liniştit şi de vechile lor cimitire şi de

sătuleţele lor pierdute de lume, spuse colonelul Frutos García privind spre apele repezi ale fluviului Río Bravo del Norte.

— Da, sigur că da, îi răspunse Inocencio. Trebuie să-şi aducă aminte că americanii întotdeauna s-au mişcat spre vest, iar noi, mexicanii, niciodată nu ne-am mişcat până acum.

L-au pescuit furând aurul dintr-un tren deraiat în Charco Blanco şi l-au spânzurat chiar acolo cu tot ce avea la el şi cu chimirul plin cu monedele pe care şi le-a luat în avans.

— Nu-l scotociţi, spuse colonelul Frutos García, care l-a executat. A fost un om viteaz. Are dreptul să-şi ia cu el banii.

— Îmi pare rău, Inocencio, n-o să te mai mişti niciodată.

El însuşi a văzut, avea să-i spună lui miss Harriet bătrânul gringo, o naţiune întreagă mişcându-se de la New York până la Ohio, până la câmpurile de luptă din Georgia, până la cele două Caroline şi apoi în California, unde s-a sfârşit continentul şi uneori chiar destinul. Mexicanii niciodată nu s-au mişcat din loc, doar dacă nu erau inculpaţi sau sclavi. Acum se mişcau ca să lupte şi să iubească. Garduña îşi ridică amândouă braţele pentru a-i atrage atenţia unui federal cu mustaţă stufoasă care i-a intrat în graţii.

Bătrânul gringo o găsi pe miss Harriet strângându-şi cu agrafe într-un coc pletele castanii în faţa oglinzii din vagon şi se opri în faţa imaginii, fascinat de apropierea feţei parfumate, machiate, catifelate, şi de râsul melodios al femeii:

— Nu mă privi aşa. Adevărul e că toate femeile mi-au făcut o baie turnându-mi apă din vase de lut. Nu reuşisem să fac baie de când am ajuns aici. Şi ştii deja că după sfinţenie nu există virtute mai mare ca…

— Sigur, murmură bătrânul. Cele două priviri se întâlniră în oglindă şi bătrânul continuă: M-am gândit mult

la tine astă-noapte. Ai fost foarte vie în gândurile mele. Cred că am ajuns chiar să te visez. M-am simţit atât de aproape de tine ca un...

— Ca un tată? de data asta îl întrerupse ea, luându-şi revanşa. Atât de aproape? spuse fără niciun fel de emoţie.

Dar imediat coborî privirea.

— Îmi face plăcere că te-ai întors.

Se auziră câteva explozii la rând, cine ştie câte pentru că exploziile alterează noţiunea timpului şi pulverizează secundele, iar miss Harriet se agăţă de pieptenul ei ca un naufragiat de barca lui. Nimic nu i se părea mai ridicol decât să lase lucrurile să cadă pe jos: pieptenul. Lăsă să-i cadă părul pe umeri şi luă mâna bătrânului gringo...

— Doamne Dumnezeule, s-au întors!

— Cine?

— Cei din tabăra cealaltă. Numai de asta m-am temut. S-au întors şi nu vor face nicio deosebire între cei care ne aflăm aici.

— Şi tu, miss Harriet, vei fi luată drept o vivandieră americană care a venit în Mexic în căutare de emoţii facile.

Ideea ridicolă împrăştie frica Harrietei Winslow; luă mâna bătrânului şi o strânse. Se gândi la o moarte intermitentă. El privi adânc în ochii cenuşii ai femeii.

— Îţi jur că am acceptat această slujbă înainte să se întâmple ceva, înainte ca logodnicul meu, domnul Delaney, să fie condamnat pentru fraudă federală sau ca povestea lui să devină publică, ţi-o jur...

— Nu vreau să ştiu nimic despre asta, spuse bătrânul şi îşi apăsă buzele pe obrazul Harrietei.

— Pentru că tu mi-ai vorbit de Leland Stanford. Tu ştii că astfel de lucruri se întâmplă tot timpul. Dar eu îţi jur că hotărârea mea era luată deja dinainte. Eu am hotărât să vin aici, în mod liber, tu trebuie s-o ştii...

Privi dincolo de bătrânul care o îmbrăţişa şi-l văzu pe Arroyo, în picioare la intrarea compartimentului, parţial

ascuns de perdelele grele de mătase albastră care erau atârnate peste tot în acest vagon regal. Apoi auzi un foşnet liniştit în spatele lui Arroyo şi o mână de femeie lungă şi catifelată îl luă de braţ. Miss Harriet închise gura şi o văzu fugitiv pe femeia cu faţa ca luna acoperită cu un şal albastru.

Exploziile continuară, mai des şi mai zgomotos: ea se eliberă de îmbrăţişarea tandră a bătrânului şi îşi termină de încheiat toţi nasturii de la bluză: ce se întâmplă? dar teama trebuie să fie secretă.

— Poate s-au întors federalii, spuse bătrânul, fără teamă să-şi dea în vileag teama. Atunci diavolul să se milostivească de noi.

— Nu, spuse femeia micuţă cu faţa ca luna şi cu mâini lungi şi catifelate, intrând dinspre compartimentul generalului. Sunt doar artificii.

Este ziua sfintei patroane a acestui sat, spuse femeia, o mare zi de sărbătoare pentru toată regiunea, veţi vedea îndată, şi îi conduse din vagonul staţionat în aerul plin de praful împuşcăturilor trase de aceiaşi oameni care cu o zi înainte trăgeau cu puşti Winchester obţinute prin contrabandă din Texas. Aerul era căminul acid al prafului de puşcă amestecat cu tămâie şi un grup de copii cu măşti o înconjurară pe miss Harriet şi săriră imitându-i pe cei mari. Bătrânul gringo se opri şi privi spre vagonul de cale ferată.

Arroyo era în picioare pe platformă, cu torsul gol, cu o ţigară neagră şi lungă între dinţi, învăluit în fum, privindu-l pe bătrân, privind-o pe Harriet Winslow, privindu-i pe amândoi. Dansatorii indieni din nord dansau monoton în faţa capelei, cu clopoţei legaţi de glezne, iar bătrânul o urmări pe Harriet până la acoperişul ruinat al conacului, de-a lungul portalurilor devastate unde femeile din sat, cu un amestec de jenă şi de graţie îşi probau rochiile pe care ea le-a permis să le cârpească: cea mai bună ocazie era

întotdeauna sărbătoarea şi astfel Harriet voia să-i arate bătrânului gringo ce a făcut, şi-a învins visul, şi-a învins trecutul, a organizat viitorul: a salvat o viaţă, dar toate acestea nu voia să i le spună ea, să afle el singur.

Perlele nu mai erau acolo şi ea se ruşină şi se mânie când puse mâna în casetuţa goală. Tot restul, tot ce a visat, tot ce a pregătit, tot ce a câştigat s-a risipit cu amărăciune (acum ea se aşază, singură, şi îşi aminteşte).

— Prada, spuse, este unicul lucru pe care îl doresc ei.

— Nu-ţi fie teamă, spuse pe neaşteptate bătrânul.

— Nu aveţi de ce să vă temeţi, spuse Arroyo, care îşi încingea cele două tocuri de pistol de-o parte şi de alta a burţii dezgolite şi plate. Singura lui îmbrăcăminte erau cizmele înalte şi pantalonii din piele de căprioară.

— Iartă-mă, n-am avut timp să mă îmbrac. Mi-a fost teamă să nu cumva să faci ceva de mântuială, domnişoară.

— Dumneavoastră aveţi prada, dumneavoastră, răspunse ea, mândră (îşi aminteşte), arogantă (acum se simte singură) şi mulţumită că el a auzit. Este singurul lucru pe care îl vreţi, adevărat? Restul e aer fierbinte.

Arroyo privi caseta goală. Îl privi pe bătrân. O apucă cu forţa de încheietura mâinii pe Harriet; şi Harriet îl privi pe bătrân, cerând ajutor, dar el îşi dădu seama că timpul lui cu această fată a venit şi a trecut chiar dacă ea ar avea încă timp să se cuibărească în braţele lui şi să-l iubească ca o femeie sau ca o fiică, n-avea importanţă, era deja prea târziu: văzu faţa lui Arroyo, corpul lui Arroyo, mâna lui Arroyo şi se recunoscu învins. Fiul şi fiica lui.

— Călăreţule: ai putea să iubeşti o femeie căreia i-ai făcut sau îi vei face rău?

Arroyo o apucă de încheietura mâinii şi ea ar fi vrut să lupte împotriva lui dacă bătrânul nu ar fi ascultat de primele cuvinte ale lui Arroyo şi nu ar fi protejat-o; dar fantoşa propriului său ridicol se interpuse între ea şi rezistenţa ei. Arroyo o făcu doar să simtă că şi ea este

puternică şi că o duce cu el împotriva voinţei ei, dar nu dând din picioare şi protestând, ci la fel de puternică precum este el, puternică în orice situaţie pe care el ar fi creat-o acum: îi conduse pe Harriet şi pe bătrânul gringo afară, în ziua arzătoare, acoperită cu nori, uscată şi cenuşie, printre bărbaţii şi femeile îngenuncheaţi în praf în faţa capelei, înghesuiţi în faţa capelei deja plină de oameni: ea se aşază singură şi îşi aminteşte că mai degrabă decât de o întoarcere a federalilor s-a temut acum de faptul că se află într-adevăr pe un pământ fatalmente străin, unde singura voinţă sigură este o hotărâre încăpăţânată de a nu fi niciodată decât aceeaşi veche, mizerabilă şi haotică ţară; ea a mirosit lucrul acesta, l-a simţit. Acesta era Mexicul.

Bătrânul adulmecă frica Harrietei şi îşi imaginează ceea ce propriul său tată, calvinistul furtunos, ar fi spus când ar fi intrat în această capelă:

— O, ce irosire, ce mârşăvie a risipei, ce cheltuire idolatră a fructelor Domnului în această mulţime barocă de frunze aurite în fiecare colţ al altarului, ce ziduri sculptate, ce reliefuri aurii de smochini şi mere şi cherubini şi trompete, ce diaree a aurului mexican şi spaniol în mijlocul unui deşert de praf şi porci şi spini şi picioare desculţe şi haine sfâşiate şi cenuşă a fiinţelor sacrificate!

Hristosul mort se afla într-o cuşcă de sticlă. Regele Regilor gol acoperit de abia cu pelerina lui de catifea roşie. Continua să sângereze după ce murise. Sacrificiul nu dezlegase sclavia vieţii sale, a încarnării sale, a oribilei sale cereri de salvare în mijlocul condamnării preordonate a blestematului său corp pământesc care ar fi trebuit să se gândească doar la Tatăl său: tatăl său în aer, călăreţ al aerului căţărat pentru totdeauna într-un amvon calvinist, calul său de lemn, acel Clavileño al său cu condamnări şi predestinări: gringa a salvat-o pe fetiţa bolnavă a Garduñei: un miracol: o necesitate: bătrânul gringo văzu o

complicitate rece şi nedeclarată în ochii lui miss Harriet când amândoi s-au întâlnit în religiile fără altar din nord, unde Iisus Mântuitorul trăieşte eliberat pentru totdeauna de trup, de sculptură, de pictură, un spirit impalpabil zburând pe altarul muzicii: un Dumnezeu adevărat care niciodată n-ar putea să sângereze, să mănânce, să se împreuneze cu o femeie sau să-şi uşureze stomacul, nu cum e Hristosul mexican.

Arroyo o atrase spre el şi arătă spre altarul scânteietor, autodevorator, unde nici Fecioara nu sângera şi nici nu se împreuna cu un bărbat, imaculata mamă a Domnului în picioare în toată gloria ei smălţuită acoperită cu falduri aurii şi albastre şi cu o coroană de perle, acum ea se aşază singură şi îşi aminteşte de acele perle pe care ea însăşi le-a salvat nu mai departe de ieri din dormitorul întunecos al castelanei absente şi pe care le-a oferit ca o tentaţie şi ca un monument ridicat în cinstea economisirii şi a onestităţii într-o casetă deschisă.

— Cine a plătit toată această... această... extravaganţă? a fost tot ce a putut să spună pentru a ascunde ruşinea pe care o încerca, acuzaţia ei de furt; s-a purtat ca nepoata bătrânului Halston:

— Au economisit tot anul, domnişoară, au suferit şi de foame pentru a nu trebui să renunţe la sărbătoarea lor.

El a fost crescut aici, fiul tăcerii şi al nenorocirii.

O sărbătoare fără sfârşit, un lucru proliferant care se alimenta cu propriile lui excese de culoare şi de febrilitate şi de sacrificiu. Bătrânul gringo nu vru să citească presimţiri sau să descifreze semne ale fatalităţii în viaţa care îl înconjura, înghesuindu-l şi împingându-l încet în interiorul capelei, simţind înaintarea şerpuită, dură şi de neînfrânt a credinţei încarnate şi a sacrificării şi a risipei pe altar, despărţindu-l de ei, bătrânul despărţit de Arroyo şi de Harriet, de bărbatul şi femeia acum împreună, acum îmbrăţişaţi de un destin orb, pe care bătrânul gringo putea

să-l înţeleagă pe faţa Harrietei, dar nu şi pe a lui. Pe faţa lui Arroyo. Faţa bătrânului gringo spunându-i lui Arroyo: „Ia-o, ia-o pe fata mea”. În mijlocul penitenţilor îngenuncheaţi, a fumului gros de tămâie şi a piepturilor cu scapulari, se rostogoli moneda de un peso de argint perforat, şi copilul Pedrito, în patru labe, se făcu nevăzut, ca un mic animal, de teamă să nu-şi piardă singura bogăţie.

XIV

Moneda de un peso se rostogoli până la marginea piaţetei. Pedrito auzi un pian mecanic îndepărtat, pe care copilul ştiu să-l localizeze cu toată zarva sărbătorii. Fredonă această melodie. Cine n-o ştia?

— *Pe valuri,* îi spuse la ureche Tomás Arroyo Harrietei Winslow.

— *The Most Beautiful Night,* îi spuse Harriet Winslow la ureche lui Tomás Arroyo, pianul mecanic cântând dintr-un colţ epuizat şi invizibil al conacului, el şi ea în salonul de dans salvat de foc de către general şi dăruit, spuse ea, nopţii, luminii nopţii.

Dansară încet, reproduşi în oglinzile ca o sferă de brice care taie acolo unde o apuci:

— Uite. Sunt eu.

— Uite. Eşti tu.

— Uite. Suntem noi.

Ei îmbrăţişaţi la apusul sărbătorii: ea dansând cu el foarte încet valsul, dar dansând şi cu tatăl ei, *dansez cu tatăl meu care s-a întors decorat din Cuba*, ridicat în grad în Cuba, salvat de Cuba, salvatorul Cubei:

— Am fost să salvăm Cuba.

— Am venit să salvăm Mexicul.

Harriet dansând în noaptea aceasta cu tatăl ei ridicat în grad, decorat, viteaz, la o serată dansantă de bun-venit eroilor din Cuba, cocarde tricolore pe pieptul fiecărei femei, WELCOME BACK HEROES OF SAN JUAN HILL, tatăl său îmbrăcat în uniformă, cu mustăţile ţepene şi părul parfumat, mândru de fiica lui zveltă în rochia ei de tafta, căpitanul Winslow mirosind totuşi a ceva deosebit şi ea îngropându-şi nasul în ceafa tatălui, ceafa tatălui său mirosind a Washington, această falsă Acropolă de marmură cu cupole şi coloane înfipte în noroiul umed al unui tropic dăunător pentru că nu-şi spune numele: o

sufocare septentrională, jungla de marmură ca un cimitir grandios şi nelocuit, templul justiţiei şi al guvernului prăbuşindu-se într-un mărăciniş ecuatorial, devorator, proliferant: un cancer vegetal împletit la temelia Washingtonului, un oraş umed ca sexul unei negrese în călduri. Harriet îşi îngropă nasul în ceafa lui Arroyo şi simţi mirosul de sex excitat şi păros al unei negrese: căpitane Winslow, sunt foarte singură şi pot să fiu a dumneavoastră oricând veţi dori.

Tomás Arroyo strânse talia femeii străine în timp ce dansau şi se apropie şi mai mult de pântecul ei ca o pădure, îşi imagină pântecul ca o pădure, îşi imagină pântecul Harrietei ca o pădure frumoasă pe care o va vedea mereu de departe, şi din spatele unei uşi cu oglinzi ieşi Tomás Arroyo copil să danseze cu mama sa, mama sa soţia legitimă a tatălui său, mama sa doamna curată şi dreaptă, fără ca greutatea norilor să-i apese pe umeri, fără nicio coroană de crivăţ pe cap, fără ochi cenuşii din cauza soarelui puternic, ci curată, nu altfel, o doamnă curată, cu îmbrăcăminte curată, cu părul curat, cu încălţăminte curată, care dansa valsul *Pe valuri*, pe care de-atâtea ori l-au auzit de departe, în casa mare unde îţi puteau interzice să priveşti nu însă şi să asculţi acordurile muzicii.

Atât de intensă era muzica, încât făcea să strige pământul aproape întotdeauna tăcut şi le permitea „uite suntem noi” să se lase pradă iubirii fără teama de a fi auziţi. Tomás Arroyo îşi puse limba în urechea Harrietei Winslow.

Ea se temu atunci să simtă cât de frumos şi de periculos în acelaşi timp poate fi.

Teama se transformă în plăcere doar pentru că a gândit-o. Adevărata teamă era ca după aceea să nu se mai întâmple nimic. Arroyo îi puse limba în ureche şi Harriet Winslow simţi o absenţă cumplită, nu cea a tatălui său, ci a bătrânului gringo. „O să-l cuceresc pe generalul Tomás

Arroyo înainte să mă întorc acasă şi să continuu viaţa mea obişnuită.” Dar bătrânul i-ar fi spus că în Mexic nu este nimic de supus şi nimic de salvat.

— Este lucrul pe care ne este cel mai greu să-l înţelegem pentru că strămoşii noştri au cucerit neantul în timp ce aici se afla o rasă civilizată. Tata mi-a povestit lucrul acesta după război în 1848. Mexicul nu este o ţară perversă. Este numai o ţară diferită.

O limbă diferită, în urechea ei: auzită, simţită, umedă, târându-se ca o reptilă, pe care Harriet o acceptă, dar de care, în acelaşi timp, fugi invocând predispoziţia ei pentru schimbarea anotimpurilor: dansa în braţele lui Arroyo, dar ea era capabilă chiar acum să dea un sens anotimpurilor, care aici nu existau; dansă în verile copilăriei sale în apropierea foşnetului proaspăt din Rock Creek Park; coborî rapid într-o sanie pe povârnişurile ninse din Meridian Hill Park; alergă ţinându-se de mână cu tatăl ei pe strada Paisprezece, cumpărând merele şi nucile toamnei din înmiresmatele băcănii greceşti: se duse la cimitirul din Arlington într-o zi de primăvară plină de polen fugar şi de cireşi umbriţi şi văzu un mormânt gol.

Se strânse şi mai mult în braţele lui Tomás Arroyo, ca şi cum s-ar fi temut să nu piardă ceva, dar îşi îndepărtă faţa pentru a privi propria ei uimire sălbatică în ochii mexicanului.

Am fost aici înainte, dar numai când voi pleca îmi voi da seama.

Îl întrebă la ureche dacă îi place să viseze.

Răspunse că da: încetează să mai aibă vârstă…

Şi mai bine: când se trezeşte, nu ştie unde se află.

Arroyo îşi aminteşte doar de un singur anotimp al anului: este mereu acelaşi, aici timpul nu are acele semne în drumul lui şi de aceea este atât de violentă nevoia de a marca timpul cu răni de neuitat, din acelea care continuă să doară după ce se închid: aşa a fost toată viaţa lui.

— Iartă-mă, gringuita, nu ştiu multe lucruri despre lume. Uneori sunt foarte îndrăzneţ. Înţeleg şi simt unele lucruri foarte adânc, gringuita, foarte adânc, pentru că dacă nu le simt, n-am nicio posibilitate să înţeleg ceva.

Dansară valsul ca şi cum ar fi dansat o poveste de iubire; ea îi spuse multe lucruri la ureche în engleză, ca şi cum el ar fi putut să le înţeleagă doar pentru că ea i le-a spus ca şi cum totul s-ar fi întâmplat deja: *n-o să-l mai văd niciodată pe Delaney; când vorbesc de întoarcere, nu vorbesc de repetare; o să mă întorc acasă cu timpul tău, Arroyo; cu timpul bătrânului; o să le păstrez pe amândouă, Arroyo; tu nu ştii, dar o să fiu stăpână pe tot timpul pe care îl voi câştiga aici; o să fiu mai frumoasă şi mai fericită pe măsură ce voi înţelege mai bine acest lucru şi mă voi plimba cu timpurile voastre ale tuturor, păstrându-le, pe cărările înguste din Rock Creek vara şi pe potecile ninse din Meridian Hill iarna şi oprindu-mă pe strada Şaisprezece în fiecare toamnă, iar în fiecare primăvară, în faţa unei case părăsite unde soarele la apus se joacă cu reflexele schimbătoare ale soarelui pe geamurile ferestrelor: poate mă vei ierta atunci pentru că păstrez timpul tău, Arroyo, sau vei degrada totul poate cerându-mi să mă dărui ţie în schimbul vieţii unui bărbat...*

N-a întrebat, dar nici n-a afirmat. Aceasta nu va mai fi doar povestea unui bărbat. Prezenţa unei femei (prezenţa mea, spuse Harriet) va deforma povestea. *Sper doar să-i mai dea un mister şi o primejdie pe care faptele, în sine, niciodată nu i le-a garantat.*

— Singurătatea este o absenţă de timp.

Arroyo o strânse la pieptul său şi ar fi vrut să-i spună tot ce gândeşte, pentru ca ea să nu plece de aici cu vreo nemulţumire, ci să se simtă stăpână pe tot ce a câştigat aici. O să-i ceară să păstreze timpul lui, al lui Tomás Arroyo, atunci când el nu va mai putea s-o facă. Şi timpul bătrânului. Şi al lui, încuviinţă Arroyo. Va accepta acest

lucru. Vor face un schimb de timp, surâse mexicanul: cine va supravieţui va păstra timpul celorlalţi doi, e de acord, adevărat? spuse aproape cu timiditate, cu un fel de duioşie, generalul, adevărat? orice s-ar întâmpla...

Voia ca cei doi americani să spună când vor pleca din Mexic:

— Am stat aici. Ţara aceasta niciodată nu mă va mai părăsi. Tocmai asta vă cer amândurora. Pe cuvânt de onoare: este singurul lucru pe care-l vreau. Nu ne uitaţi. Dar mai ales, fiţi ai noştri fără să încetaţi să fiţi voi.

Atunci spuse lucrul de care ea se temea.

— De tine depinde ca bătrânul gringo să se întoarcă viu în ţara lui.

Nici nu mai auzi ce-a adăugat Arroyo (*E un răzvrătit. E viteaz. E rău pentru oamenii mei să fii aşa.),* ci ce n-a adăugat *(Nu voi petrece noaptea asta fără tine. Te doresc cum nici nu-ţi imaginezi, gringuita. Bine, te doresc cum doresc să învie mama. Aşa. Iartă-mă, dar voi face orice pentru ca să te am în noaptea asta, frumoasa mea.),* pentru că Arroyo nu ştia că Harriet dansează cu un ofiţer decorat, demn, proaspăt îmbăiat şi în schimb Arroyo a părăsit-o pe mama lui cuminte şi respectată: Harriet îl văzu pe Arroyo ca pe copilul născut de toate femeile copleşite de suferinţe şi umbre: umbrite, mâhnite.

Când se despărţi de Arroyo, se văzu într-un salon de dans plin de oglinzi. Se văzu intrând în oglinzi fără să se privească pe ea însăşi, pentru că în realitate intra într-un vis şi în acest vis tatăl ei n-a murit.

Îl privi pe Arroyo şi îl sărută sălbatic, pe neaşteptate. Copilul lăsă să-i cadă peso-ul de argint, dar moneda nu sună la atingerea pietrei, pentru că o mână pistruiată şi osoasă, acoperită de păr alb, o pescui în aer.

XV

Se simţi umilit de prezenţa răbdătoare a femeii cu faţa ca luna acoperită cu şalul ei albastru. În ochii ei umezi se citea o stăpânire de sine, adâncă şi înţeleaptă. Femeia unui soldat: a cunoscut astfel de femei în viaţa lui sau a citit despre ele în toate povestirile din trecut. Dar acum ea îl atinse cu mâna ei lungă şi fină, cerându-i fără cuvinte să se prefacă că nu se întâmplă nimic, că ea şi el sunt acolo, în strălucitoarea cuşcă de sticlă a salonului de dans, închişi asemenea lui Hristos în sicriul lui transparent sau asemenea moşierilor absenteişti care dădeau aici în fiecare an un singur bal pentru doamnele şi domnii din Chihuahua şi din El Paso şi chiar din Ciudad de Mexico…

Se prefăceau: el se simţi degradat, dar ea nu.

— Uneori el se simte singur şi întotdeauna se poartă ca un bărbat, spuse femeia cu faţa ca luna.

— Dumneavoastră nu-l satisfaceţi? spuse brusc bătrânul gringo.

Ea nu se simţi jignită.

— Adevărul este că bărbaţii şi femeile suntem diferiţi.

— Lucrul acesta nu este adevărat şi dumneavoastră o ştiţi bine. Eu nu sunt feminist. Unul dintre motivele pentru care sunt aici, doamnă, este acela că mă tem de o lume plină de sufragete isterizate; de un matriarhat insuportabil. Ceea ce se întâmplă este că toţi ne răzbunăm. Doar că voi o faceţi într-un mod mai ascuns decât noi. Asta e tot.

Femeia cu faţa ca luna îi dădu dreptate. Adevărul este că ea era satisfăcută şi el nu, nu pentru că n-ar iubi-o, ci pentru că îi cerea să-şi arate iubirea acceptând că el are nevoie de iubire mai mult decât ea.

— Tu nu eşti ţărancă.

Luă mâinile femeii şi le privi.

— Nu. Eu ştiu să citesc şi să scriu.

— Unde te-a întâlnit?

— Nu, eu l-am întâlnit pe el. A intrat în satul meu ca un tânăr armăsar, negru şi mătăsos. Apoi satul a fost cucerit de federali. Eu l-am salvat de la o moarte cumplită, crede-mă, generale indian.

— Recunoştinţa.

— Păi, eu îi sunt recunoscătoare lui. Niciodată nu mi-am imaginat că cineva m-ar putea iubi aşa. Nu este un lucru obişnuit în satul meu. Era un sătuc trist unde chiar şi perechile căsătorite se culcau pe întuneric. Şi cu teamă sau cu scârbă, nu mai ştiu.

Spuse că în schimb Arroyo este un bărbat gol, chiar şi atunci când umblă îmbrăcat. Este un bărbat tăcut, chiar şi atunci când vorbeşte.

— A trebuit să-l salvez pentru ca să mă salveze. Suntem uniţi şi eu îl înţeleg.

— Ce frumos.

Rămaseră tăcuţi multă vreme; bătrânul gringo încercă să-şi imagineze ce-i spune Arroyo Harrietei în timp ce femeia aceasta îi vorbeşte lui, fără să-şi imagineze că şi Arroyo se gândeşte poate la ceea ce femeia îi spune bătrânului gringo, în timp ce Arroyo îi povesteşte Harrietei cum l-a salvat femeia cu faţa ca luna când se ascundea de federali în primele zile ale campaniei împotriva lui Huerta aici în nord:

Erau peste tot şi Arroyo îşi dădu seama că l-ar omorî dacă l-ar găsi. Rămase singur în sat şi îşi găsi adăpost într-o pivniţă. De acolo îi auzi tropăind deasupra capului său şi omorându-i pe camarazii săi capturaţi. Auzi totul, pentru că acea pivniţă era ca un melc de mare. Apoi astupară toate intrările cu scânduri bătute în cuie.

Arroyo nu înţelegea. Crezu că au condamnat acest sat la moarte pentru că i-a încartiruit pe revoluţionari. L-au încuiat, fără să ştie, în acea pivniţă. El s-a priceput întotdeauna să adulmece. Îi adulmecă pe cei doi câini

adormiţi acolo într-un colţ. Bătăile de ciocan i-au trezit. Erau mari şi urâţi, cenuşii, cu boturi de oţel. N-a mai văzut niciodată nişte fiinţe care să se trezească atât de încet, de parcă ar fi fost uitaţi în pivniţa aceea de la începutul timpului. Îi trecu prin minte că au fost lăsaţi doar pentru el, că sunt păzitorii lui, că sunt spiritele păzitoare în formă de animale. Adevărul este că erau doi dulăi urâţi, cenuşii şi de o ferocitate ieşită din comun, pe care stăpânul casei i-a părăsit acolo pentru că federalii i-au furat tot şi omului acestuia îi plăceau câinii mai mult decât banii, dacă i-ar fi avut, sau decât soţia, căci soţie avea.

— Nu mă privi aşa, gringa.

— Aşa simt.

— Eşti aici de bunăvoie.

— Da, dar numai pentru ce-ai spus tu. O ştii foarte bine.

— A, îţi place bătrânul.

— Da Are o durere. Cel puţin aşa înţeleg.

— Şi eu atunci?

— Tu provoci durerea. Eu voi încerca să-l ajut cum voi putea. Înţelege că pentru asta mă aflu aici.

— O să-l salvezi aşa cum ea m-a salvat pe mine?

— Nu ştiu cum te-a salvat ea.

Arroyo şi câinii se pândiră. Câinii ştiau că el se află acolo. El ştia că ei se află acolo. Câinii întotdeauna atacă sau latră. Extraordinar în această situaţie era faptul că îl pândeau pur şi simplu pe Arroyo ca şi cum s-ar fi temut de el tot atât de mult ca şi el de ei. Poate că ei nu ştiau că el nu este un alt animal sau poate că stăpânul lor i-a învăţat să se teamă de tot ce miroase a soldat. Cine ştie. Câinii au mai mult de cinci simţuri. Arroyo spuse că nici măcar n-ar spune această poveste dacă n-ar fi atât de ciudată.

A fost o zi foarte lungă. Arroyo nu se mişcă şi îi făcu să simtă că şi el e puternic, dar că pentru moment nu le va face rău. Apoi se lăsă noaptea şi el îşi dădu seama că cei doi câini au aşteptat după faptul că puteau să-l simtă mai

bine decât putea să-i vadă el. Mârâiră. Simţiră că Arroyo se pregăteşte să-i atace. Lătrară foarte urât, şi imediat se năpustiră. Arroyo trase asupra lor. Îi străpunse în aer, ca pe doi vulturi grei. Îşi descărcă tot revolverul. Căzură horcăind îngrozitor. Îi privi. Se temu că împuşcăturile au fost auzite şi atunci alţii aveau să-l omoare pe el aşa cum i-a omorât şi el pe dulăi. Îi lovi cu piciorul şi îi întoarse cu vârful cizmei. Doi câini urâţi, monstruoşi.

— Îţi povestesc toate acestea cu speranţa că la sfârşit mă vei înţelege.

— Tu ştii de ce mă aflu aici.

Trecură zilele şi Arroyo putea să audă ordinele militare deasupra capului său, mai ales ordinele date plutoanelor de execuţie. În timp ce el murea de foame cu un pistol descărcat în mână şi cu doi câini morţi la picioarele lui. Ar fi dorit să mai aibă încă un glonte. Era mai bine decât să-i mănânce pe duşmanii lui morţi.

— Voi crede orice îmi vei spune acum.

— Nu eşti prizoniera mea.

— Asta o ştiu deja.

— Crede tot ce îţi voi spune. Vei putea pleca atunci când vei vrea.

În noaptea aceea auzi că cineva bate cu degetele în scândurile bătute în cuie. O voce de femeie îi spuse să nu deznădăjduiască. Ea îl va lăsa să iasă de îndată ce va trece primejdia. Să nu deznădăjduiască. Ceea ce ea nu ştia este că Arroyo i-ar fi mâncat pe cei doi câini. Dar îi ascultă vocea şi îşi spuse că trebuie să creadă în ea, nu trebuie s-o jignească îndoindu-se de ea şi apoi ea este singura lui speranţă. Nu trebuie să mănânce mortăciuni pentru ca să nu trebuiască să-i spună mai apoi: am crezut în tine ştiind că nu este adevărat şi îţi sărut buzele cu aceleaşi buze care au mâncat carne de câine.

— Înţelege-mă şi iartă-mi mica iubire trecătoare pentru tine, gringa.

— Ştiu bine. Şi eu ştiu să salvez un bărbat. Dar poate consecinţele sunt diferite. Ştii foarte bine ce trebuie să-mi povesteşti, generale Arroyo.

Îi spuse că erau două posibilităţi ca cineva să moară noaptea trecută după luptă. Una era a bătrânului gringo. Cealaltă a colonelului federal. Oricare dintre ei ar fi putut să moară.

— M-am întors să-ţi povestesc că colonelul a murit ca un viteaz.

— Trăieşti un vis nesfârşit de onoare.

(Acum ea este singură şi îşi aminteşte: Viaţa nu este aşa cum o înţeleg eu. Ah, acum ea înţelege viaţa în sfârşit, după ce a fost iubită de el?)

— Eşti vanitos şi prost uneori, şi alteori eşti sincer şi vulnerabil. Ştiu asta după ce te-am iubit. Asta înţeleg, dar nu modul tău de a înţelege viaţa, pentru că tu cinsteşti moartea mai mult decât orice.

— Eu sunt viu. Datorită unei femei ieri şi datorită ţie azi.

Nu, ea dădu din cap agitându-şi părul castaniu, el este viu azi pentru că n-a sosit încă momentul cel mai bun pentru ca el să moară. Nu-l va lăsa să treacă. Lucrul cel mai important din viaţa lui Arroyo n-o să fie cum a trăit, ci cum a murit.

— Sigur. Sper ca tu să mă poţi vedea murind, gringuita.

— Ţi-am mai spus că prefer să văd moartea ta decât a bătrânului.

— Este foarte bătrân.

— Dar nu ştiu să-i judec durerea. Pe a ta ştiu s-o judec.

— Ţi-ai petrecut timpul judecându-mă de când ai venit.

— N-o să mai fac, ţi-o jur. Este promisiunea mea contra promisiunii tale, generale Arroyo.

— Vorbeşti mult, frumoasă gringuita. Eu am crescut în tăcere. Tu ai mai multe cuvinte decât sentimente, cred eu.

— Nu-i adevărat. Îmi plac copiii. Sunt bună cu ei.

— Atunci, fă unul.

Râseră mult şi el o sărută din nou, intrându-i în gură ca într-o pivniţă plină de câini, devorându-i limba cu aceeaşi foame pe care a simţit-o atunci.

— Nu-ţi place, gringuita? Cu sau fără promisiuni, nu-ţi place, spune-mi, frumoasă gringuita, gringuita amantă şi îndurerată, iubind cu de-adevărat pentru prima oară, să nu-mi spui că nu, frumoaso, nu ţi-a plăcut dragostea mea, dragostea ta, gringuita?

— Da.

Arroyo strigă şi femeia cu faţa ca luna strânse mâna bătrânului gringo şi spuse despre Arroyo ceea ce toţi spuneau despre bătrân:

— A venit aici doar ca să moară.

— Căpitane Winslow, sunt foarte singură şi puteţi să mă aveţi oricând veţi dori.

Bătrânul gringo se întoarse pe jos la vagonul de cale ferată şi îl văzu pe Arroyo singur, râzând şi mergând legănat, cu pasul fanfaron, prin tabăra prăfuită, fără să ştie ce face sau zice duşmanul lui. Dar bătrânul gringo îşi imagină şi se temu că generalul se plimbă ca un cocoş pentru a lăsa să se înţeleagă că gringa este a lui, că s-a răzbunat în felul acesta pe beţivii de americani, Arroyo este acum masculul care a avut-o pe americană şi a spălat cu o ejaculare rapidă înfrângerile de la Chapultepec şi Buenavista.

Dar Harriet nu gândea ca bătrânul. Când Arroyo o lăsă pe ea, femeia cu faţa ca luna se întorsese deja în compartimentul în care dormeau cele două femei, şi Harriet se simţi scandalizată şi ruşinată. Aceasta era adevărata lui femeie.

— Trebuie să înţelegi, spuse femeia cu mâinile lungi şi fine, care făceau parte din sentimentele şi modalitatea ei de comunicare. Erau biciuiţi cu latul unui machete dacă erau auziţi că fac amor. Uneori aproape îi omorau. Trebuiau să facă amor în tăcere, ţi-o spun ca femeie. Mai

rău ca animalele. Eu am fost prima femeie cu care a făcut amor fără să se teamă de cuvintele şi de suspinele lui. El nu va uita niciodată cum a strigat de plăcere pentru prima oară când a terminat în interiorul meu şi nimeni nu l-a biciuit. Nici eu nu-l voi uita, domnişoară Harriet. Niciodată n-o să-l întrerup când face dragoste, pentru că ar fi ca şi cum m-aş întrerupe pe mine când fac dragoste. Dar el n-a mai strigat niciodată de atunci, până în noaptea asta cu dumneavoastră. Asta m-a speriat, trebuie să mărturisesc acum, înainte să fie prea târziu şi presimţirea mea să se transforme în altceva. Tomás Arroyo este fiul tăcerii. Adevăratele lui cuvinte sunt hârtiile lui pe care le înţelege mai bine decât oricine, chiar dacă nu ştie să le citească. Eu întotdeauna m-am temut să nu se întoarcă aici unde s-a născut. Ce lucruri se pot întâmpla când cineva se întoarce la căminul pe care într-o zi l-a părăsit pentru totdeauna?

Cum nu ştiu ce să-i răspundă, Harriet făcu o slabă încercare de a-i spune femeii că şi ea a avut un amant în ţara ei, un bărbat blând şi onest, un bărbat distins şi responsabil, un... Privi ochii femeii cu faţa ca luna şi nu putu să continue.

— Eşti liberă, gringa, îi spusese Arroyo când o părăsise în după-amiaza aceasta, şi ea îi răspunsese că nu, asta nu e iubire adevărată, dar ce o să-i spună dacă se va întoarce din nou, în noaptea asta, puţin ameţit, ca să-i spună că nu-i ajunge o singură dată, că durerea bătrânului gringo nu e nimic pe lângă durerea lui, durerea de a nu o mai avea pe ea încă o dată, de a continua s-o dorească, imaginându-şi-o goală în braţele lui, de a nu putea s-o mângâie...

— Nu mai ai nimic de dorit sau de imaginat, generale Arroyo.

— Nu mă pedepsi, te rog frumos.

— Ai prefera să mă imaginezi? Acum vorbeşti ca un bărbat pe care l-am cunoscut odată. Şi el prefera să mă imagineze în timp ce făcea amor cu altele, pentru ca eu să

fiu femeia lui ideală. Poate destinul meu este acela de a trăi în imaginaţia bărbaţilor.

Arroyo spuse că nu ştie istoria personală a Harrietei, nici nu doreşte s-o ştie. Poate şi ea simte că s-a răzbunat?

— Toţi suntem oameni jigniţi, unii mai mult decât alţii, îi spuse Tomás Arroyo. Tuturor ne place răzbunarea. Aici îi spunem pe nume. Voi cum îi spuneţi?

— Caritate... destin... murmură Harriet Winslow.

Admise că într-adevăr voia să-l omoare pe bătrânul gringo în noaptea luptei şi apoi să-i spună ei că a murit ca un laş. Ce voia ea, de fapt? Să aibă un tată ca bătrânul gringo, sau să se poarte cu Arroyo precum cu tatăl ei? Ea tremură când auzi ce spune şi îi spuse vorbeşte, vorbeşte, ca să spună altceva, nu ce a spus acum.

Înainte de a se hotărî să o iubească, Arroyo se gândi că niciodată n-o să ştie de ce bătrânul gringo nu l-a omorât pe colonel şi a pierdut în felul acesta ocazia de a câştiga încrederea şefului.

— Ăsta a fost primul lucru pe care mi l-am spus, gringa, îi comunică imediat îndoiala lui. Al doilea a fost: Arroyo, dacă îl vei omorî pe bătrânul gringo, niciodată nu va fi a ta gringuita. Atunci un drăcuşor mi s-a băgat în cap şi mi-a spus: Arroyo, poate că cele două lucruri sunt unul şi acelaşi.

Nici tu nici bătrânul nu vreţi s-o pierdeţi pe această femeie frumoasă. Şi amândoi ştiţi că ea niciodată nu va iubi un asasin.

Spusele lui o aduseră la disperare. Cum îşi număra Arroyo morţii? Cei din ziua următoare îi ştergeau pe cei din ziua anterioară? Fiecare dimineaţă însemna să uităm sângele şi s-o luăm de la capăt cu morţii? Mâine, mâine... Spuse că n-o interesează deloc ce-ar putea să mai spună. Ar fi putut să spună orice ar fi dorit. Ar fi putut să-i inventeze un alt destin bătrânului. Îi strigă că o răneşte în credinţa ei cea mai adâncă. Îi ceru să o creadă: ea nu

gândeşte ca el, îi e greu să-l urmeze, nu trebuie să se mai vadă, o singură dată pentru a-şi face o promisiune şi a-şi dărui o plăcere, mai merge, dar nu pentru a-şi reinventa un destin, al lor şi al altora. Aceasta nu este credinţa ei, spuse suspinând Harriet Winslow. Numai Dumnezeu poate să facă asta.

— Nu un bărbat ca tine.

— Aş fi putut să-l omor.

— Atunci nu m-ai fi posedat niciodată, ai dreptate. Am fost cu tine doar pentru că mi-ai spus că vrei să-l omori. Asta mi-ai spus în înghesuiala din capelă, apucându-mi braţele.

— Ascultă, ce e roata asta pe braţul tău drept?

— Este un vaccin. Dar răspunde-mi. Acum trebuie să-ţi ţii promisiunea.

— Eşti liberă, gringa. Vaccin?

— M-ai învăţat să descopăr dragostea fără să iubesc? Aceasta nu este adevărata libertate a unei femei, te înşeli.

Şi iarăşi:

— Nu ţi-a plăcut, gringuita? Spune-mi dacă nu ţi-a plăcut, cu sau fără promisiune, adevărat că ţi-a plăcut şi mai vrei, frumoasă gringa, fetiţă dulce, gringuita mea, amanta mea drăgăstoasă, iubind de-adevăratelea pentru prima oară, cu vaccinul tău cu tot, eu ştiu, nu ţi-a plăcut cum te-am iubit, cum ne-am iubit, gringuita?

— Da.

Şi lucrul acesta Harriet Winslow nu i l-a iertat niciodată lui Tomás Arroyo.

XVI

— Ştii de ce m-am întors? o întrebă pe Harriet Winslow, şi imediat nu mai întrebă, afirmă: Tu ştii de ce m-am întors. Ochii tăi îţi scapă, gringuita, probabil că fugi de ceva, din moment ce doreşti atât de mult să te întorci la acelaşi lucru, la lucrul de care fugi: uite, te-ai privit în oglinzi, crezi că nu ştiu? Şi eu m-am privit în oglinzi, când eram un băieţel; dar oamenii mei nu, ei niciodată nu şi-au văzut corpurile în întregime: eu trebuia să le dau acest mare dar, această sărbătoare: acum, priviţi-vă, mişcaţi-vă, ridică un braţ, tu, dansează o polcă, răzbunaţi-vă pentru toţi anii orbi în care aţi trăit orbi faţă de propriile voastre corpuri, pipăind în întuneric pentru a întâlni un corp – corpul tău – atât de străin şi tăcut şi depărtat ca toate celelalte corpuri pe care nu ţi se permitea să le atingi sau cărora nu li se permitea să te atingă pe tine. S-au mişcat în faţa oglinzii şi s-a rupt vraja, gringuita. Ştii tu, aici avem un joc de copii. Se numeşte vrăjiţii. Cel care te atinge te vrăjeşte. Rămâi nemişcat până când altă persoană ajunge să te atingă. Atunci poţi să te mişti din nou. Cine ştie când va veni altă persoană să te vrăjească încă o dată. A vrăji. Este un cuvânt foarte frumos. Este un cuvânt foarte periculos. Eşti vrăjit. Dar nu mai eşti stăpân pe tine însuţi. Îi aparţii altei persoane care nu poate să-ţi facă bine sau să-ţi facă rău, cine ştie? Ascultă-mă, gringuita, eu am fost vrăjit de casa asta de când m-am născut aici, nu în patul mare cu perne de puf şi cu baldachin al tatălui meu, ci pe rogojina mamei mele într-o cameră de serviciu. Conacul şi cu mine ne-am privit de treizeci de ani încoace, aşa cum şi tu te-ai privit în oglindă sau cum oamenii mei s-au văzut reflectaţi în ea. Eu eram vrăjit de cărămidă şi de plăcile de faianţă multicoloră şi de geamuri şi de porţelan şi de lemn. O casă sunt toate acestea la un loc, dar şi mult mai mult. Ai avut o casă pe care s-o fi putut numi „casa mea” când

erai copilă, gringuita? Sau şi tu a trebuit să priveşti o casă care ar fi putut fi a ta, care într-un fel era a ta, mă înţelegi, dar care era mai îndepărtată de tine decât un palat dintr-un basm? Există lucruri care sunt şi una, şi alta: ale tale şi ale altuia, care te dor ca şi cum ar fi ale tale pentru că nu sunt ale tale. Mă înţelegi? Vezi altă casă, înţelegi această casă, vezi cum se aprind luminile şi cum cuprind treptat toate ferestrele şi apoi le vezi stingându-se noaptea şi tu te afli în interiorul casei, dar şi afară, supărat că te afli afară, dar recunoscător că poţi vedea casa în timp ce ei toţi, ceilalţi, restul, mulţi, se află înăuntru, prizonieri, şi nu pot să vadă: atunci ei sunt cei excluşi şi tu te bucuri, gringuita, tu te simţi mulţumit şi sufletul ţi-e plin de bucurie: tu ai două case şi ei au doar una singură.

Arroyo lăsă să-i scape un suspin înspăimântător, asemănător mai degrabă cu geamătul cuiva izbit cu piciorul în vintre şi îşi ascunse exteriorizarea involuntară a chinurilor interioare, curăţându-şi gâtlejul şi scuipând o flegmă groasă într-un pahar plin cu rachiu. Era un spectacol urât şi Harriet se ascunse de el, dar Arroyo o apucă cu forţa de bărbie.

— Priveşte-mă, spuse Arroyo, gol în faţa Harrietei, îngenuncheat, gol, cu pieptul lui arămiu puternic şi buricul lui adânc şi sexul neliniştit, niciodată în stare de repaus, ea l-a cercetat, mereu pe jumătate în erecţie, asemenea sticlei de *mezcal* pe jumătate plină pe care obişnuia s-o lase mereu în diferite locuri, ca şi cum testiculele lungi şi tari, asemănătoare cu o pereche de fructe păroase de avocatier, legănându-se, dar tari ca piatra între picioarele lui indiene zvelte, fără păr, lucioase, ar fi avut sarcina de a se ocupa neîntrerupt de erecţia penisului negru, din nou strălucitor, zvâcnind, încununat cu o aureolă din părul cel mai negru pe care ea l-a văzut vreodată, şi râse amintindu-şi de părul pubian ciufulit, roşiatic, rar, al lui Delaney, pe care ea l-a văzut o singură dată, prin şliţul pe jumătate deschis,

penisul lui Delaney adormit ca un pitic trist pierdut într-o spălătorie: văzut o singură dată, dar simţit de atâtea ori când îi cerea: fii femeia mea, Harriet, dovedeşte-mi iubirea ta, fă ce vrei, ştii tu, fără niciun pericol pentru tine, scumpo, doar mânuţa ta fină, Harriet: şi micile lui plăceri reci şi spasmodice; Arroyo era ca un şuvoi fluid la fel ca sexul: asta însemna numele lui, Brook, Stream, Creek: Tom Creek, Tom Brook, ce nume englezesc perfect pentru un bărbat care semăna cu Tomás Arroyo! râse ea cu el îngenuncheat acolo în faţa ei, fără să-şi etaleze sexul în perpetuă semierecţie pe care ea îl văzu şi îl atinse iluzionată, înţelegând că nu este nimic de înţeles acolo, că Arroyo, Tom Brook al ei, este armăsarul primitiv: a auzit spunându-se că bărbaţi cum sunt căruţaşii, ciobanii, zidarii, au penisul mereu pregătit, tare, nu-şi complică viaţa cu gânduri despre sex, îşi folosesc sexul cu firescul cu care merg, strănută, dorm sau mănâncă: Arroyo este ca ei? îi trecu prin gând o clipă şi imediat se detestă pentru că l-a privit din nou cu un aer protector, mult, mult mai bine să creadă că penisul lui Arroyo este mereu pregătit sau pe jumătate pregătit, de fapt, datorită unei imaginaţii complicate care ei i se părea de nepătruns: poate el este aşa cu ea, doar cu ea, cu nimeni altcineva, cu nicio altă femeie?

„Harriet Winslow, se dojeni în tăcere pe ea însăşi, orgoliul este un păcat. Nu deveni o fată proastă şi infatuată atât de târziu. Nu înnebuneşti pe nimeni, nici în Mexic, nici la Washington. Linişteşte-te, linişteşte-te, miss Harriet, fetiţo, linişteşte-te.”

Nu mai vorbea cu ea însăşi: imaginaţia o condusese în braţele amantei tatălui ei, negresa umedă în casa umedă şi tăcută, unde luminile urcau şi coborau pe scări.

— Priveşte-mă, repetă Arroyo, priveşte-mă privindu-te (asta voia să spună, oricum, gândi ea) (acum ea se simte singură şi îşi aminteşte) incapabil să mă mişc în timp ce îţi

privesc chipul, pentru că eşti frumoasă, poate, dar frumuseţea nu este singurul motiv pentru a rămâne aşa, nemişcat, în faţa cuiva sau în faţa unui lucru, ca în faţa unui şarpe, surâse Harriet, de exemplu, sau în faţa unei fata morgana în deşert; sau a unui coşmar din care nu poţi să evadezi, căzând pentru totdeauna în fântâna visului, alergând pentru totdeauna în interiorul visului: nu, spuse Arroyo, te gândeşti la lucruri triste şi urâte, gringa, eu vorbesc de frumuseţe, sau de iubire, sau pentru că îmi amintesc deodată cine eşti tu şi ori tu mă faci să-mi amintesc cine sunt eu, ori deodată fiecare în parte îşi aminteşte de cineva, dar îi mulţumeşte persoanei care priveşte pentru că îi aduce înapoi această dulce amintire; da, ea îşi ridică palma, aici, în noaptea asta pot să-mi imaginez multe lucruri care n-au existat niciodată sau să doresc ceea ce n-am avut niciodată, spuse Arroyo, unindu-şi palma deschisă cu palma ei: ea rece şi uscată, el fierbinte, dar şi uscat, amândoi în genunchi învolburând cu genunchii lor spuma cearşafurilor, patul ca o tălăzuire nemişcată care va prinde din nou viaţă atunci când trenul se va mişca iarăşi, când se va grăbi spre întâlnirea următoare, spre luptă, spre campanie, spre ceea ce se va întâmpla după aceea în viaţa lui Arroyo: atunci patul cuplului Miranda, pe care erau îngenuncheaţi împreună iubindu-se, se va zdruncina singur, fără a ţine seama de corpurile care acum îi dădeau singurul lui ritm: o mare de fluxuri lente şi reci şi fulgere subite de căldură ivite din profunzimi de nebănuit, unde o caracatiţă se va mişca împinsă de o teroare iraţională şi spiralele de nisip negru alergând ca nişte nori spre înalt încălzind uşor apele cu febra descoperită a nemişcării, spărgând oglinzile mării îngheţate: prefăcând în aşchii suprafaţa realităţii.

Fiecare strânse în pumnul său mâna celuilalt.

El spuse că timp de treizeci de ani privise fără să se mişte conacul: când era copil, când era adolescent, şi când

era bărbat tânăr la conac. Atunci a avut loc această mişcare. Nu el a început-o. El n-a făcut decât să i se alăture. Dar înţelege că este a lui, ca şi cum el ar fi conceput revoluţia între coapsele deşertului din Chihuahua, da, gringuita, chiar aşa. Dar nu ăsta este lucrul cel mai important. Adevărul este că el s-a mişcat, în sfârşit, el împreună cu toţi ceilalţi, cu spinările îndoite, mişcându-se, urcând ca dintr-un vis de marijuana, animale încete arămii însetate şi rănite, urcând din patul deşertului, din căuşul muntelui, urcând cu picioarele goale din satele devorate de păduchi, a vorbit ea cu Luna. Femeia care a venit dintr-un mic sat din nordul Mexicului, ea ştie, ştie ea? bine, mişcarea l-a excitat şi acum, şi acum, o obligă cu violenţă să-şi coboare mâna strânsă în mâna lui şi o aşează pe penisul lui nervos, şi acum poate să i-o spună doar ei, niciodată nu-i va spune nimic Lunei, femeia va înţelege, dar se va simţi trădată pentru că amândoi sunt mexicani, el i-o va spune ei, pentru că n-ar putea să i-o spună decât unei femei venită dintr-o ţară atât de depărtată şi ciudată ca Statele Unite, din cealaltă lume, din lumea care nu este Mexicul, din lumea depărtată şi curioasă, periferică şi marginală a iancheilor care nu se bucură de mâncărurile bune sau de revoluţiile violente sau de femeile sclave sau de bisericile frumoase şi care rup toate tradiţiile doar ca să le rupă, ca şi cum doar în viitor sau în tot ce e nou ar exista lucruri bune, îi poate spune asta doar ei nu numai pentru că ea este altfel, ci pentru că acum ei, mexicanii, sunt, poate doar pentru o clipă, ca şi ea, ca bătrânul gringo, ca toţi cei din ţara lor: neliniştiţi, mişcându-se, uitând vechea lor fidelitate faţă de un singur loc şi un singur peisaj şi un singur cimitir, asta îi va spune ei:

— Gringa, sunt din nou prizonier.

— Ce vrei să spui? întrebă ea, surprinsă încă o dată de acest bărbat ale cărui cuvinte erau mereu o surpriză pentru ea.

— Asta vreau să spun. Înţelege-mă. Încearcă. Nu mă puteam mişca privind conacul, ca şi cum aş fi fost propriul meu spiriduş. Atunci am evadat şi m-am mişcat. Acum sunt nemişcat din nou.

— De ce te-ai întors aici? spuse ea încercând să fie înţelegătoare.

— Nu, el dădu din cap energic. Mai mult decât atât. Mă simt din nou prizonierul propriilor mele fapte. Ca şi cum din nou nu m-aş mai mişca.

Este închis în destinul revoluţiei unde l-a surprins ea: asta a vrut să spună. Nu, este ceva mai mult decât întoarcerea la conac. Cu mult mai mult decât asta (îşi lăsă mâna să cadă pe coapsa goală a Harrietei): Toţi avem vise, dar atunci când visele noastre se transformă în destinul nostru, trebuie să ne simţim fericiţi pentru că visele au devenit realitate?

El nu ştia să răspundă. Nici ea. Dar Harriet începu să se gândească de atunci că poate bărbatul acesta a fost capabil să facă ceea ce nimănui nu i se cere: s-a întors acasă, retrăieşte unul dintre cele mai vechi mituri ale umanităţii, întoarcerea la căminul părintesc, la casa călduţă a originilor noastre.

„Nu este posibil, îşi spuse ea, şi nu numai pentru că cel mai probabil este ca acel loc să nu se mai afle acolo. Dar chiar dacă s-ar afla acolo, nimic nu va mai fi la fel: oamenii îmbătrânesc, lucrurile se sparg, sentimentele se schimbă. Niciodată nu te poţi întoarce acasă, chiar dacă este acelaşi loc cu aceiaşi oameni, dacă din întâmplare atât locul cât şi oamenii au dăinuit, nu aceiaşi, ci faptul că sunt pur şi simplu acolo, în fiinţarea lor.” Îşi dădu seama că limba engleză nu ştie să conjuge decât un singur fel de a fi, *to be,* care în spaniolă este flinta şi fantoma ei: a fi esenţial şi permanent şi a fi schimbător aici, o formă de existenţă, oglinda celeilalte, dar şi transformarea ei: schimbarea constantă, ca spiritul şi trupul. Căminul este o amintire.

Singura amintire adevărată: prin urmare amintirea este căminul nostru, şi astfel se transformă în singura dorinţă adevărată a sufletelor noastre; căutarea arzătoare a micilor şi incertelor noastre paradisuri, îngropate foarte adânc în sufletele noastre, impermeabile la sărăcie sau prosperitate, la bunătate sau cruzime. Un sâmbure strălucitor de autocunoaştere care străluceşte doar pentru un copil? întrebă Harriet.

— Nu, răspunse Arroyo intuitiv, un copil este doar un martor. Eu am fost martorul conacului. Pentru că eram bastardul din camerele de serviciu, trebuia să-mi imaginez ceea ce ei nici măcar nu se străduiau să vadă. Am crescut mirosind, respirând, ascultând fiecare colţ din casa asta: fiecare cameră. Eu puteam să ştiu fără să mă mişc, fără să deschid ochii, vezi, gringuita? Eu puteam să respir cu fiecare loc şi să văd ce făcea fiecare în camera lui, în baia lui, în sufragerie, nu exista nimic secret sau necunoscut pentru mine, micul martor, Harriet, eu care i-am văzut pe toţi, i-am auzit pe toţi, i-am imaginat şi i-am mirosit doar pentru că am respirat în ritmul pe care ei nu-l aveau pentru că nu le era necesar, ei meritau totul, eu trebuia să-mi umplu plămânii cu aerul conacului, să-i umplu cu cea mai mică crăpătură din zugrăveala pereţilor, cu fărâmitura cea mai mică de pâine, cu cea mai secretă frântură de vomă, cu urmele şerpuite de treabă mare şi praful lor măturat sub covoare, şi să fiu astfel martorul absent al fiecărei împreunări trupeşti, grăbită sau languroasă, jucăuşă sau plicticoasă, lamentabilă sau orgolioasă, tandră sau rece, al fiecărei defecaţii, groasă sau apoasă, verde sau roşie, uşoară sau bolovănoasă din cauza porumbului crud indigest, am ascultat, mă auzi, fiecare vânt, mă auzi, fiecare râgâit, fiecare scuipat căzând, fiecare urină curgând şi am văzut cum li se sucea gâtul curcanilor descărnaţi, cum erau castraţi boii, cum erau spintecaţi ţapii şi puşi la frigare, am văzut sticlele astupate pline cu

vinul neliniştit din văile din Coahuila, atât de aproape de deşert, încât miros a vin de nopal, apoi sticluţele cu medicamente destupate pentru curăţenia cu ulei de ricin şi pentru febra mare a morţii, şi pentru naştere şi pentru bolile de copii, eu puteam să ating catifelele roşii şi organdiurile spumoase şi taftalele verzi ale crinolinelor şi bonetele doamnelor, cămăşile lor lungi de noapte din dantelă cu inima sacră a lui Iisus brodată în dreptul sexului: devotamentul tremurător şi umil al lumânărilor de pe măsuţele de noapte picurându-şi liniştit sudoarea de ceară portocalie ca şi cum ar fi fost o parte dintr-un mic orgasm sacru; contrastând cu candelabrele din casa imensă cu parchete luxoase şi draperii grele şi ciucuri auriţi şi pendule cu picioare, şi fotolii cu braţe şi scaune de sufragerie fragile şi scăldate în vopsea aurie: eu am văzut totul şi într-o zi bătrânul meu prieten, bărbatul cel mai bătrân de la conac, un bărbat poate la fel de bătrân ca însuşi conacul, da, uneori am crezut că aşa este, un bărbat care niciodată n-a purtat pantofi şi niciodată n-a făcut zgomot (se numea Graciano, acum îmi aduc aminte), îmbrăcat tot în pânză albă, o bucată de piele veche bătrânul, cu îmbrăcămintea aceea care a fost cârpită de atâtea ori, încât nu mai era posibil să se facă vreo deosebire între petice şi peticele peticelor de pe hainele lui şi ridurile de pe pielea lui, ca şi cum corpul ar fi fost şi el cârpit de o mie de ori: Graciano cu mirıştea lui albă pe cap şi pe bărbie era omul însărcinat să întoarcă ceasurile în fiecare seară şi într-una dintre seri mă luă cu el.

„Nu i-am cerut-o eu. El singur m-a luat de mână, şi când am ajuns la ceasul care se afla în salonul unde toţi beau cafea şi coniac după cină, Graciano mi-a dat cheile casei. El era singurul servitor care avea dreptul să le ţină. Mi le-a dat mie în seara aceea, pentru ca eu să le ţin în mână în timp ce el întorcea ceasul cel mare de la intrarea în salon.

Gringa: timp de o clipă am avut acele chei în mâna mea.

Erau fierbinţi şi reci, ca şi cum şi cheile vorbeau despre viaţa şi moartea din camerele pe care le deschideau.

Am încercat să-mi imaginez ce camere vor deschide cheile fierbinţi şi ce camere, cele reci.

A durat doar o clipă.

Am strâns cheile în pumn, ca şi cum aş fi ţinut în el întreaga casă. În clipa aceea toată casa a fost în puterea mea. Toţi cei care se aflau în ea erau în puterea mea. Sigur că ei au simţit-o pentru că (sunt sigur) pentru prima oară în viaţa lor au încetat să discute şi să fumeze şi să bea şi şi-au îndreptat privirea spre bătrânul care întorcea ceasul şi o doamnă foarte frumoasă îmbrăcată în verde m-a văzut şi a venit până la mine, lăsându-se jos în faţa mea şi spunând: «Ce nostim!»

Aprecierea tinerei doamne n-a fost împărtăşită de nimeni din cei de faţă. Am văzut cum se aplecau unii spre alţii, am auzit cum vorbeau cu vocea scăzută, şi apoi o tăcere penibilă când doamna s-a întors să-i privească de parcă ar fi vrut să-şi împartă bucuria cu ei, dar n-a dat decât peste priviri reci şi atunci a întrebat cu o voce foarte scăzută:

«— Ce-am mai făcut acum?»

Era tânăra soţie a fiului mai mare al tatălui meu. Era mama copiilor, nepoţii mei, pe care tu ai venit să-i înveţi engleza, gringa. Acum douăzeci de ani, fata aceea nu înţelegea încă legile clanului Miranda. Eu i-am privit speriat, strângând în pumn cheile casei lor. Atunci bărbatul care era tatăl meu a lătrat:

«— Graciano, ia-i cheile mucosului ăstuia»

Bătrânul surâse şi întinse palma ca să-i dau darul pe care mi-l făcuse.

Eu îl înţelegeam pe don Graciano, îi înapoiam cheile dându-i de înţeles că eu le-am atins deja, că eu înţeleg că el îmi face acest dar minunat dintr-un motiv necunoscut. Când i le-am dat înapoi, cheile erau calde, dar mâna mea

era rece.

Apoi don Graciano m-a dus cu el până la patul lui vechi în partea în care dormeau servitorii şi se aşează pe el cu o privire absentă, pe care mai târziu am învăţat s-o descopăr, gringa, în ochii celor care se duc din lumea asta, dar nu ştiu încă. Uneori, privindu-i, noi aflăm înaintea lor cine o să plece, şi când. Există un fel de absenţă în privirea lor lăuntrică care ne spune: «Priveşte-mă. Sunt pe ducă. Eu nu ştiu. Dar se întâmplă doar pentru că mă privesc dinlăuntrul meu şi nu din afară. Tu care mă priveşti din afară, spune-mi dacă n-am dreptate şi uite, băiete, nu mă lăsa să mor singur.»

Desigur că bătrânul Graciano a vorbit de alte lucruri în noaptea aceea. A spus, îmi amintesc (Arroyo îşi aminti), că de multe ori stăpânii au vrut să-i dea lui hainele uzate, hainele de oraş, pentru a-l răsplăti şi a-i arăta stima lor. M-a sfătuit să nu cumva să accept aşa ceva Să mă mulţumesc întotdeauna cu hainele mele de lucru, mi-a spus, în noaptea aceea.

A vorbit despre caritate şi despre cât de mult o detesta. A vorbit despre cum să vorbim, despre cum vorbim noi, nu despre cum imităm modul de a vorbi al stăpânilor. A spus că niciodată nu trebuie să explici nimic; mai bine să înduri loviturile de bici decât să te plângi sau să explici ceva. Dacă trebuie să supravieţuieşti, e mai bine s-o faci fără să spui niciodată «Îmi pare rău» sau «Nu mă simt bine».

M-a tras spre el, ca să mă pot cuibări la pieptul lui şi bătaia inimii lui era mai slabă decât cea a şopârlelor din deşert pe care uneori le-am prins când fugeau din vreun colţ în ruină al camerelor de serviciu.

Caritatea, spuse, este duşmana demnităţii, orgoliul nu este păcatul, orgoliul este demnitate curată. Orgoliul nu este un drept, spuse scotocind dedesubtul unui poncho făcut sul, care-i slujea drept pernă: demnitatea însă este un drept. Scoase din poncho o cutie netedă şi frumoasă din

palisandru, gringa, ascunsă acolo înlăuntrul acelui poncho făcut sul, spunând că demnitatea este un drept, şi dreptul se află chiar aici în interiorul acestei cutii: el mi-a dat cheile, dar trebuie să i le dau înapoi sau dacă nu îşi vor da seama că se întâmplă ceva ciudat. Dar ceea ce se află în cutia de lemn poate să rămână la mine: poate să rămână la mine, pentru că ei nu ştiu nimic despre asta, eu însă trebuie să ştiu pentru că eu sunt moştenitorul legitim al conacului familiei Miranda.

Am luat cutia, plin de uimire, fără să înţeleg nimic în realitate, doar plin de uimire: asta mi se întâmpla mie în ziua aceea în care împlineam nouă ani. Dar l-am asigurat pe don Graciano că îi voi proteja cutia ca şi cum ar fi fost propria mea viaţă.

El surâse, aprobând cu o mişcare a capului.

«— Strămoşii noştri vor veni la înmormântarea mea şi mă vor primi pentru că am păstrat într-un loc sigur hârtiile.»

Asta e tot ce a spus şi n-a mai vorbit despre cutie. Atunci suspină din rărunchi şi mă mângâie pe cap şi îmi spuse să mă duc la culcare şi să-l caut în ziua următoare.

Îţi jur, Harriet, bătrânul nu mi-a spus: Mâine vom vorbi; nu mi-a spus: Să vii neapărat mâine pentru ca să mai vorbim. Fără îndoială nu mi-a spus: Ascultă, Tomasito, o să mor şi vreau să stai aici cu mine şi să nu mă părăseşti mâine: Vreau să mă vezi murind, căci mi-o datorezi pentru că te-am dus în interiorul casei şi ţi-am oferit posibilitatea ca tu să-i vezi şi ca ei să te vadă pe tine, nu cum le place lor să ne vadă, ca pe o parte dintr-o grămadă din preajma lor, înţelegi tu, le place mult să nu recunoască pe nimeni şi să privească pe deasupra capetelor noastre, ca şi cum n-am fi acolo, iar eu în schimb voiam să le spun:

«— Priviţi-l. E aici. Voi nu puteţi privi prin Tomás Arroyo. Nu e făcut din aer, ci din sânge. E din carne. Nu e de sticlă. Nu e transparent. E opac, mama voastră de

ticăloşi, e opac ca zidul închisorii celei mai solide prin care nici voi, nici eu, nici el nu vom pătrunde vreodată.»

Astfel şi-a luat rămas-bun Graciano de la anii mulţi pe care i-a petrecut la conacul familiei Miranda.

În ziua următoare l-au găsit mort pe laviţa lui. Eu l-am văzut când l-au dus să-l îngroape. «E Graciano», spuseră. «Cine va mai întoarce ceasurile acum?» Şi Graciano era bătrân, Harriet, ca bătrânul tău gringo. L-am înmormântat aici în acelaşi deşert pe care generalul indian l-a găsit când a venit aici. Dar când l-am înmormântat pe Graciano, toţi strămoşii noştri au venit acolo, apaşii şi indienii tobosos şi laguneros cei rătăcitori care au vânat şi au omorât pe pământul ăsta când nu era al nimănui, şi spaniolii care au venit cu foamea oraşelor de aur pe care au crezut că le vor întâlni în acest deşert, şi cei care au venit după ei cu crucile când au aflat că aici nu este aur, ci spini şi, în sfârşit, cei care au venit să locuiască acest pământ şi să-şi înfigă drepturile pe pământ cu bolţurile lor de argint şi pintenii lor de fier, luând pământul indienilor care s-au întors trăgând cu puştile şi violând femei şi făcând să răsune potcoavele cailor lor proaspăt descoperiţi în deşert, sau care au fost omorâţi, sau care au fost trimişi în închisori la tropice pentru ca să moară de friguri galbene, sau care au urcat până în munţi, din ce în ce mai sus şi mai departe, până au dispărut ca fumul care se vede uneori chiar în vârful culmilor celor mai înalte, ca şi cum aceasta ar fi ofranda lor zilnică adusă morţii pe care toţi trebuie s-o aducem în fiecare zi: o coloană gri despărţindu-se de lume, spunând că ne bucură să plecăm cu ceva în fiecare zi, chiar dacă ar fi vorba doar de o adiere de cer noros, pentru ca atunci când ne vom duce cu totul să fim deja obişnuiţi, să ne recunoaştem în moartea noastră care ne-a precedat: gringuita, tu vezi moartea mea ca pe o parte din viaţa mea?”

— Nu, spuse ea, viaţa este un lucru şi moartea este altul:

sunt lucruri opuse, duşmane şi nu trebuie să le confundăm pentru a nu fi în pericol de a părăsi viaţa şi de a renunţa s-o mai apărăm, pentru că viaţa este fragilă şi poate să dispară în orice moment.

— Ah, atunci viaţa într-adevăr îşi conţine propria moarte, sări Arroyo.

— Nu, nu, negă Harriet cu părul în dezordine, viaţa este înconjurată de duşmana ei; suntem asediaţi de ceea ce ne neagă: păcatul şi moartea, diavolul, Celălalt…

Plecă capul şi adăugă:

— Dar putem să ne salvăm datorită faptelor bune şi virtuţii personale, abstinenţei, şi trebui să privească pe furiş sticla de rachiu mereu prezentă, dar imediat se mustră pentru lipsa ei de caritate – şi datorită binecuvântării lui Dumnezeu, care este omniprezent, şi accesibil nouă pentru că este nesfârşit şi de aceea El este Domnul, Dumnezeul nostru…

Arroyo o privi fix, pentru că în ochii Harrietei, cu o clipă înainte de a-şi fi plecat capul, el nu putea să descopere nimic care să transforme cuvintele în adevăruri: erau doar convingeri, şi nu este acelaşi lucru, dar se întrebă dacă trebuie să le respecte.

— Ştii ce, gringuita? Don Graciano a trăit foarte mult.

— Sper ca bătrânul american să trăiască şi el atâta timp cât i-a dat Dumnezeu.

Arroyo râse, culcându-şi capul în poala Harrietei:

— Lasă-l să trăiască tot atât cât a trăit până acum, lasă-l să trăiască dublul timpului, gringuita, şi vei vedea cum îl va detesta. Ne va detesta dacă îi dăm dublul timpului său. Nu, gringa, murim pentru că drumurile noastre se încrucişează. Doar pentru asta. Deşertul e mare. Graciano, don Graciano, este îngropat acolo. El întotdeauna a trăit aici. Strămoşii lui au venit să-l vadă atunci când l-am îngropat. Bătrânul gringo a venit aici. Nimeni nu i-a cerut să vină. El nu are bunici aici. Moartea lui va fi foarte tristă.

Nimeni nu va veni la mormântul lui. Mormântul lui nu va purta niciun nume. Spune-i s-o şteargă repede, gringa. Nu este de-al nostru. Nu crede în revoluţie. Crede în moarte. Mă înspăimântă, gringa. Nu are strămoşi în acest deşert.

— Vorbeşte-mi despre ai tăi, se rugă Harriet, simţind că după trecerea apropierii de o clipă se apropia pe nesimţite despărţirea şi ea dorea ca apropierea să dureze cât mai mult cu putinţă, căci Harriet era sigură, dacă nu de fraternitatea sau de duşmănia între viaţă şi moarte, de faptul că în timpul vieţii a fi despărţiţi este condiţia noastră comună, a nu fi uniţi; şi a fi despărţiţi, îi spuse cu duioşie lui Arroyo, înseamnă moartea în timpul vieţii, nu crede şi el că e aşa?

El răspunse reluând firul şi spunând că mai întâi oamenii albi şi apoi metişii care au populat curând acest pământ au suferit şi ei ca indienii; şi ei şi-au pierdut micile proprietăţi în beneficiul marilor latifundii invadatoare, al marilor proprietăţi plătite din străinătate sau de la Ciudad de Mexico, transformându-i peste noapte în mari latifundiari pe cei care aveau banii necesari pentru a cumpăra pământurile la licitaţie atunci când acestea au încetat să mai aparţină preoţilor; şi micii proprietari, ca oamenii lui, s-au trezit din nou aruncaţi pe drumuri: pleacă la munte, Arroyito, trăieşte cu indienii şi transformă-te într-o pală de foc, sau târăşte-te prin deşert în timpul zilei, ca o şopârlă, ascunsă la umbra cactuşilor gigantici, sau atacă noaptea ca lupii, alergând de-a lungul oceanului uscat şi orfan, sau transformă-te în lucrător aici la conac: dacă te vei purta bine, poate îţi vom da din nou cheile, vei putea să întorci ceasurile când vei fi bătrân, aminteşte-ţi, Tomás, trebuie să-ţi păstrezi demnitatea refuzând hainele uzate ale stăpânilor.

— Dă-mi fasolea, vrei?

Arroyo ridică privirea pentru a o privi pe Harriet după ce înghiţi cu lăcomie fasolea şi apoi îşi sprijini din nou

capul pe coapsele lipite ale femeii: ochii celor doi amanţi se întâlniră răsturnaţi, ochi ciudaţi ca nişte fiinţe subacvatice mărite de sprâncenele ca nişte pungi, mustăţi, moluşte de mare rătăcite care se devorează reciproc, dar tonul lui Arroyo era atât de sever, atât de implacabil, încât la început ea nu putea să vadă nimic amuzant în ceea ce se întâmplă:

— M-am întors pentru ca nimeni în Mexic să nu trebuiască să-mi repete viaţa sau să aleagă aşa cum a trebuit să aleg eu.

Ea îşi imaginã cum va râde bătrânul gringo la auzul unei astfel de afirmaţii şi de ce nu râde şi ea, de ce nu mai este iritată ca la început când s-au întâlnit şi ea nu voia să-l numească „general”? De ce? De ce? Căută în sufletul ei şi acolo găsi o căldură extraordinară; dar era căldura cenuşii fierbinţi care arde fără flacără: un foc muribund, care este cel mai puternic, focul care durează cel mai mult dintre toate: este şi focul lui Arroyo, sau este doar, acum ea închide ochii repede pentru ca să nu-i mai vadă pe cei doi marsuini înotând care sunt ochii lui Arroyo, propriul ei foc.

Focul Harrietei Winslow, salvat pentru ea însăşi după ce Arroyo l-a aprins, dar nu al lui, nu, al lui doar momentan, el fiind un instrument pentru a primi un foc care mereu a fost acolo, dar care îi aparţinea ei, căderii casei Halston, verilor niciodată văzute în Long Island şi mamei ei şi tatălui ei şi amantei de culoare a tatălui ei, un foc care aparţinea tuturor acestor lucruri care erau ale ei şi pe care acum el voia să şi-l atribuie lui însuşi, cu aroganţa lui de mascul şi cu implacabila lui teatralitate, ea îl văzu încă o dată oprit într-una din posturile lui spontane neînvăţate, un toreador într-o arenă pustie la miezul nopţii, înconjurat de miasma animalelor moarte, un tenor sigur pe el dintr-una dintre operele italiene pe care mama ei a dus-o să le vadă la National Theatre, dar din nou lipsită de decoruri, de costume de cortine de brocart: un cântăreţ gol, da,

aproape un copil cu gesturi nervoase, ascendente, pe jumătate pline. Harriet făcu ceea ce n-a făcut niciodată în viaţa ei, se înfipse ca o pasăre fragilă, dar înfometată între coapsele lui Arroyo, apucă cu buzele acel lucru nervos, ascendent pe jumătate plin, simţi în sfârşit mirosul seminţei străine, linse vârful săgeţii, muşcă, supse, înghiţi ceea ce înainte a fost doar în interiorul ei, dar acum ca şi cum graţie acestui act ea s-ar fi aflat în interiorul lui, ca şi cum înainte el ar fi posedat-o şi acum ea îl poseda pe el: aceasta este diferenţa, acum ea ar putea să smulgă lucrul acela cu muşcături dacă ar dori, în timp ce înainte el putea să se înfigă ca o spadă şi s-o taie pe ea în două, s-o străpungă, s-o ţintuiască ca pe un fluture; înainte ea ar fi putut să fie victima lui; acum el putea să fie victima ei; şi acum Arroyo crescu, dar nu vru să termine, blestematule, blestemat să fii, ticălos negricios, blestemată să fie slinoşenia ta oribilă, refuză să termine pentru că vrea s-o gâtuie, s-o sufoce, lovind, palpitând, atacând, refuzând să se reverse în gura ei, refuzând să ţipe cum ţipa cu femeia cu faţa ca luna, blestematul, refuzând să se strângă şi să se declare învins, refuzând să admită că în gura femeii el este prizonierul femeii, dar din nou făcând-o să simtă că mai înainte ar putea s-o stranguleze, înainte de a termina şi de a se strânge şi de a o lăsa pe ea să-şi savureze victoria.

Ea îl respinse cu un sunet gutural sălbatic, cel mai urât zgomot pe care l-a scos vreodată (îşi spuse şi îşi aminteşte) când a scuipat afară şopârla ţeapănă care i-a muşcat buzele şi i-a biciuit obrajii, lovindu-i cu un zgomot sec în timp ce ea striga ce-i cu tine, ce te face să fii cum eşti, sulă nenorocită şi neagră, ce te face să-i refuzi unei femei un moment atât de formidabil şi de puternic ca cel pe care înainte ţi l-ai rezervat ţie?

Şi din această cauză Harriet Winslow niciodată nu l-a iertat pe Tomás Arroyo.

XVII

Bătrânul merge în linie dreaptă, bolborosind istorii vechi pe care le-a scris odată, istorii pline de cruzime despre Războiul civil din Statele Unite în care oamenii mor şi supravieţuiesc pentru că le-a fost dată o conştiinţă fragmentată; pentru că un bărbat poate în acelaşi timp să moară spânzurat de un pod cu o frânghie în jurul gâtului şi poate să-şi privească moartea de pe celălalt mal al unui fluviu: pentru că un bărbat poate să nutrească visul de a deveni un călăreţ şi poate să-şi omoare propriul tată, toate în aceeaşi clipă.

Conştiinţa rătăcitoare, hoinară, se dispersează ca polenul într-o zi de primăvară; ceea ce o destramă o şi salvează. Dar alături de această conştiinţă destrămată a universului o singură întrebare ne mai pune viaţa: care este pretextul cel mai adânc pentru a iubi?

Acum Harriet mergea alături de bătrânul gringo, dar el continuă să bolborosească, fără să-l intereseze dacă ea îl aude sau îl înţelege. Dacă este nevoie, conştiinţa noastră pulverizată inventează iubirea, o imaginează sau o simulează, dar nu trăieşte fără ea, pentru că în mijlocul dispersării infinite, iubirea, chiar dacă este pretextată, ne dă măsura pierderii noastre.

Vine vremea să renunţăm chiar şi la pretext, iar despre aceasta el a scris aşa: „Momentul de a părăsi un loc este acela în care am pierdut un mare pariu, am pierdut speranţa zadarnică a unui succes posibil, iubirea pentru joc şi puterea lui de a ne întări.”

O privi mergând alături de el, acum, în ritmul paşilor lui, în stare să ţină pasul lui de gringo, lung şi silenţios, nu tropăit şi rapid şi scurt ca în lumea copiilor Spaniei. O privi pe femeia aceasta cu gesturi rapide şi sigure, cu gusturi elegante şi treizeci şi unu de ani care i-o amintea pe fiica lui şi chiar şi pe soţia lui când era tânără. Îl urma

îndeaproape pentru ca amândoi să-l vadă în depărtare pe Arroyo ţinând discursuri de îmbărbătare, mişcându-se pe câmpia nesfârşită acoperită cu praf, distrugând poate imaginea acestei câmpii pe care Harriet Winslow a construit-o atât de fragil nu mai departe de ieri; îl urma îndeaproape pentru a-i înţelege în sfârşit cuvintele.

— Te-a avut ca pe un obiect, te-ai lăsat violată ca un obiect de pofta animalică a acestui bărbat, te-a avut pentru a-şi satisface aroganţa şi vanitatea; doar pentru atât.

— Nu. Nu el m-a avut pe mine. Eu l-am avut pe el.

Bătrânul gringo se opri şi o privi pentru prima oară cu o reală dorinţă. Ochii lui albaştri plini de amărăciune păreau atât de trişti ca şi cuvintele lui. Ochii nu credeau în cuvinte; în ochi i se citea într-adevăr dorinţa.

— Atunci tu erai înfometată şi singură, Harriet.

Vru să spună: Nu trebuia să fii singură, de când te-am cunoscut ai trăit o a doua viaţă şi ai iubit fără să ştii, în miile de fragmente ale propriilor mele sentimente şi vise. Chiar şi în oglinzile salonului în care ai intrat fără să te priveşti în ele cu vanitate, ca şi cum ai fi intrat într-un vis uitat: chiar şi acolo trăiai şi erai iubită fără să ştii.

— Nu, răspunse Harriet, nu l-am avut pentru ceea ce crezi tu, pentru că ştiu că aş fi putut avea şi alte consolări.

El nici nu clipi. Ea nu-i auzi gândul. El nu-şi coborî privirea albastră plină de amărăciune.

— Atunci, de ce, pentru Dumnezeu, de ce?

— A spus că o să te omoare. Eu i-am spus că pot să fiu a lui dacă prin asta îţi salvez viaţa.

Bătrânul nu reacţionă imediat când auzi aceste cuvinte, căci îi luă câteva minute să le înţeleagă bine înainte de a izbucni în râs, în hohote, cu lacrimi de râs, aplecat înainte ca atunci când sufla vântul álcali şi i se tăia respiraţia, iar ea privindu-l fără să înţeleagă, umplând golul râsului cu alte argumente spuse rapid.

— Arroyo a spus că ar fi putut să te omoare ieri, când nu

i-ai ascultat ordinul şi nu l-ai omorât pe colonel; a spus că e prea de tot: te-ai revoltat împotriva lui, superiorul tău; tu ai cerut să te alături trupelor lui Arroyo; nu el te-a invitat; el credea că tu încerci să-i meriţi încrederea şi nu înţelegea de ce preferi să i-o dovedeşti nimerind cu un glonte un peso de argint în aer decât omorând un colonel federal. Eu i-am spus: Spui că colonelul a murit ca un erou. N-ar fi fost de ajuns?

«— Nu, mi-a răspuns el. Aş fi putut să-ţi mai spun şi că bătrânul a murit ca un laş.»

«— De ce, de ce aveai nevoie să-mi spui asta?»

«— Pentru că l-am văzut sărutându-te noaptea trecută Am văzut bine. V-am văzut împreună în camera ta şi încă o dată şi încă una. Iartă-mă. De mic am învăţat să spionez. Tatăl meu era un moşier bogat îl spionam în timp ce bea, în timp ce făcea dragoste, fără să ştie că fiul lui îl priveşte, aşteptând momentul să-l omoare. Dar nu l-am omorât. Tatăl meu mi-a scăpat. Iar acum îmi scapă gringo ăsta rebel, doar pentru că amândoi ştim că tu n-ai iubi niciodată un asasin.»”

— Îţi jur că am luat hotărârea să vin în Mexic înainte de a fi fost reţinut domnul Delaney pentru fraudă fed...

— Un cec de 75 de milioane de pesos în contul Trezoreriei Statelor Unite, domnule Stanf...

— Să nu mi-l atingi nici cu o petală de trandafir pe preşedintele Díaz: are prea multe interese în Mexic şeful nostru domnul Hears...

— Ştia cineva să călărească? Da, tatăl meu. O, Doamne!

— Niciodată nu s-a întors din Cuba. Dispărut în luptă O, Doamne!

— Îl spionam atunci când bea şi când făcea dragoste. Mi-a scăpat. O, Doamne!

Bătrânul gringo se opri din râs şi începu să tuşească adânc şi urât.

— Te-au înşelat tot timpul, spuse cu greu, gândindu-se

dacă el şi ea, cei doi americani, ar putea în cele din urmă să-şi scoată la iveală emoţiile fără să le omoare, aşa cum anumite flori cresc în colţuri întunecate şi se ofilesc numai dacă le atinge aerul şi soarele. Mai întâi familia Miranda te-a făcut să vii până aici pentru a evita bănuielile şi pentru a putea să scape mai uşor. Căpetenii din Franţa şi-ar fi salvat poate capetele, dacă s-ar fi gândit să angajeze o învăţătoare chiar în noaptea fugii lor. Dar aici nu este Varennes, Harriet. Aşa că acum te-au făcut să crezi că, dându-i corpul tău generalului, o să-mi salvezi viaţa.

Bătrânul plin de amărăciune izbucni din nou în hohote.

Bogaţi sau săraci, mexicanii se răzbună mereu pe noi. Ne urăsc. Noi suntem gringos. Eternii lor duşmani.

— Nu înţelegi, spuse Harriet, dezorientată şi neîncrezătoare. O să te omoare serios.

— A spus de ce?

— Pentru că un bărbat curajos este un pericol pentru camarazii şi pentru duşmanii lui, aşa cred că a spus. Pentru că uneori există un curaj mai rău decât teama, a spus.

— Nu. Motivul adevărat.

El vru să spună motivul lui, motivul ei, imaginându-şi-o prizonieră şi eliberată de propriul ei trecut, de trecutul visat, de verile umede de pe coasta atlantică, de lumina din casa veche, de tatăl ei, de femeia neagră, de lampa de pe măsuţa mamei sale, de singurătatea şi fericirea când tatăl său a plecat şi nu s-a mai întors niciodată, de un logodnic de patruzeci şi doi de ani care i-a spus „Nu eşti mulţumită? Eşti femeia mea ideală”.

— E adevărat. A mai spus că a fost gelos.

Bătrânul era pe punctul de a-şi continua drumul, rumegând hotărârile momentului, dar auzind-o pe Harriet la început, nu se mişcă, apoi o îmbrăţişă, strânse capul femeii la pieptul său.

— Fetiţo, fetiţă frumoasă, biata mea fetiţă, spuse

bătrânul gringo, luptând împotriva emoţiei care îl cuprinse de când a auzit-o spunând că Arroyo vrea să-l omoare şi că ea i s-a dăruit pentru a-l salva pe el. O, fetiţa mea frumoasă, nu m-ai salvat de nimic.

Atunci conştiinţa rătăcitoare care era pecetea şi chemarea imaginaţiei lui, dacă nu a firii lui, l-a întrebat pe bătrânul gringo: ştiai că ea te-a creat la fel ca şi tu pe ea, ştiai, bătrâne, că ea era pe cale să-ţi creeze şi un proiect de viaţă, ştiai că toţi suntem obiectul imaginaţiei celorlalţi?

— Nu înţelegi? Eu vreau să mor. De aceea am venit aici. Ca să fiu omorât.

Cuibărită la pieptul bătrânului, Harriet simţi mirosul proaspăt al cămăşii spălate; ridică o mână iubitoare şi mângâie obrajii netezi, slabi, proaspăt raşi ai bătrânului, eliberat în sfârşit de obişnuiţii ţepi albi ai bărbii. Era un bătrân frumos. O cuprinse imediat frica, ştiindu-l curat, bărbierit, parfumat, ca şi cum s-ar pregăti pentru o ceremonie importantă. Dar atenţia le fu abătută de forfota îndepărtată a satului, de Arroyo vorbindu-le oamenilor, mişcându-se rapid şi autoritar prin satul lui; cei doi îl văzură de departe, dar îl văzură şi de aproape, crud şi blând, drept şi nedrept, vigilent şi destins, vulnerabil şi sigur de sine, activ şi leneş, modest şi arogant: un indo-latin desăvârşit. Îl văzură în timp ce se îmbrăţişau şi se adulmecau şi se înşelau, decupaţi în lumina apusului, departe de oraşele şi fluviile care au fost ale lor, cotropiţi de sensul revelaţiei care ni se arată uneori „ca faţa lui Dumnezeu în deşert”, de două sau de trei ori în viaţă.

Bătrânul îi spunea repede la ureche:

— Eu nu îmi voi lua viaţa niciodată, pentru că aşa a murit fiul meu şi nu vreau să repet durerea lui.

Îi spuse că nu are dreptul să se plângă şi în niciun caz să ceară milă acum când s-a abătut nenorocirea asupra lui. Nu are dreptul pentru că el şi-a bătut joc de nefericirea tuturor, el şi-a petrecut viaţa acuzându-i pe oameni că sunt

nefericiţi. El şi-a înconjurat familia de resentimente care nu aveau nicio legătură cu ea.

— Poate copiii mei au fost dovada că n-am urât universul. Dar oricum ei m-au urât. Femeia îl ascultă, dar îi spuse doar că merită să trăieşti şi că ea o să i-o demonstreze; în sat este o fetiţă, o fetiţă de doi ani... Dar bătrânul gringo începu s-o îndepărteze de el spunându-i că ştie deja despre ce este vorba, de când a intrat în Mexic simţurile i s-au trezit; a simţit când a trecut munţii şi deşertul că poate să audă şi să miroasă şi să guste şi să vadă cum nu i se mai întâmplase înainte, ca şi cum ar fi din nou tânăr, mai bine decât atunci când era tânăr, surâse, când necunoaşterea lumii îl împiedica să facă comparaţii şi că acum se simte eliberat de murdarele sarcini de redacţie, de saloanele cu lămpi de petrol gălbui, de băruleţele rău mirositoare unde a murit fiul lui şi viaţa lui a fost întemniţată în timp ce toţi morţii din California ridicau păhărelele de whisky închinând pentru viitorul cutremur şi pentru viitoarea dispariţie a lui El Dorado în mare pe vecie spre norocul omenirii: eliberat de Hearst, eliberat de tinerii paricizi care în mod fatal îl asediază pe un scriitor celebru asemenea vulturilor de pe câmpia mexicană şi lăsând pentru cei care l-au admirat nu amintirea unui bătrân decrepit, ci imaginea unui călăreţ în aer, „Vreau să fiu un cadavru frumos”.

Ochii albaştri îi scânteiară.

— Să fii un gringo în Mexic... asta *este eutanasie.*

Acum, aici, înconjurat de munţii arămii şi de după-amiaza reverberantă şi translucidă şi de mirosurile de turtă de mălai şi ardei iute şi de ghitarele îndepărtate în timp ce Arroyo era înghiţit de cuşca cu oglinzi a salonului său apărat de moarte, el putea să asculte şi să guste şi să miroasă aproape în mod supranatural, ca spânzuratul de pe podul cucuvelelor, care în clipa morţii a putut în sfârşit să vadă nervurile fiecărei frunze, mai mult: insectele de pe

fiecare frunză, mai mult: culorile prismatice ale fiecărei picături de rouă pe un milion de fire de iarbă.

Conştiinţa lui rătăcitoare, în apropierea unităţii finale, îi spuse că aceasta este marea compensaţie pentru iubirile pierdute, pentru că a meritat să le piardă; Mexicul, în schimb, i-a dat compensaţia unei vieţi: viaţa simţurilor trezită din letargia ei de apropierea morţii, demnitatea naturii ca o ultimă bucurie a vieţii; o să strice ea toate acestea oferindu-i un corp care noaptea trecută i-a aparţinut lui Arroyo?

— Am avut o ultimă vanitate, surâse bătrânul gringo. Voiam să mă omoare chiar Pancho Villa. Asta doream când am scris o scrisoare de despărţire unei prietene poete în care îi spuneam: nu mă vei mai vedea; poate voi sfârşi ciuruit de gloanţe în faţa unui zid mexican. E mai bine decât să cad pe scară. Roagă-te pentru mine, prietenă.

Rămase cu privirea aţintită în ochii cenuşii ai Harrietei. Lăsă ca minutul să se desfăşoare în linişte, cu gravitate, pentru ca amândoi să se simtă în mod plenar.

— Îmi este teamă să mă îndrăgostesc de tine, îi spuse ca şi cum niciodată n-ar fi spus altceva în viaţa lui. Ea fusese răspunsul final la visul nebunesc al artistului cu conştiinţa divizată. Ea văzuse cărţile în geanta deschisă. Ea ştia că el a venit să citească *Don Quijote,* dar nu ştia că a vrut să-l citească înainte de a muri. Ea văzu hârtiile mâzgălite şi creioanele rupte. Ea poate ştia că nimic nu poate fi văzut decât numai ceea ce numeşte scriitorul. Limbajul ne îngăduie să vedem. Fără cuvânt toţi suntem orbi: o sărută pe femeie, o sărută ca un amant, ca un bărbat, nu cu senzualitatea lui Arroyo, ci cu o lăcomie împărtăşită de amândoi:

— Nu ştii că am vrut să te salvez pentru a-l salva pe propriul meu tată de o a doua moarte? spuse ea cu graba sacadată a propriei revelaţii, nu ştii: cu Arroyo pot fi ca tatăl meu, liberă şi senzuală, dar cu tine am un tată. Nu

ştii?

Da, spuse el, da, aşa cum i-a spus şi ea lui Arroyo când Arroyo a făcut-o să se simtă târfă, iar pe ea a încântat-o să fie ceea ce dispreţuia. Încercă să o îndepărteze de el, doar pentru a se convinge că acei frumoşi ochi cenuşii sunt plini de lacrimi, dar o strânse din nou în braţe şi o orbi pentru ca el să poată spune ceea ce trebuia să spună acum când credea că ştie totul şi a şti totul însemna să ştie că are nevoie să ştie totul: ea se schimbase pentru totdeauna, asta îi spunea îmbrăţişarea, căldura, apropierea acestei femei frumoase care ar fi putut să fie soţia sau fiica lui, dar n-a fost nici una, nici alta, ci a fost ea însăşi, în sfârşit: el fusese martorul privilegiat al momentului în care un individ, bărbat sau femeie, se schimbă pentru totdeauna, se agaţă în mod fatal de clipa pentru care s-a născut şi apoi o lasă să treacă, deja fără ambiţie, deşi cu tristeţe: ea se schimbase pentru totdeauna; fiica lui s-a schimbat în braţele şi între picioarele fiului său, şi nimic inventat de el, nicio batjocură, niciun denunţ, niciun dicţionar al diavolului n-au putut s-o împiedice. Nu-i rămânea decât să accepte schimbarea Harrietei prin iubirea violentă a lui Arroyo şi să-i ceară ceva ei, în numele iubirii care nu s-a putut înfiripa, al iubirii între bătrânul care se pregătea să moară şi tânăra care îşi pierdea tinereţea:

— Acum spune-mi tu adevărul, pentru Dumnezeu, nu mă lăsa să mă duc fără să-ţi ascult secretul.

(Se simte singură şi îşi aminteşte. Amantul meu. Fiica mea.)

— Nu. Tatăl meu n-a murit şi nici n-a dispărut în luptă. S-a plictisit de noi şi a rămas să trăiască cu o negresă în Cuba. Dar noi l-am declarat mort şi am încasat pensia pentru a ne duce traiul. Mie mi-a scris în secret pentru ca să înţeleg. Ce era să înţeleg, dacă eu aveam nevoie să simt? El n-a spus-o, dar l-am omorât noi, mama şi cu mine, pentru a supravieţui. Mai rău e că n-am ştiut niciodată

dacă ea ştia ceea ce ştiam eu sau dacă încasa cecul lunar de bună credinţă. Îţi spun că nu voiam să înţeleg; voiam să simt.

Să aduci la lumină sufletul pielii, al pipăitului şi al mişcării şi să le faci una. Nimeni n-a înţeles acest lucru. El înţelege? Bătrânul încuviinţă. Ea îi jură că, deşi ştie cine este el, niciodată nu va dezvălui acest lucru. Acesta va fi modul ei de a-l iubi de aici înainte.

— Voi uita numele tău adevărat.

— Mulţumesc, spuse simplu bătrânul gringo şi adăugă că regretă că ea a venit să ofere viaţă şi în schimb va fi martora morţii.

— Vrei să spui că am venit să dau lecţii şi în schimb o să primesc eu lecţii, spuse ea ştergându-şi lacrimile şi nasul cu mâneca bufantă, bătrânul gringo continuându-şi drumul şi ea urmându-l, credincioasă acum, vestala lui pentru totdeauna de acum înainte, sacralizând aceste minute în care amândoi au reuşit să-şi unească conştiinţa divizată cu cea a celuilalt: înainte de dispersiunea finală pe care o ghiceau: timpul, Mexicul, războiul, memoria, trupul însuşi le dăruiseră mai mult timp decât acela care le este dat majorităţii bărbaţilor şi femeilor.

— Poate, spuse bătrânul. Toţi încercăm să fim virtuoşi. Este distracţia noastră naţională.

— Vrei să-ţi spun că nu m-am culcat cu Arroyo pentru a-ţi salva viaţa şi pentru a mă simţi virtuoasă, ci pentru că mai întâi i-am dorit corpul şi apoi l-am avut

— Da, mi-ar plăcea. Deşi altă distracţie naţională a noastră este aceea de a spune adevărul, de a nu păstra niciun secret pentru noi, pentru a ne simţi virtuoşi, desigur. Copilul Washington nu poate să nege că a doborât cu lovituri de topor un cireş. Cred că copilul Juárez poate într-adevăr să treacă sub tăcere că a dorit-o pe frumoasa fiică a patronului.

— Mi-a plăcut, spuse Harriet fără să-l audă pe bătrânul

gringo. A spus că i-a plăcut modul lui de a iubi (îl auzi atribuindu-şi plăcerea lui însuşi, corpului lui bătrân): voia ca el să ştie.

— Vreau să mai ştii că Tomás Arroyo nu avea niciun drept asupra corpului meu şi că mi-o va plăti scump.

Harriet îl privi pe bătrânul gringo aşa cum bătrânului gringo i-ar fi plăcut să fie văzut înainte de a muri. Bătrânul gringo simţi că această privire a completat secvenţa fragmentată a imaginii Harrietei Winslow, deschisă de reflectările ei în oglinzile din salonul de dans care erau doar pragul unui drum spre vis, atomizat în mii de clipe onirice şi refăcut acum în cuvintele care bătrânului gringo îi spuneau că Harriet nu admite martori în viaţă ai senzualităţii ei şi că ea îi dă bătrânului, şi nu lui Arroyo, dreptul să o viseze.

XVIII

Atunci Harriet Winslow îl văzu pe generalul Tomás Arroyo care se întorcea în vagonul său, cu capul aplecat înainte, ca şi cum şi-ar fi privit vârfurile prăfuite ale cizmelor, fără să-l privească pe bătrân când acesta îi dădu drumul Harrietei şi îi spuse:

— Odată am scris un lucru hazliu. Evenimentele s-au potrivit încă de la începutul timpului ca eu să mor aici.

Vorbi cu o privire aspră şi strălucitoare. Îi şopti că a venit aici ca să fie omorât pentru că nu este capabil să se omoare singur. S-a simţit eliberat când a trecut frontiera la Juárez, ca şi cum într-adevăr ar fi intrat în altă lume. Acum ştie că există o frontieră secretă înlăuntrul fiecăruia şi că aceasta este frontiera cea mai grea de trecut, pentru că fiecare aşteaptă să se regăsească acolo, singuratic înlăuntrul său, şi descoperă doar, mai mult ca niciodată, că se află în compania celorlalţi.

Ezită un moment şi apoi spuse:

— Acest lucru este neaşteptat. Este înfricoşător. Este dureros. Şi este bun.

Îşi frecă obrazul proaspăt ras cu un gest de resemnare bărbătească şi o întrebă pe Harriet înainte de a pleca:

— Cum arăt în noaptea asta?

Ea nu răspunse cu cuvinte, dar făcu un gest prin care îi dădea de înţeles că este un bătrân foarte frumos.

Arroyo le spusese oamenilor lui:

— Respectaţi-l pe gringo. Asta ne priveşte numai pe noi doi.

Nu, ea şi-l aminti pe bătrânul gringo doar înainte de a intra în vagonul privat al generalului Arroyo, îşi aminti că el a scris doar despre conştiinţa fragmentată şi ea încercă să înţeleagă acest lucru pe măsură ce Arroyo se apropia de ea, străin de misterul celor doi gringos, cu un fragment din conştiinţa Harrietei în cap, acest general înţelept şi viteaz

doar pentru că nu a înţeles nimic din lumea aflată dincolo de ţinutul lui de baştină, ostentativ şi arogant, care se juca cu credinţele poporului său şi îşi reprezenta rolul de mare distribuitor al bunurilor de pe lumea aceasta: îl văzu în întregime în această lumină a deşertului, lumină muribundă a unui deşert muribund, care însă nu se reflecta şi asupra generalului; şeful militar arab, mexican şi spaniol urmat de familia lui de servitori, clienţi şi însoţitori, adulatori şi mercenari, un bărbat care a posedat-o şi a fost martorul senzualităţii ei, care a fost prezent la întâlnirea secretă a sufletului ei cu mişcările trupului ei, care a văzut momentul în care Harriet Winslow, care ar fi trebuit să crească bogată în New York şi a crescut săracă la Washington la adăpostul unei pensii şi al mai multor absenţe, s-a schimbat pentru totdeauna, iar acolo înăuntru, în vagon, se afla celălalt martor al transformării ei, bărbatul care a venit ca să fie omorât, bătrânul ofiţer responsabil cu hărţile din batalionul de Voluntari din Indiana, care cunoştea valoarea hârtiilor, a hârtiilor care justificau căutarea bietului general Arroyo: bogăţie şi răzbunare şi senzualitate şi orgoliu şi simplă acceptare din partea semenilor săi; conştiinţa fragmentată a Harrietei Winslow făcu un salt în gol pentru a intra în capul generalului Tomás Arroyo care ca şi ea nu avea tată, amândoi morţi sau ignorându-şi copiii, ceea ce este acelaşi lucru ca şi cum ar fi amândoi morţi şi amândoi i-ar ignora pe copiii lor Harriet şi Tomás: mereu moartea şi ignoranţa în cele din urmă, mereu pacea mută şi insensibilă a inexistenţei şi a inconştienţei la sfârşit.

Arroyo urca deja treptele vagonului de cale ferată când ea alergă spre el, strigând: opreşte-te, opreşte-te, şi femeia cu faţa ca luna ieşi de la celălalt capăt al vagonului şi o opri cu forţa când se auziră împuşcăturile, împreună cu sunetul furios şi gâtuit scos de Arroyo, dar fără niciun murmur al bătrânului care a reuşit să iasă pe platformă cu

hârtiile arse în mână în spatele lui Arroyo, care se clătina încă cuprins de o furie pe care Harriet Winslow n-o văzuse niciodată înainte şi spera să n-o mai vadă vreodată: martoră a morţii aşa cum Arroyo a fost martorul senzualităţii Harrietei. Arroyo stătea acolo, cu un pistol din care ieşea fum într-o mână şi cu o casetă goală, plată şi lungă de palisandru scrijelit în cealaltă.

Ea îi strigă lui Arroyo, pentru a-l opri, să-şi amintească, amândoi s-au cunoscut când s-au iubit, amândoi s-au despărţit de taţii lor absenţi, dar şi de tinereţea lor: ea în mod conştient, el din pură intuiţie: în numele tinereţii lor pierdute, îi ceru să nu-l omoare pe singurul tată care le rămânea amândurora: ea ţipă pentru prima oară de plăcere cu el, el ţipă pentru prima oară cu femeia cu faţa ca luna, după ce a trăit atâta vreme în tăcerea impusă de conac sclavilor săi: bătrânul gringo căzu mort şi Harriet Winslow vru să creadă că a murit întrebându-se, ca şi ea acum, dacă aceasta este noaptea în care soarele va răsări din nou, pentru că de aici înainte aceasta va fi teroarea şi nu întunericul (acum ea se aşază, singură, şi îşi aminteşte); bătrânul gringo căzu mort şi pământul continua să fie singur în mijlocul mării şi deşertul continua să fie singur în mijlocul pământului: bătrânul gringo căzu mort pe singurul ocean al pământului; bătrânul gringo căzu mort şi cuvintele se transformară în cenuşă; bătrânul gringo căzu mort şi oamenii începură să vorbească pentru că acum hârtiile pe care era scrisă istoria lor nu vor mai vorbi pentru ei: vor spune că noi am lucrat timp de o mie de ani pământul, înainte să fi sosit agrimensorii şi avocaţii şi armata ca să ne spună pământul nu mai este al vostru, pământul a fost deja scos la licitaţie, dar rămâneţi să trăiţi în continuare aici, să-i slujiţi pe noii stăpâni, iar dacă nu vreţi, n-aveţi decât să muriţi cu toţii de foame; bătrânul gringo a murit şi cuvintele din hârtii s-au împrăştiat zburând prin deşert, spunând ne place să luptăm, ne

simţim ca şi cum am fi morţi dacă nu luptăm, ce bine ar fi să nu se sfârşească niciodată această revoluţie şi dacă se sfârşeşte vom pleca să luptăm într-o nouă revoluţie, până ce vom cădea morţi de oboseală în mormintele noastre; bătrânul gringo căzu mort şi cuvintele arse se împrăştiară în zbor tot mai departe de conac şi de sătuc şi de biserică spunând niciodată n-am cunoscut pe nimeni din afara acestei regiuni, nu ştiam că există o altă lume dincolo de plantaţiile noastre de porumb, acum cunoaştem oameni veniţi de pretutindeni, ne cântăm împreună cântecele, ne visăm împreună visele şi discutăm dacă eram mai fericiţi singuri în satele noastre sau acum zburând pe aici amestecaţi cu atâtea vise şi atâtea cântece diferite; bătrânul gringo căzu mort şi se auzi cântecul cuvintelor arse, fugare prin deşertul locuit de fantomele lagunelor, ale fluviilor, ale oceanelor: acum toate sunt ale noastre, pentru că am pus mâna pe ele, fetele, soldaţii, banii, caii; dorim doar ca totul să rămână aşa până vom muri; bătrânul gringo a căzut mort, cu spatele ciuruit şi cuvintele devorate de vântul álcali pe care el niciodată nu-l va mai respira, şi nu va mai asculta nici cuvintele care spun ne-au biciuit dacă nu eram în picioare la patru dimineaţa până la apusul soarelui, ne-au biciuit dacă vorbeam între noi în timpul lucrului, ne-au biciuit dacă ne auzeau când făceam dragoste, nu ne-au biciuit doar când eram copii mici şi plângeam sau când eram bătrâni şi muream: când a murit, bătrânul gringo a căzut în brânci în praf, munţii s-au apropiat cu un pas şi norii joşi şi-au căutat oglinda pe pământ, privindu-se în cuvintele de foc, stăpânul cel mai rău era acela care spunea că ne iubeşte ca un tată, insultându-ne cu mila lui, tratându-ne ca pe nişte copii, ca pe nişte idioţi, ca pe nişte sălbatici; noi nu suntem cum ne vedeau ei; când bătrânul gringo a muşcat praful în Mexic, s-a dezlănţuit o ploaie de deşert ca pentru a domoli sângele şi praful laolaltă şi mari pânze de apă au

udat giulgiul pământului pentru ca cuvintele arse să redevină apă care spune lucrurile erau departe, acum sunt aproape şi noi nu ştim dacă e bine sau rău; dar acum toate sunt atât de aproape de noi, încât ne sperie, acum toate pot fi atinse: asta e revoluţia?; când bătrânul gringo s-a dus pentru vecie, munţii păreau nisip pietrificat şi cerul ne murea sub ploaia cuvintelor care spuneau toate sunt departe, dar Pancho Villa este aproape şi este ca noi, toţi suntem Pancho Villa!

Când bătrânul gringo a murit, viaţa n-a îndrăznit să se oprească.

Harriet Winslow şi bătrânul gringo l-au văzut cu puţin înainte ţinând discursuri în tăcere, convingând, îmbrăţişând pe câte un bărbat, ciupindu-o de obraz pe câte o femeie, spunându-le că nu e nevoie de comitete, e nevoie de curaj în vreme de război şi de dragoste în vreme de pace, tiruri de mitralieră ziua şi săruturi noaptea, unde se pune la încercare pe el însuşi un bărbat? la luptă sau în pat, nu dând lecţii, strigă pe deasupra răgetului măgarilor cu boturile pline de spumă şi albe: revoluţia este o mare familie, toţi suntem alături, important este să mergem înainte, eu depind de Villa ca şi cum ar fi tatăl meu şi depind de voi ca şi cum aţi fi familia mea: totul poate să aştepte, mai puţin câştigarea acestui război: ridică în braţe un copil despuiat şi îi lovi în glumă funduleţul gol, iar ei îl văzură de departe, imaginându-şi că-şi dă aere, am avut-o pe gringa, dar nu pentru că nu este important să posezi ceva dacă nu este vorba de pământ, restul te posedă el pe tine şi nu e bine să-ţi petreci viaţa gândindu-te la ce ai şi temându-te să nu pierzi ce ai în loc să te porţi ca un bărbat şi să mori cu onoare şi demnitate.

Dar acum bătrânul gringo a murit şi nu mai ploua şi deşertul mirosea a creozot ud şi generalul Tomás Arroyo îi vorbea marii sale familii tăcute şi desculţe, uitaţi-vă, uitaţi-vă ce-am salvat pentru voi, salonul şi locurile frumoase

care înainte erau numai pentru ei, n-am atins lucrurile astea, am ars tot restul, imaginea sclaviei, prăvălia cu răbojul unde fiii fiilor noştri urmau să datoreze şi cămaşa pe care o aveau pe ei, pe asta am ars-o, am ars grajdurile unde caii mâncau mai bine decât noi, barăcile unde detaşamentul de federali ne privea toată ziua, scobindu-se în dinţi cu scobitori şi ascuţindu-şi baionetele, vă amintiţi de toate astea? sufrageriile unde se ghiftuiau, apele infectate, latrinele publice puturoase şi camerele unde făceau dragoste şi sforăiau, câinii turbaţi pe care îi cunosc şi de care mă tem în visele mele, măiculiţă, toate astea le-am distrus în numele vostru, mai puţin ăsta care va fi pentru voi dacă vom reuşi să supravieţuim. Un salon cu oglinzi.

— Mi-am petrecut copilăria spionând. Nimeni nu mă cunoştea. Eu i-am cunoscut pe toţi, stând ascuns. Toate astea pentru că într-o zi am descoperit salonul cu oglinzi şi am descoperit că eu am o faţă şi un corp. Eu puteam să mă văd Tomás Arroyo. Pentru tine, Rosario, Remedios, Jesús, Benjamín, José, pentru colonelul Frutos García, pentru Chencho Mansalvo, chiar şi pentru tine Garduña, în numele cocioabelor şi al închisorilor şi al atelierelor, în numele păduchilor şi al rogojinilor, în numele...

Toţi îl văzură acum cuprins de un fel de teamă, teamă pentru ei şi pentru el; îl văzură pe şef, îl văzură pe protector, îl văzură cu tristeţe. Îl văzu Pedrito care în 1914 era un copil de unsprezece ani cu un peso perforat de argint în buzunarul de la cămaşă, salvat la biserică dintre paşii credincioşilor: priviţi-vă în această oglindă şi eu vă voi vedea pe voi.

— Nu sunt mai mult decât sunteţi voi, copiii mei. Numai că eu sunt cel care păstrează hârtiile. Cineva trebuie să facă asta. Nu avem alt mod de a dovedi că aceste pământuri sunt ale noastre. Este testamentul strămoşilor noştri. Fără el suntem ca nişte orfani. Eu lupt, tu lupţi, noi

luptăm, pentru ca la sfârşit aceste hârtii să fie respectate. Vieţile noastre, sufletele noastre...

— Niciodată nu te voi înţelege, spusese Harriet

Dar acum bătrânul gringo pe care el le ceru să-l respecte era mort sub curcubeul împrăştiat deasupra apusului de soare după ploaie. Deşertul era oglinda lui însuşi: muşca fundul mării străvechi, muşca pietrişul plajei imense abandonată de ape, şi generalul Tomás Arroyo, care niciodată n-a vorbit mult pentru că avea hârtiile, trebuia să vorbească acum în numele hârtiilor arse. Acum memoria depindea de şef şi depindea de ei. Dar femeia cu faţa ca luna ştia că bărbatul ei, Tomás Arroyo, nu este un om al cuvintelor, pentru că el se află în posesia cuvintelor.

De aceea îi spuse cu vocea foarte scăzută Harrietei, care tremura de frică:

— Când el vorbeşte atât de mult, înseamnă că o să i se întâmple ceva. Tăcerea este tovarăşul lui cel mai bun.

În schimb trupa dizolvă îndată discursul şefului cu mişcarea ei înainte, cu mareea propriilor ei cuvinte şi îndeletniciri care voiau să-i spună că el are dreptate, ei o să trăiască în ciuda lui.

— E deja timpul să mergem înainte. Nu vă mai ocupaţi de oglinzi, generale. O să ne meargă rău dacă nu ne alăturăm lui Villa. Vom fi o brigadă flotantă, dar singuri nu vom ajunge la Ciudad de Mexico.

— Destinul meu este în mâinile mele, spuse Arroyo rămânând singur.

— Ce-o să-i facă gringa? îi spuse femeia cu faţa ca luna Garduñei, la ora la care se vorbeşte în secret pentru a nu trezi pământul, ce-o să-i facă bărbatului meu?

Dar Garduña izbucni îndată în hohote şi aminti cu voce tare, fără s-o intereseze odihna oamenilor, că ei de hârtii şi de oglinzi îi pasă ca de potcoavele unor cai morţi, cum se spune acum în armata lui Villa.

— Ce te interesează atunci? o întrebă femeia cu faţa ca

luna.

Şi Garduña îşi aminti că trăia foarte singură şi neprihănită în satul ei din Durango, protejată de sfinţenia mătuşii sale Josefa Arreola, când a trecut primul detaşament de revoluţionari şi ea a ieşit pe stradă, zăpăcită, l-a privit pe un băiat tânăr şi frumos, dar cu moartea scrisă pe frunte, care atrăgea atenţia asupra lui, alerga şi părea că o cheamă pe ea, ca să nu fie singur. Ea a simţit o căldură foarte tristă, dar foarte frumoasă, ca atunci când ţi-e milă, şi nu s-a mai întors acasă, însoţindu-l pe acest băiat care a fost tatăl fetiţei sale până când un glonte l-a omorât în întâlnirea din La Ascensión. Aşa se spune că a ajuns târfă.

— Cel puţin destinul meu este în mâinile mele, spuse de multe ori în visele lui neliniştite generalul Tomás Arroyo în noaptea în care l-a omorât pe bătrânul gringo şi în care a plouat în deşert şi cuvintele arse şi-au luat zborul strigând.

XIX

Femeia cu faţa ca luna întoarse pendula muzicală şi aşeză în linişte acul pe discul giratoriu. Din cutia de muzică care avea forma unui corn al abundenţei striat de culoare bej împodobit cu figura unui căţeluş alb cu negru ascultând Vocea Stăpânului său, se auzi vocea liniştitoare deşi ştearsă a Norei Bayez cântând *În lumina lunii argintii.*

By the light light light of the...

Harriet se gândi din nou la Wabash şi la celelalte fluvii domoale din America de Nord, dar refuză să privească prin ferestrele trenului oprit spre deşertul mexican.

Femeia nu spuse nimic, dar vocea ei stinsă o lăsă să înţeleagă că această piesă muzicală ştearsă va servi pentru a o face şi mai stinsă: aceasta este o femeie care se teme tot timpul să fie auzită de bărbaţi, gândi Harriet cu un oarecare dispreţ.

Clopoţelul de la conac răsună.

Femeia pe care el o numea Luna spuse că este straniu să auzi un clopot şi să nu ştii de ce bate. Aşa a aflat ea că revoluţia a ajuns în sătucul ei de provincie din Durango: clopotele au început să bată la o oră pe care nimeni nu putea s-o identifice cu cea a slujbei de seară sau de dimineaţă, sau cu altceva: era ca un alt timp, spuse, un timp pe care nu ştiam să ni-l imaginăm, şi atunci ea se gândi la regularitatea timpului nostru, generaţie după generaţie ancorată în anotimpurile tradiţionale, în orele ştiute dintotdeauna, chiar şi în minutele tradiţionale: ea a fost crescută în felul acesta, cuminte, nu prea bogată, dar desigur cuminte, tatăl ei un comerciant de cereale, soţul ei un cămătar în acelaşi sat unde toţi, copii sau femei, se trezeau la cinci, pentru a se îmbrăca încă pe întuneric (acest amănunt era foarte important, să nu-ţi vezi propriul

corp) şi pentru a fi apoi prezenţi la biserică la şase şi a se întoarce acasă înfometaţi chiar şi atunci când mâncau trupul lui Hristos (misterul care îi uşura memoria, misterul care îi intriga imaginaţia: un trup într-o bucată de pâine, trupul unui bărbat născut dintr-o femeie care n-a cunoscut niciodată păcatul, ştiţi dumneavoastră, miss Winslow: aici vorbim cu nişte ocolişuri teribile, de când eram copile ne-au învăţat să nu spunem niciodată picioare, ci cele cu care merg, niciodată fese, ci cele cu care mă aşez, Luna surâse uşor, aproape suspinând) (corpul unui bărbat care era Dumnezeu) (corpul unui bărbat care îşi împărţea dumnezeirea cu alţi doi bărbaţi, ea şi-i imagina pe toţi trei ca pe nişte bărbaţi: un al doilea bărbat cu barbă, bătrân şi puternic, aşezat pe un tron, care era în acelaşi timp bărbatul tânăr răstignit pe cruce; şi un al treilea bărbat, fantomatic, fără vârstă; un mag care se numea pe el însuşi Spiritul, şi Sfânt pe deasupra, şi care fără îndoială era răspunzător în imaginaţia ei de copil de toate celelalte transformări: unul în trei, trei în unul, unul în interiorul fecioarei, apoi unul în afara fecioarei, apoi unul mort, apoi înviat şi probabil revenit printre cei trei fără să înceteze să fie unul şi apoi toţi-trei-în-unul într-o ostie, multe, milioane de bucăţele de pâine toate conţinându-l pe El, şi pe Magul care lucra fără încetare, Fantoma unei Lumi Spectrale): biserica s-a transformat astfel într-o fantomă, la fel ca şi casa mea, la fel ca şi destinul meu: toţi eram fantome deplasându-ne pe rând, micul dejun, lecţiile despre ceea ce se numea economie domestică, masa de prânz, desertul, rugăciunile, gustarea, puţin pian, dezbrăcarea pe întuneric şi în pat: o viaţă de fetiţă, şi dumneavoastră e posibil să-mi spuneţi că nu era o viaţă tocmai rea; dar când viaţa bărbatului este înjugată alături de cea a fetei mirese, miss Harriet, atunci viaţa ei devine întunecată, repetitivă, aşa cum se întâmplă cu toate lucrurile atunci când se opresc şi nu mai înfloresc faţă de ceea ce erau înainte ca bărbatul,

tatăl, soţul să fie prezent pentru a garanta că ea va continua să fie fată mireasă şi că măritişul este o ceremonie a fricii: frică de a fi pedepsită pentru că nu mai este o fetiţă; şi totuşi acest bărbat pune mâna pe ea, domnişoară, şi o pedepseşte cu sexul său pentru că nu mai este fată, pentru că îl trădează cu sângele menstrual şi cu părul sexual şi pentru mine care foarte curând am avut dovada sterilităţii mele, a incapacităţii de a-i da copii era şi mai rău: nu exista nicio justificare pentru sexul meu urât şi păros, pentru groaznicele mele subsuoare păroase, pentru ciclul meu abundent ca o cloacă, pentru sfârcurile mele iritate, umflate, înfloritoare, dar fără lapte: el mă înfăşură în cămaşa lui de noapte lungă, aspră, groasă, cu o despicătură în faţa sexului meu şi cu inima sacră a lui Iisus brodată acolo cu un fir gros, roşu, argintiu, o emblemă congelată a feminităţii mele murdare, sacră doar acum, în întâlnirea oarbă cu propriul lui sex de neatins: introdus rapid, urmat de un suspin greu, câteva secunde abia: eu ştiu că el se masturba de multe ori pentru a mă evita, iar atunci când imaginaţia îi seca sau avea nevoie de mine pentru a-şi dovedi lui însuşi că este încă bărbat, chiar şi atunci se juca mai întâi cu penisul pentru a-l avea pregătit în clipa în care îl introducea, îl lăsa să termine şi îl scotea rapid: eu nu trebuia să am niciun fel de plăcere şi mi-am refuzat-o, cu sau fără el: mi-am trădat toate învăţăturile şi m-am privit goală uneori în faţa oglinzii, dar mai apoi n-am mai făcut-o nu pentru că aş fi simţit tentaţia de a permite degetelor mele să rătăcească în jos, departe de sfârcurile înfloritoare spre sexul meu întunecat şi greoi, ci pentru că am început să mă privesc în această oglindă ca o fată bătrână, o bătrână costelivă şi arierată care bolboroseşte nerozii copilăreşti, o păpuşă stricată care cântă refrene obscene şi care îşi introduce sexurile imaginare ale animalelor de pluş în vaginul uscat, trecut: clopote, utrenii, vecernii, spovedanii, comuniuni, rugăciuni de seară,

mustrări de cuget, crezuri, fum gros şi sacru în biserică şi în afara ei, omilii, teamă de infern, iubire pentru Iisus, iubirea lui Iisus bărbatul, iubirea bărbatului gol Iisus pe crucea lui, în mormântul lui, frumosul copil Iisus cu penisul lui grăsuţ şi mititel jucându-se pe genunchii tremurători ai mamei lui: viaţa se oprise şi bărbatul meu, în fiecare sâmbătă după-amiază, ordona socotitorilor săi să-i primească pe lucrătorii locului, pe micii negustori şi pe meşteşugarii cu pălăriile lor de fetru maron şi cu cămăşile cu dungi şi fără guler şi cu jiletcile lor închise până sus, precum şi pe cei mai săraci: pe vânzătorii de haine vechi, de lumânări, de perii şi pe rarele femei acoperite cu şalurile lor care le ascundeau şi feţele, şi rândurile mai lungi de lucrători ai câmpului care nu aveau un loc fix pe nicio moşie şi care absolut toţi îi datorau bani soţului meu; un şir lung de bărbaţi şi femei de-a lungul unei străzi de sâmbătă, netedă, fierbinte şi prăfuită, stradă cu case mici şi cu obloanele trase, case puse în lanţuri de ele însele, cu lacăte ca nişte centuri de castitate pe fiecare poartă, domnişoară, case aşezate după gratii de ele însele, cu balcoane joase de fier atârnând ca nişte cuşti pe faţa caselor: ca botniţele câinilor, domnişoară, prietenă, pot să vă numesc prietenă?

Uneori i-am văzut şi am încercat ca ochii mei să se întâlnească cu ai lor când ieşeam să mă spovedesc sâmbăta după-amiază, dar într-o zi privirea mi s-a încrucişat cu cea a unui bărbat impresionant: era un *péon* foarte sărăcăcios îmbrăcat în alb şi cu o pălărie în mâinile lui puternice, dar faţa lui, mi-am dat seama, era nouă; nicio urmă de umilinţă nu se citea pe ea: ceea ce se citea pe ea era un orgoliu care inspira teamă, m-a privit şi m-a oprit cu privirea lui şi tot cu privirea mi-a spus chiar acolo ceea ce eu probabil voiam să ascult (Luna continuă: …„Sunt sărac şi înlănţuit de datorii. Tu eşti bogată şi înlănţuită de lipsa de iubire. Lasă-mă să facem dragoste într-o noapte.”): într-

atât de mare era orgoliul înspăimântător şi plin de dorinţă din ochii lui, strâmbătura provocatoare şi nemulţumită a dinţilor lui albi şi strălucitori, eleganţa mustăţii lui negre şi mari, aroganţa neliniştită şi zbârlită a capului său. N-am putut să mă stăpânesc, domnişoară. Toată educaţia mea îmi spunea să nu fac ceea ce am făcut. Trebuia să-mi plec privirea şi să-mi continuu drumul spre biserică, oprind înşiratul mătăniilor în mâinile mele încrucişate. În loc de asta, m-am oprit.

— Cum te cheamă? am reuşit să-l întreb pe acest bărbat al cărui cap părea prea mare pentru corpul lui scurt şi puternic... Obloanele tuturor caselor s-au deschis dintr-odată. Feţele tuturor caselor s-au ivit brusc din întunericul interioarelor.

— Doroteo, mi-a răspuns. Doroteo Arango.

Eu am încuviinţat cu capul şi mi-am continuat drumul.

Am ajuns la biserică. Am îngenuncheat într-o parte a confesionalului, cu modestie, cum se cuvine pentru o femeie, protejată de reţeaua de zăbrele de mâinile preotului, dar nu şi de răsuflarea lui. Mi-am mărturisit lista obişnuită de păcate uşoare. El scutură din cap.

— Uiţi ceva.

— Ce, părinte?

— Te-ai oprit să vorbeşti cu un necunoscut pe stradă Un *péon.* Un bărbat care îi datorează bani soţului tău. Ce înseamnă asta, fata mea? Mă tem pentru tine!

Când m-am întors acasă, şirul de oameni plecase deja, obloanele erau trase.

În ziua următoare, la biserică, părintele a ţinut o predică despre iubire. A citat din Sfântul Luca acolo unde Hristos i-a izgonit pe negustori din templu. Dar ne-a asigurat că mânia sfântă a lui Hristos este o apărare a templului, nu o lipsă de iubire faţă de negustori. Aceştia au fost iertaţi de Hristos, din moment ce vocea lui este cea a iubirii eterne faţă de toţi.

În timpul cinei din seara aceea i-am spus soţului meu şi familiei lui care se afla întotdeauna cu noi că m-am gândit la ceea ce a spus părintele la slujba de duminică şi că nu înţeleg dacă iubirea înseamnă şi iertarea datoriilor.

Cuvântul a căzut ca un strat de gheaţă spartă pe masă.

— A datoriilor, am repetat. Iertarea datoriilor. Nu numai a păcatelor.

Soţul meu mi-a ordonat să părăsesc masa fără să cinez: Eu continuam să fiu fetiţa, vedeţi dumneavoastră, domnişoară, prietenă, pot să vă spun prietenă?

Când soţul meu a urcat în camera mea, eu nu eram speriată, pentru că ştiam ce trebuie să-i spun:

— Te iubesc în felul meu. Ascultă-mă, i-am spus, este spre binele tău.

— Eşti necuviincioasă, m-a întrerupt, spui lucruri necuviincioase la masă, faci lucruri necuviincioase pe stradă, te opreşti să stai de vorbă cu bărbaţi necunoscuţi, bărbaţi de condiţie proastă, cum îndrăzneşti, târfuliţă ridicolă?

L-am privit drept în faţă, tot aşa cum bărbatul numit Doroteo m-a privit pe mine, şi i-am spus:

— Mi-e frică. Ar fi trebuit să priveşti ochii acelui bărbat aşa cum i-am privit eu. Trebuie să-ţi fie teamă. Aceşti oameni sunt altfel. Au suportat tot ceea ce pot să suporte. Acum te vor privi drept în ochi şi îţi vor lua viaţa. Ai grijă de tine.

M-a trântit la pământ dintr-o singură lovitură şi mi-a spus că dacă mă mai port urât mă va pedepsi închizându-mă în pivniţă.

— Ce este în pivniţă?

Eu niciodată n-am coborât până acolo.

Dar în noaptea următoare, într-o luni, urletele au început să se audă la orice oră dinspre pivniţa casei, ca şi cum simplul fapt de a menţiona această pivniţă unde a ameninţat că mă trimite ca să mă pedepsească, ar fi

populat-o de spaime, zgomote de glasuri, fantome, animale, voci care fredonau, instrumente muzicale; mi-am ascuţit auzul, am încercat să disting originea zgomotelor, naşterea unei armonii care ajungea poate la urechile mele filtrată de mii de straturi de cărămidă şi de lemn, de chirpici şi tapet, de şipci şi tencuială, da, şi de încă ceva: de barierele tuturor celor din casă, care ne împiedicau să ştim ce suntem, eu, soţul meu, familia lui, bărbaţii şi femeile care aşteptau afară sâmbăta după-amiază, şoaptele şi incertitudinile tuturor acestor oameni: oare e posibil să mi se împrumute nişte bani, va trebui să-mi plătesc datoria, se vor îndura oare de noi, se vor îndura oare de noi, se vor îndura oare de noi?

Spuneţi-mi, domnişoară, prietenă (pot?): cum puteam eu să disting adevărata origine a zgomotelor prin atâtea straturi de a fi şi a nu fi şi de ură şi de disperare şi de teamă că o să-mi uit copilăria şi de teamă că n-o să mai rămân cu nimic dincolo de ea, de teamă că n-o să fiu niciodată o femeie adevărată, de teamă că o să mor, uscată şi umilită, răsfăţată degeaba, ca o pară lăsată să putrezească într-un cimitir.

Zgomotul din pivniţă erau acordurile delicate ale unui pian la care se interpreta uneori *Pe valuri*, valsul meu preferat?

— Nu, zbieră soţul meu când zgomotul din pivniţă a fost înăbuşit de zgomotele de pe stradă, nu! sunt strigătele prizonierilor, o să-i omorâm pe toţi nemernicii care au pus mâna pe arme şi s-au răsculat, pe fiecare dintre golanii ăştia jegoşi, dar mai întâi eu o să-i aduc aici în pivniţa mea, ca să-i jupoi de vii, asta sunt şi asta au fost întotdeauna, spuse cu ceaşca de ceai zăngănind pe farfurioară, golani, neruşinaţi, căci de acum înainte nu va mai fi doar un fel de a spune, vor fi jupuiţi, tropăi nervos pe podeaua de cedru cu ghetele lui mici, îmbumbate şi acoperite cu ghetre de culoarea faunului; vor fi literalmente jupuiţi, jupuiţi de

piele ca bananele, ca merele pline de viermi, ca perele putrezite în cimitire, ha! exclamă, şi ceaşca de ceai se vărsă pe ghetrele lui şi le pătă, dacă nu se vor alinia în fiecare sâmbătă să-mi plătească ceea ce îmi datoresc, va trebui să se alinieze în fiecare zi a săptămânii ca să fie biciuiţi până vor muri: şi acestea vor fi strigătele pe care le vei auzi dinspre pivniţă, dragă, spuse aplecându-se ca să-şi cureţe ghetrele: *ştii acum.*

— Dar înainte? am îndrăznit să întreb. Înainte de asta, ce era zgomotul de acolo de jos?

— Cum îndrăzneşti să mă întrebi!? exclamă şi se ridică în picioare, amenințându-mă chiar în clipa, vă jur, prietenă a mea, *my friend*?, în care clopotele începură să bată fără motiv, nu băteau nici pentru slujba de dimineaţă, nici pentru cea de seară, nici la o oră cunoscută din timpul meu, şi o explozie dărâmă poarta noastră şi intrară bărbaţii cu pălării Stetson pătate şi cu torsurile ca nişte butoaie pe care erau prinse în diagonală cartuşierele, pulverizând toarta fragilă a ceştii de ceai, iar unul dintre ei arătă spre soţul meu.

— Aici e, ăsta e ticălosul de trântor! şi bărbatul pe care eu l-am văzut la rând cu multă vreme în urmă, bărbatul cu privirea de un orgoliu care inspiră teamă, bărbatul care mi-a spus fără să deschidă gura: „Sunt sărac şi înlănţuit de datorii. Tu eşti bogată şi înlănţuită de lipsa de iubire. Lasă-mă să facem dragoste într-o singură noapte.” Acel bărbat stătea acum în salonul meu.

L-am recunoscut.

I-am văzut deseori faţa, pe afişe prinse cu ace de panoul pentru anunţuri de la biserică, alături de invitaţii la novene pentru sufletele din purgatoriu sau de înştiinţări despre ziua de Sfântul Anton: era Doroteo Arango, după cum scria pe afişe, un hoţ de vite şi acum stătea în salonul meu şi nici măcar nu mă privea, ci spunea răstit:

— Duceţi-l pe trântor acolo în spate în curte şi

împuşcaţi-l odată. Nu avem timp. De data asta federalii sunt pe urmele noastre.

Atunci clopotele au încetat să mai bată şi puştile au tunat în curte sfâşiind aerul serii ca şi cum ar fi fost o pânză de in, iar eu am rămas singură în salon şi am leşinat.

Când mi-am venit în simţiri, prietenă a mea, domnişoară Winslow, îmi permiteţi...? nu era nimeni. Mă înconjura o linişte înspăimântătoare. Plecaseră şi eu nu voiam să mă duc în curte şi să văd ce mă aştepta acolo.

Atunci au sosit federalii şi m-au întrebat ce s-a întâmplat. Eu eram paralizată. Nu ştiam.

— Poate l-au omorât pe soţul meu. Doroteo Arango...

— Pancho Villa, au spus corectându-mă. Atunci eu nu înţelegeam numele acela.

— Au plecat deja, am spus simplu.

— Îi ajungem din urmă, nu vă faceţi griji, mi-au spus.

— Eu nu sunt îngrijorată.

— Eşti sigură că au plecat toţi?

Am încuviinţat cu capul.

Dar în noaptea aceea, refuzând să ies în curte şi să văd ce se afla acolo, am ascultat zgomotele din pivniţă, dar acum erau altfel. Vreau să spun: acolo se auzeau zgomotele vechi, dar era şi ceva nou, un alt zumzet pe care de abia puteam să-l aud, muzica unei respiraţii diferită de gâfâitul deconcertant pe care soţul meu l-a oferit fricii mele (darul suprem pe care l-am primit de la el în numele căsătoriei era teama, acest lucru trebuia să-l învăţ şi să-l accept în numele lui, sau în realitate nu exista o legătură adevărată între noi, vedeţi dumneavoastră). Eu n-am ieşit să-l îngrop. Eu nici nu ştiam câte cadavre erau aruncate acolo, morţii revoluţiei, nu victimele, am refuzat să-i numesc aşa, doar morţii, căci când o să ştim, prietenă a mea, ce a fost drept şi ce a fost nedrept? Eu nu ştiam. Nu atunci. Încă nu: şi acest nou sunet a ajuns până la mine însoţit de o nouă teamă: poate în pivniţa casei noastre (am

numit-o a *noastră* doar acum când soţul meu era sigur mort) exista un lucru mai bun, o comoară, da (iluziile mele din copilărie, domnişoară Harriet, terminându-se în sfârşit aici), dar un lucru pe care ştiam că trebuie să-l protejez pentru a nu urma acelaşi drum al morţii ca soţul meu.

În prima noapte după ce s-au întâmplat toate acestea n-am ştiut ce să fac.

Am visat că soţul meu nu este mort, este doar ascuns între puii dintr-un coteţ de găini împrejmuit cu sârmă, şi că s-a întors la mine în noaptea aceea, deschizând uşile camerei şi croindu-şi drum cu penisul lui înspăimântător în timp ce eu ţipam de frică: era viu, dar plin de sânge.

Apoi am visat că federalii îmi vor lua ceea ce se află ascuns în pivniţă atunci când se vor întoarce.

Dintr-un motiv neclar nu puteam să tolerez un astfel de lucru.

Dimineaţă foarte devreme am ieşit în curte. Nu m-am uitat pe jos, dar am auzit bâzâitul muştelor.

Am smuls scândurile groase ale coteţului, le-am strâns, le-am împins sau le-am dus în spate, sau le-am târât cum am putut mai bine până la uşa care dădea spre scările de la pivniţă.

Neobişnuită cu o astfel de muncă, mi-am sfâşiat rochia lungă şi neagră şi mi-am zgâriat mâinile care până atunci făcuseră doar prăjituri, mângâiaseră mătăniile şi atinseseră sfârcurile solitare.

Pentru prima oară în viaţa mea, am îngenuncheat şi pentru altceva decât pentru o rugăciune.

Transpiram şi baia sudorii mele răspândea un miros pe care nu mi-l cunoşteam, miss Winslow.

Mă durea tot corpul, mă simţeam zdrobită şi rănită când am bătut în cuie scândurile care acopereau intrarea în pivniţă.

Voiam să protejez ceea ce se afla acolo jos.

Sau poate am făcut doar ceea ce aş fi făcut dacă aş fi

hotărât să-l înmormântez creştineşte pe soţul meu.

Îndeletnicirile se asemănau, dar trupul lui nu era present. Mi-am lăsat trupul istovit să se odihnească deasupra scândurilor şi mi-am spus: „Miroşi alt corp. Împarţi cu altcineva aerul pe care-l respiri. Nu sunt monştri cei care te aşteaptă acolo jos. Pivniţa nu ascunde acel lucru înspăimântător de care ţi-a vorbit soţul tău.”

Ce era acolo jos?

Eu voiam să deosebesc lucrurile pe care am ajuns să le doresc în timpul acestui lung priveghi de cele pe care am ajuns să le urăsc: dacă soţul meu nu era îngropat acolo jos, atunci ceva de-al lui se afla sigur acolo, ceva puturos, putred, păros, scârbos, ca fecalele sau urdorile. Puteam să-i simt mirosul.

Dar mai puteam să miros şi altceva, ceva care mă atrăgea.

Atunci clopotele au bătut din nou şi eu am ştiut că federalii au plecat şi că oamenii lui Villa au pus din nou stăpânire pe sat. Dar poate mă înşelam şi bătaia clopotelor care nu avea niciun sens anunţa totuşi ceva important. Lumea nu-şi alterna realităţile doar pentru a-mi fi pe plac.

Îndoielile mi-au fost risipite de zgomotul unui glonte de pistol dinspre pivniţă, urmat de un al doilea şi apoi de linişte.

A fost a doua oară când am auzit împuşcături în propria mea casă, dar de data aceasta nu mi-a mai fost frică.

Am smuls scândurile cu propriile mele mâini, am ştiu că trebuie să-l eliberez pe oricine ar fi fost acela care a tras gloanţele. Am ştiut că trebuie să deschid uşile pivniţei şi să-i văd pe câinii morţi acolo: doar câini, nimic altceva.

Şi să-l văd pe el ieşind cu buzele curate.

— Erau doar câini. Acestea au fost primele lui cuvinte, domnişoară, prietenă a mea, pot să vă numesc prietena mea acum? Mă înţelegeţi, domnişoară Winslow?

XX

Pancho Villa intră în Camargo într-o luminoasă zi de primăvară, cu faţa lui de culoarea aramei oxidate, încoronată cu o pălărie mare brodată cu aur, nu un lux, desigur, ci un instrument al puterii şi un simbol al luptei, o pălărie pătată de praf şi de sânge, la fel ca şi mâinile lui late şi bătătorite şi scările de bronz de la şaua lui biciuite de vântul de munte: patina de praf, de spini şi de stâncă, potecile verticale şi imensele câmpii oarbe se agăţau de hainele lui ţărăneşti aspre de culoarea elanului, de jambierele lui din piele de căprioară, de baltagul lui de oţel şi de pintenii lui de luptă, de haina şi de pantalonii lui închişi cu nasturi de aur şi argint, totul având strălucirea aurului şi argintului, dar nu a celui adevărat, ci a metalelor care ne acoperă când luptăm în război şi când murim: un costum de mort.

Era un bărbat din nord, înalt şi robust, cu un tors mai lung decât picioarele lui scurte de indian, cu braţe lungi şi mâini puternice şi cu capul acela care părea retezat de multă vreme de la corpul altui bărbat, de multă vreme şi de foarte departe, un cap tăiat din trecut, aliat ca o potcoavă de metal preţios cu un corp muritor, util dar şi inutil, din prezent. Ochii orientali, surâzători dar cruzi, înconjuraţi de un câmp de riduri care îi dădeau un aer amuzat, surâsul rapid, dinţii ieşiţi în afară care străluceau ca nişte boabe de porumb foarte albe, mustaţa rasă şi barba nerasă de trei zile: un cap care fusese în Mongolia şi în Andalucía şi la Rif, printre triburile rătăcitoare din nordul american şi acum era aici în Camargo, Chihuahua, surâzând şi clipind şi îngustându-şi privirea pentru a se apăra de agresiunea luminii, cu vaste rezerve de intuiţie şi de ferocitate şi de generozitate. Capul sfârşise prin a se sprijini pe umerii lui Pancho Villa.

Moşierii fugiseră şi cămătarii se ascunseseră. Villa râse

de abia ţinându-şi în frâu calul castaniu pe străzile pietruite din Camargo, unde coloana din mijloc comandată de el a diviziei din Nord se alătura coloanelor celorlalţi generali înainte de a lua cu asalt Zacatecas, vadul comercial al moşiilor pe care el le prădase pentru a elibera poporul de sclavie şi de dobânzi şi de prăvăliile cu răboj. Intră călcând apăsat pe caldarâm, în fruntea unei suite de zgomote metalice în contrapunct cu pustietatea stranie a străzilor de piatră: zăngăneau frâiele de fier, lănţişoarele de la belciuge, lanţurile atârnate de gât şi zăbalele de aramă; se auzeau plesniturile desagilor legaţi de şa cu păr de cal şi ale pintenilor şi ale bicelor.

Tot satul era acolo, aruncând confeti de pe balcoanele din fier forjat, serpentine de hârtie de pe stâlpii de lumină care atenuau întâlnirea dintre metal şi piatră cu mareea roz, albastră şi stacojie a sărbătorilor mexicane, revărsându-se spre damigenele mari de sticlă cu apă rece, spre zaharicalele colorate tăiate felii şi spre cratiţele mari în care clocoteau fierturi negre, roşii şi verzi.

Nu lipseau de acolo nici reporterii, ziariştii şi fotografii americani, cu o nouă invenţie, camera de luat vederi. Villa era deja cucerit de idee, nu mai era nevoie să fie convins, înţelegea că maşinuţa aceea poate să prindă fantoma corpului său chiar dacă nu şi substanţa sufletului său, aceasta îi aparţinea doar lui, măicuţei lui moarte şi revoluţiei; corpul lui în mişcare, generos şi dominator, corpul lui de panteră, acestea într-adevăr puteau fi prinse şi eliberate mai apoi într-o cameră obscură, asemenea lui Lazăr ivit nu dintre morţi, ci din depărtarea timpului şi a spaţiului, într-o cameră neagră şi pe un zid alb, oriunde, la New York sau la Paris. Lui Walsh, americanul cu camera de luat vederi îi promise:

— Nu vă faceţi griji, don Raúl. Dacă dumneavoastră spuneţi că lumina de la patru dimineaţa nu e bună pentru maşinuţa dumneavoastră, nu e nicio problemă. Execuţiile

vor avea loc la ora şase. Dar nu mai târziu. După aceea trebuie să plecăm la luptă. De acord? Acum ziariştii americani adunaţi la Camargo îl asaltară cu întrebările înainte ca el să pornească să ia cu asalt Zacatecas, pentru a hotărî soarta revoluţiei împotriva lui Huerta şi în trecere şi soarta politicii mexicane a lui Wilson.

— Speraţi ca guvernul Statelor Unite să vă recunoască dacă veţi câştiga?

— Această problemă nu există. Eu ascult de ordinele lui Carranza, primul şef al revoluţiei.

— Toată lumea ştie că dumneavoastră şi Carranza nu vă aveţi bine, generale.

— Cine ştie? Dumneavoastră? Atunci spuneţi-mi şi mie, vă rog.

— Am interceptat o telegramă pe care generalul dumneavoastră, Maclovio Herrera, i-a trimis-o lui Carranza acum când vi s-a luat dreptul de a lua cu asalt Zacatecas, generale Villa. Textul este foarte laconic. Spune doar „Sunteţi un fecior de târfă”.

— Vai, prietene, eu nu ştiu să spun aceste cuvinte urâte în spaniolă. Vă jur că nu-mi ies decât în engleză: *You son of a bitch.* În tot cazul, domnul Carranza a considerat că e bine să-i trimită pe fraţii Arrieta să ia cu asalt Zacatecas...

— Dar dumneavoastră vă aflaţi aici cu o întreagă divizie, cu artilerie şi zece mii de oameni...

— În slujba revoluţiei, domnilor. Dacă fraţii Arrieta, cum le este obiceiul, vor prinde rădăcini în Zacatecas, eu voi ajunge acolo în cinci zile ca să le dau o mână de ajutor. Asta mai lipsea.

— În sfârşit, generale Villa, ce părere aveţi despre ocupaţia americană din Veracruz?

— Că nepoftiţii şi morţii după două zile încep să pută.

— Puteţi să fiţi puţin mai explicit, generale?

— Marinarii au ajuns la Veracruz bombardând oraşul şi omorând tineri cadeţi mexicani. În loc să-l doboare pe

Huerta, l-au făcut şi mai puternic cu ajutorul înflăcărării naţionaliste a poporului. Au divizat conştiinţa revoluţiei şi au permis ca beţivul de Huerta să impună infama înrolare naţională. Tinerii care credeau că o să lupte împotriva nord-americanilor la Veracruz au fost trimişi să lupte împotriva mea în nord. Eu nu ştiu dacă asta căutaţi dumneavoastră, dar mie mi se pare că nord-americanii când nu fac pe deştepţii, fac pe proştii.

— E adevărat că dumneavoastră aţi omorât pe la spate un ofiţer american, un căpitan al armatei Statelor Unite, asasinat cu sânge rece chiar de unul dintre oamenii dumneavoastră, generale?

— Cine dracu...?

— Opinia responsabilă în Statele Unite vă consideră nici mai mult, nici mai puţin decât un bandit, generale Villa. Opinia publică se întreabă dacă dumneavoastră puteţi oferi garanţii aici în Mexic. Respectaţi dumneavoastră viaţa umană? Puteţi dumneavoastră să stabiliţi relaţii cu naţiunile civilizate?

— Cine dracu a spus toate astea?

— O domnişoară, Harriet Winslow, din Washington, D. C. Spune că ea a fost martoră a faptelor. Tatăl său fusese dat dispărut în timpul unei acţiuni încă de pe vremea războiului din Cuba. Se pare că voia doar să scape de obligaţiile familiale, dar mai târziu a vrut s-o vadă pe fetiţa lui deja mare înainte de a muri. Ea a venit aici să-l vadă. Este acuzat un general din armata dumneavoastră, generale. Cum spui că se numeşte, Art?

— Arroyo este numele, generalul Tomás Arroyo. Ea spune că l-a văzut trăgând în tatăl ei până când l-a omorât.

— Cu tot respectul, generale, vă amintim că trupurile cetăţenilor din Statele Unite omorâţi în Mexic sau în oricare altă parte din lume trebuie să fie aduse în ţară la cererea rudelor pentru a beneficia de o înmormântare creştinească şi decentă.

— Asta spune legea? grohăi Villa.

— Exact, generale.

— Arătaţi-mi unde este scris.

— Multe din legile noastre nu sunt scrise, generale Villa.

— O lege care nu este scrisă pe hârtie? Atunci de ce dracu să învăţăm să citim? spuse cu un surâs de viclenie mirată Villa, apoi râse şi toţi râseră cu el şi îi croiră drum omului care reprezenta revoluţia şi care se pregătea să demonstreze lumii că el nu este Carranza, un bătrân senator parfumat, o parte din aşa-numita lume bună din Mexic, care merita această imagine, ci tocmai ceea ce Carranza ura mai mult, un ţăran desculţ, analfabet, băutor de *pulque*[7] şi mâncător de *tacos*, venit de pe dealurile neliniştite din Durango, care a fost biciuit de aceiaşi moşieri care i-au violat surorile.

— Nu, râse şi îl asigură pe distinsul său artilerist generalul Felipe Ángeles, absolvent al academiei franceze de la St. Cyr, n-o spun pentru dumneavoastră, don Felipe, ci pentru ei, tocmai i-aţi văzut: nord-americanii nu-şi amintesc niciodată de noi, ca şi cum n-am exista şi într-o bună zi ne descoperă, măiculiţă, şi suntem chiar dracul în persoană care o să le răpească vieţile şi moşiile, atunci de ce să nu-i facem să tragă o sperietură pe bune, surâse Pancho Villa, de ce să nu-i invadăm o dată, nu mai mult, ca să vadă şi ei ce simţim?

Apoi îl apucă o mânie înspăimântătoare la gândul că sunt unii care nu înţeleg situaţia; Carranza îl ţinea paralizat în Chihuahua ca să nu fie Villa cel care va deschide drumul spre Ciudad de Mexico, pentru ca această glorie să le revină parfumaţilor, ah! ceea ce îl stârnea cel mai mult pe Pancho Villa era faptul că ticălosul ăla bătrân

7 *Pulque* – băutură alcoolică tare, albă şi densă, cu aspect greţos şi gust neplăcut, care se obţine prin fermentarea sucului mugurilor de agavă, tăiaţi înainte de a înflori. Este băutura oamenilor săraci din Mesa Central, a căror hrană principală o constituia turta de mălai şi ardeiul iute (n. tr).

cu barbă de ţap nu va lăsa să-i scape nicio ocazie de a-i aminti fostului hoţ de vite din Chihuahua că obârşiile lor sunt foarte diferite: sigur, nu este acelaşi lucru să fii conţopist sau să-ţi pui viaţa în pericol! Atunci avocatul i-a cerut secretarului său să redacteze renunţarea lui la Divizie, o să se ridice până la cer pariul, cum să nu, şi o să vadă dacă Natera şi fraţii Arrieta vor cuceri singuri Zacatecas, şi o să vadă de ce ipocritul de Pablo González nu-i trimite nici cărbune, nici muniţii de la Monterrey, şi o să vadă dacă puterea civilă poate s-o scoată la capăt fără ajutorul militar al lui Pancho Villa: asta o să se decidă chiar acum, şi când te gândeşti că un biet ticălos rămâne la Chihuahua ca să-mi facă probleme cu americanii, pe deasupra! izbucni Villa şi îl calmă o noapte de dragoste, ca întotdeauna.

Generalul Tomás Arroyo primi ordinul să-l dezgroape pe bătrânul gringo oriunde s-ar afla îngropat şi să-l ducă până la Camargo. Nu, l-au minţit intenţionat, nicio familie n-a revendicat corpul neînsufleţit, ci un ziar, *Washington Star*, i se spuse. Dar când acest ordin urni în sfârşit brigada flotantă de la conacul incendiat al familiei Miranda, Arroyo ştia bine numele persoanei care revendică corpul. O văzu în visele lui în timp ce legăna capul mort al bătrânului cu mâinile ei şi-l privea pe el în picioare la ieşirea din vagon, ca şi cum ar fi omorât ceva care-i aparţinea ei, dar şi lui, şi acum amândoi erau din nou singuri, orfani, privindu-se cu ură, incapabili deja să se susţină unul pe celălalt prin intermediul unei fiinţe vii şi să-şi umple absenţele neliniştite pe care ea le simţea în sufletul ei şi el în sufletul lui:

— Uite ce ţii în mână. Uite ce ţii strâns în mână.

Arroyo nu fu în stare să spună altceva. Ea privi bucăţile de hârtie calcinată şi Arroyo spuse că bătrânul gringo i-a ars sufletul şi ea admise că a mai ars ceva: istoria Mexicului, dar că aceasta nu este o scuză pentru crimă,

pentru că viaţa unui individ valorează mai mult decât istoria unei ţări şi Harriet se convinse că dincolo de toate împreună cu ea strigă tot deşertul din Chihuahua:

— Asasinule, ticălosule, jegosule, laş împuţit, spuse ea în gura mare, m-ai avut pe mine, dar a trebuit să-l omori şi pe el.

— A venit să mă provoace, gâfâi Arroyo, ca şi tine. Amândoi aţi venit aici să mă provocaţi. *Mama voastră de americani!*

— Nu, te-ai provocat pe tine însuţi, îi spuse ea la sfârşitul acelei zile, pentru a-ţi demonstra ţie însuţi cine eşti; numele tău nu este Arroyo ca acela al mamei tale; te numeşti Miranda ca tatăl tău: da, îi spuse în timp ce ploaia împrăştia scrumul de hârtie, eşti un moştenitor jignit, travestit în rebel. Biet bastard. Eşti Tomás Miranda.

O spuse cu cruzime, încercând să-l rănească, dar ştiind că ar fi putut să-i spună acelaşi lucru cu calm bătrânului căzut lângă roţile vagonului de cale ferată pe spatele căruia se vedeau rănile fiecărui glonte pe care l-a tras în el. Doar pe spate; dar i-o spuse cu furie, pentru ca să fie dreaptă şi să-i aducă aminte că şi ea ştie să lupte, să întoarcă loviturile. Tomás Arroyo nu mai înţelegea nimic. L-a omorât pe bătrânul gringo. Nu şi-a putut imagina că Harriet Winslow mai are conflicte interioare: ar fi trebuit să fie la fel de goală pe dinăuntru ca şi el. Bătrânul gringo şi hârtiile arse.

— Am acceptat totul de la voi americanii. Totul, mai puţin asta, spuse Arroyo arătându-i hârtiile distruse.

— Nu-ţi face griji, îi răspunse Harriet Winslow, cu resturile de umor şi de compasiune care-i mai rămâneau. El credea că este deja mort.

Dar Arroyo voia să-şi ardă chiar sufletul în seara aceea.

— Ce reprezintă viaţa unui bătrân pe lângă drepturile tuturor oamenilor mei?

— Tocmai ţi-am spus că ai omorât un mort. Fii

recunoscător. Ţi-ai economisit efortul unui ordin de execuţie.

Chiar acest lucru i-l pretindea acum Villa lui Tomás Arroyo când văzu corpul ciuruit al bătrânului şi îşi stăpâni faimoasa mânie cu care îi domina atât pe propriii lui oameni, cât şi pe duşmanii lui, acest bărbat, Pancho Villa, care atinse spatele ciuruit al bătrânului gringo şi îşi aminti de un lucru pe care i-l spuse unul dintre reporterii americani când i-au luat interviul la Camargo.

— Am o vorbă pentru dumneata, generale Villa. Ceea ce dumneata numeşti a muri nu este altceva decât ultima durere.

— Cine a spus asta?

— A scris-o un bătrân plin de amărăciune.

— A, atunci este scris.

— De către un bătrân plin de amărăciune, cum să nu!

— A, fem…

Villa ordonă execuţia pentru aceeaşi noapte, la ora douăsprezece. Atrase atenţia că va fi o execuţie secretă; nimeni nu va şti despre ea cu excepţia lui, a lui Villa, a generalului Arroyo şi a plutonului.

— Mister Walsh şi camera lui de luat vederi să înghită în sec, asta nu e pentru el.

Bătrânul gringo fu aşezat cu greu în picioare lângă zid, cu faţa spre puştile plutonului, cu capul atârnându-i pe piept, cu faţa desfigurată de acizii primei lui înmormântări în deşert şi cu genunchii strâmbi.

Ordinul fu dat în curtea din spatele cazarmei de instrucţie a lui Villa, luminată de lanterne aşezate pe jos, care întunecau într-un mod ciudat feţele oamenilor. Se auziră împuşcăturile şi bătrânul gringo căzu pentru a doua oară în braţele vechii lui prietene moartea.

— Acum e împuşcat în mod legal în faţă şi în conformitate cu legea, spuse Pancho Villa.

— Ce facem cu corpul, generale? întrebă comandantul

plutonului.

— O să-l trimitem acelora care îl revendică în Statele Unite. Vom spune că a murit într-o luptă împotriva federalilor, l-au capturat şi l-au omorât.

Villa nu-l privi pe Arroyo, dar spuse că nu vrea să care cadavre de gringos care să-i ofere lui Wilson pretextul de a-l recunoaşte pe Carranza sau de a interveni împotriva lui Villa dinspre nord.

— Vom mai omorî câţiva gringos, spuse Villa cu un surâs feroce, dar la timpul potrivit şi când voi hotărî eu.

Se întoarse spre Arroyo fără să-şi schimbe expresia.

— Un bărbat viteaz, nu-i aşa? Un gringo viteaz. Mi-au fost povestite isprăvile lui. Executat din faţă, nu din spate ca un laş, căci nu era un laş, adevărat, Tomás Arroyo?

— Nu, generale. Bătrânul gringo a fost cel mai viteaz.

— Hai, Tomasito. Dă-i lovitura de graţie. Ştii doar că tu eşti ca şi fiul meu. Fă-o cum se cuvine. Trebuie să facem totul cum se cuvine şi în conformitate cu legea. De data asta nu vreau să mă mai înşeli nici pe mine, nici pe tine. Trebuie să fim întotdeauna pregătiţi. Tu mi se pare că te-ai odihnit destul la conacul ăla unde ai tras de timp şi chiar ai devenit celebru.

— Arroyo, îi spuse ziaristul american. Arroyo este numele.

— Da, generale, spuse simplu Arroyo.

Merse până la cadavrul bătrânului gringo în faţa zidului, se lăsă în genunchi lângă el şi scoase pistolul. Trase glontele de graţie cu precizie. Acum n-a mai curs sânge din gâtul bătrânului. Atunci Villa însuşi dădu ordin să se tragă asupra nefericitului de Arroyo, a cărui faţă era imaginea vie a neîncrederii îndurerate. Totuşi, reuşi să strige:

— Trăiască Villa!

Arroyo căzu alături de bătrânul gringo şi Villa spuse că nu va tolera ca ofiţerii lui să le joace feste cetăţenilor străini şi să-i dea lui bătaie de cap; cât despre omorârea

americanilor, doar Pancho Villa ştie când se va întâmpla asta şi de ce. Corpul bătrânului îi va fi înapoiat fiicei lui şi povestea va fi uitată pentru totdeauna.

Ochii, strălucitorii ochi albaştri ai bătrânului general indian fură închişi pentru totdeauna în noaptea aceea de mâna unui copil cu ochii negri ca nişte bile şi cu două curele încrucişate peste piept, care într-o zi l-a întrebat:

— Vreţi să-l cunoaşteţi pe Pancho Villa?

Pedrito îşi scoase din pantalon moneda de un peso perforată de acelaşi pistol Colt 44 pe care Arroyo l-a pus într-o zi în mâna bătrânului gringo şi o puse în buzunarul de la piept al cămăşii pătate a omului care a murit de două ori. Însuşi Villa îi dădu lui Arroyo lovitura de graţie.

XXI

Harriet Winslow spuse când recunoscu corpul ciuruit al bătrânului: „Da, acesta este tatăl meu”, şi îl înmormântă la Arlington lângă cadavrul mamei sale, care murise în apropierea lămpii pusă pe masă, învinsă în cele din urmă de umbre. Aşa încât se gândi mai întâi la biata ei mamă, care a dorit atât de mult ca Harriet să fie o fată cultivată şi respectată, deşi cavalerismul nu se prea manifesta atunci când condiţia familiei era foarte strâmtorată; însă educaţia spiritului pretindea o completare socială în viaţa de fiecare zi: prezenţa unui bărbat. Făcu abstracţie atât de prejudecăţi, cât şi de deosebirile de opinie şi avu încredere în faptul că în cele din urmă fericirea va învinge şi se va impune ordinea. Harriet Winslow se gândi că într-o zi ea se va odihni chiar aici împreună cu mama ei şi cu un bătrân scriitor solitar care s-a dus în Mexic ca să fie omorât.

— Bătrânul gringo a venit aici ca să moară.

În noaptea când el a murit, ea rătăci buimacă prin tabără şi apoi simţi o foame cumplită despre care ştia că nu este de origine fizică, dar pe care numai mâncarea putea să i-o potolească. Se aşeză dintr-odată în faţa unei femei care pregătea turta de mălai stând lângă un mic vas cu jăratic, întrebă în tăcere dacă poate să ajute. Luă puţin aluat şi le dădu formă turtelor, imitând-o pe femeia care stătea pe vine în faţa ei. Apoi le gustă.

— Vă plac? întrebă femeia.

— Da.

— Sunt foarte gustoase. Curând o să plecăm de aici. Am rămas deja prea multă vreme aici.

— Ştiu. Este locul lui. În realitate el nu vrea să plece.

— Ah, nici vorbă. Trebuie să mergem înainte. Eu îl urmez pe omul meu, îi fac de mâncare şi-i cresc copiii. Viaţa nu se opreşte doar pentru un război. Dumneavoastră îl urmaţi pe el?

— Ce vreţi să spuneţi?

— Pe generalul nostru Arroyo. Nu sunteţi dumneavoastră noua lui femeie?

În timp ce mânca turtele lângă femeia aceea în noaptea deja depărtată din deşert; sau în timp ce se aşeza lângă mormântul bătrânului gringo pe care acum era înscris numele tatălui ei; şi mai târziu bătrână deja când îşi amintea singură de toate aceste lucruri, se pregăti pentru o compasiune pe care a trădat-o poate o singură dată în viaţa ei, când a revendicat corpul bătrânului gringo ştiind care vor fi consecinţele. Noua compasiune care, tocmai în virtutea acestui păcat, i-a fost acordată, ea i-o datora unui tânăr revoluţionar mexican care dăruia viaţă şi unui bătrân scriitor nord-american care căuta moartea: ei i-au dat destulă existenţă corpului ei pentru a trăi anii pe care îi mai avea de trăit aici în Statele Unite, acolo în Mexic, oriunde: mila era numele sentimentului cu care Harriet Winslow privea faţa violenţei şi a gloriei când în cele din urmă amândouă lăsau să le cadă măştile şi îşi arătau adevăratul chip: cel al morţii.

Apoi a venit marele război şi revoluţia la sud de frontieră a fost măturată de pe primele pagini ale ziarelor până când Villa a luat cu asalt o aşezare de graniţă în Nuevo Mexico şi generalul Pershing a fost trimis să-l urmărească prin munţii din Chihuahua şi desigur nu l-a găsit niciodată, şi nu numai pentru că Villa cunoştea acele râpe şi acele drumuri prăfuite cu ochii închişi, ci dintr-un motiv mai puternic: pe Pancho Villa putea să-l omoare doar un trădător dintre ai lui.

De aceea spune Harriet Winslow că i-ar fi plăcut, dincolo de toate, să fie prezentă la execuţia generalului Tomás Arroyo, pentru a vedea cu ochii ei fuga acelui destin pe care el întotdeauna l-a considerat al lui, înrădăcinat în voinţa lui, şi nu în cea a altcuiva. Dar a murit de mâna şefului său, Pancho Villa, şi atunci s-a împlinit acest destin

posibil. Ea s-a întrebat întotdeauna ce ar fi făcut Tomás Arroyo dacă ar fi supravieţuit revoluţiei (*l-a omorât revoluţia)*; care ar fi fost destinul lui în viitorul Mexicului. Bătrânul gringo a murit, poate, dând foc acestui viitor comun al Mexicului şi al lui Tomás Arroyo.

După cele două execuţii, Harriet Winslow ieşi din camera ei de hotel din Camargo. Auzise de departe împuşcăturile de la miezul nopţii: bătrânul gringo murise pentru a doua oară. Apoi a urmat o altă serie de împuşcături, o primă moarte şi un foc de pistol sec şi solitar. Şi Arroyo a murit de două ori.

La recepţia hotelului, un patio cu plăci de faianţă colorată şi ghivece mari de flori şi cu canari, o aştepta femeia cu faţa ca luna.

Nu-i spuse nimic. Harriet o urmă până la o capelă dărâmată. Pancho Villa stătea în uşă şi când le văzu îşi scoase pălăria, iar Harriet îi văzu părul negru şi puţin rar, năclăit de sudoare la tâmple. Villa o luă de braţ pe femeia cu faţa ca luna.

— Dumneavoastră sunteţi o femeie respectabilă, doamnă, şi înţelegătoare.

— Nu-mi datorezi explicaţii, Doroteo Arango. Te-am cunoscut când te urmăreau federalii pentru că erai hoţ de vite.

— Dumneavoastră v-aţi părăsit casa. Eu mi-am părăsit-o pe a mea.

— Tu nu aveai casă, Doroteo Arango.

— Dar acum sunt Francisco Villa şi-i urmăresc eu pe ei, pentru că ne-au violat surorile şi ne-au omorât părinţii. N-am făcut niciodată ceva care să nu fie pentru apărarea dreptăţii. Ei mi-au luat casa.

— Omul meu este mort, Doroteo Arango.

— Tomás Arroyo a crezut că poate să se întoarcă acasă. Dar nimeni n-are dreptul să facă asta până când nu va triumfa revoluţia. Revoluţia este acum casa noastră. Tomás

n-a înţeles? Dacă fiecare o să rămână acasă când va ajunge acolo, s-a terminat cu revoluţia. Acum cel ce va dori să rămână acasă la el, îşi va aminti de ceea ce i s-a întâmplat lui Tomás Arroyo. Asta este o armată, doamnă, şi uneori trebuie să-ţi frângi inima pentru ca oamenii să se-nveţe minte pentru totdeauna.

— Într-o bună zi tu însuţi o să vrei să te întorci în satul tău, Doroteo.

— Doar pentru ca să mor, doamnă, doar pentru asta.

— Bine, generale Villa. Am să păstrez în suflet ideea că o altă iluzie a morţii este căminul.

Villa se întoarse spre Harriet şi îi spuse că a făcut bine atunci când a înfiinţat şcoala şi a făcut ordine la conac. Chiar acest lucru îl fac ei acum în tot nordul Mexicului: înfiinţează şcoli, împart pământurile, îi spânzură pe cămătari şi şterg datoriile.

— Dar uneori acest lucru nici nu se vede, pentru că în acelaşi timp trebuie să câştigăm şi războiul. Dumneavoastră într-adevăr aţi avut de câştigat. Înmormântaţi-vă tăticul, care după cât mi se spune era un bărbat viteaz şi povestiţi-le acolo că Pancho Villa este un om cu suflet, dar şi un soldat fără umbră de teamă. Atenţie la ce spuneţi.

Le privi din nou pe cele două femei, îşi puse din nou pălăria şi le spuse:

— Intraţi să vă vedeţi bărbaţii.

Acolo se aflau cadavrul lui Tomás Arroyo şi al bătrânului gringo. Femeia cu faţa ca luna începu să plângă, apoi să ţipe, dar Harriet Winslow îşi aminti că Tomás Arroyo a ţipat pentru prima oară cu această femeie neconsolată, din pură plăcere de a putea să ţipe atunci când face dragoste cu o femeie; şi Harriet Winslow îşi aminti că şi ea a ţipat pentru prima oară cu acest bărbat mort.

— Băiatul meu, băiatul meu, striga amanta lui Tomás Arroyo în noaptea priveghiului într-o biserică din Camargo

unde statueta unui Hristos închis într-o cuşcă de sticlă, cu coroana de spini pe cap şi acoperit cu veştmântul de ocară îi privea aşezat într-o cutie goală de sticle cu bere.

Harriet Winslow îi spuse cadavrului bătrânului gringo doar atât:

— Te aşteaptă un mormânt gol în cimitirul militar, tată.

Tot împreună au plecat amândouă din Camargo în dimineaţa următoare, care a fost o dimineaţă rece şi limpede, fiecare cu sicriul ei în câte o căruţă trasă de catâri trişti. Garduña, Inocencio Mansalvo şi copilul Pedro le-au însoţit până la răscrucea de drumuri. N-au vorbit. Garduña îşi purta fetiţa învelită în şalul de pe umeri, şi când au ajuns la răscruce, îi mulţumi din nou Harrietei Winslow.

— O să vezi cum fata mea o să facă să fiu îngropată în cimitir lângă mătuşa mea dona Josefa Arreola în Durango.

— Să dea Dumnezeu să trăiască mulţi ani, spuse Harriet Winslow.

— Cine ştie; dar voi muri gândindu-mă la fratele meu din cer, care nu a apucat să se nască şi mulţumindu-ţi ţie…

— Unde o să-l îngropi pe generalul Arroyo? o întrebă Inocencio Mansalvo pe femeia cu faţa ca luna.

Ea răspunse fără lacrimi că o să-l îngroape în deşert, unde nimeni să nu mai ştie niciodată nimic de el.

— Îmi pare rău că nu te însoţesc, spuse Inocencio. Dar trebuie s-o escortez pe gringa. Din ordinul generalului Villa.

Amanta lui Tomás Arroyo încuviinţă, dădu pinteni catârului bătrân şi o porni pe drumul ei necunoscut când colonelul Frutos García tocmai venea să-şi ia ultimul rămas-bun de la şeful său. Drumul se pierdu în norii de praf şi Frutos García o privi pe Harriet şi îi spuse că o vor escorta până la frontieră Inocencio Mansalvo şi copilul Pedrito, care era şi el un copil viteaz şi care l-a iubit mult pe bătrânul gringo.

— Mai mult, râse cu un ditamai hohot spaniol, cu un copil alături nimănui nu-i vin idei rele. Fiţi liniştită, îi spuse, serios deja, străinei. Dumneavoastră aţi făcut ceea ce trebuia să faceţi. Bătrânul gringo a venit în Mexic ca să moară. Cine dracu ar fi zis că avea să moară din cauza unei americance. Adevărul este că a murit doar pentru că a trecut frontiera. Nu este un motiv suficient?

— Şi eu am trecut-o, spuse Harriet.

— Nu vă faceţi griji. Noi o să vă respectăm pe dumneavoastră şi pe bătrânul gringo. Pe bătrân pentru că era viteaz. Pentru că purta o durere în privire. Şi pentru că ăsta a fost ultimul ordin al generalului Tomás Arroyo: respectaţi-l pe bătrânul gringo.

— Şi pe mine?

— Dumneavoastră nu vă revine decât să vă amintiţi de tot ce s-a întâmplat.

Pe lungul drum de la Camargo la Ciudad Juárez, Harriet Winslow avu tot timpul să se gândească la viaţa ei când se va întoarce la Washington. Dar lângă ea exista o prezenţă caldă: un copil mexican. Pedrito îl iubea pe bărbatul mort care acum avea să fie dus în mormântul căpitanului Winslow din Arlington. Inocencio Mansalvo se ocupă de toate în timpul călătoriei; masă, casă, orientare şi alarmă. Cunoştea bine drumurile acestea fără semne. Dar locurile erau deja cucerite de revoluţionari şi aici toţi erau partizanii lui Villa.

La Juárez, în timp ce Harriet se pregătea să treacă de partea cealaltă, copilul Pedrito vorbi în sfârşit.

— Ţi-au făcut-o, bătrâne, îi spuse de despărţire cadavrului bătrânului gringo, în timp ce Harriet aştepta hârtiile birocratice pentru dificila intrare a unui mort în Statele Unite ale Americii. Ţi-au făcut-o, bătrâne. Chiar Pancho Villa a dat ordin să fii împuşcat.

Inocencio Mansalvo fuma cu coatele sprijinite pe balustrada podului când o chemă pe Harriet cu un gest

brusc, plin de năduf în primăvara încinsă de la frontieră. Ea se supuse. Era despărţirea ei de Mexic. Cei doi priviră o clipă, în tăcere, apele tulburi, repezi dar sărace, ale acestui fluviu pe care americanii îl numesc mare, iar mexicanii brav.

Harriet îl privi pe Mansalvo pentru prima oară. Era un bărbat slab cu ochii verzi şi părul creţ, cu două tăieturi adânci pe obraji, două la colţurile gurii, două pe frunte, toate perechi, ca şi cum o pereche de meşteşugari gemeni l-ar fi modelat în grabă cu ciopliturі de machete, pentru a-l arunca degrabă în lume. Avea o frumoasă barbă despicată şi ea. Harriet îşi muşcă buza; nu l-a *privit* pe bărbatul acesta până în ziua aceea. Până la ora aceea.

L-a văzut nemişcat şi impenetrabil, tăiat în două dinspre barbă, şi ştiu că va urmări cu privirea lunga frontieră nordică a Mexicului; pentru mexicani singura cauză a războaielor erau întotdeauna americanii.

Mansalvo privi fără să vrea partea nord-americană a frontierei.

— Bătrânul gringo spunea că nu mai sunt frontiere pentru americani, nici la est, nici la vest, nici la nord, doar la sud, mereu la sud, spuse luptătorul şi despături o tăietură de ziar.

Harriet, sprijinită cu coatele pe balustradă alături de Mansalvo, simţi mirosul de sudoare, de alcool, de ceapă şi de tutun negru al bărbatului. Văzu de asemenea faţa bătrânului gringo pe tăietura dintr-un ziar american. Inocencio Mansalvo lăsă să cadă tăietura în apa râului.

— Ce păcat, spuse. Eu nu ştiu să citesc englezeşte. Acum dumneavoastră nu veţi mai putea să-mi citiţi ce scrie acolo.

Atunci Mansalvo se întoarse şi o apucă cu putere pe Harriet de braţe.

— Ce păcat. Cum de nu v-aţi îndrăgostit de mine. Generalul ar fi fost viu acum.

Îi dădu drumul.

— Mereu la sud, repetă Inocencio Mansalvo. Ce păcat. Pe bună dreptate asta nu e o frontieră, ci o cicatrice.

Atunci se îndepărtă, şi Harriet îl văzu din spate, cu vesta lui din piele de căprioară pusă peste o cămaşă fără guler şi cu pălăria texană acoperită cu ţărână pe care Inocencio Mansalvo o împrăştia în ritmul paşilor săi din nord, de crescător de vite.

Harriet nu-l mai privi nici pe el, nici pe copil. Când trecu podul de fier la El Paso, o aşteptau un roi de ziarişti. Ei, mai mult decât funcţionarii de la vamă, confirmaseră deja că Winslow, căpitanul pierdut în luptă în Cuba, în mod sigur amnezic şi dezorientat, victimă a cruzimii spaniole în lagărele de prizonieri, dar mereu însufleţit de vitejie în luptă, pe care admirabila lui fiică l-a recunoscut şi l-a recuperat în sângeroasele lupte ale revoluţionarilor mexicani... Harriet auzi şi asimilă povestea urzită de presă, o acceptă ca pe o parte a timpului pe care ea avea să-l salveze. Sicriul a fost aşezat pe un afet al armatei, pentru a fi transportat la gară.

— Sunteţi o ştire naţională, domnişoară Winslow. Un prieten de-al dumneavoastră din Washington, domnul Delaney, a declarat că Senatul vă va asculta cu plăcere pentru a depune mărturie despre barbaria care stăpâneşte în Mexic.

Harriet se opri. Se temu să nu piardă legătura cu tovarăşul ei, cadavrul recuperat, văzându-l că se îndepărtează din nou, o conştiinţă rătăcitoare şi pierdută în moarte mai mult ca niciodată în moarte, o conştiinţă locuită de fantome, taţi asasinaţi şi copii pierduţi.

— Domnişoara Winslow... ştire naţională...

O pâclă albastră o îndepărta din nou de bătrân: Harriet întinse mâna ca pentru a opri acest cadavru rătăcitor acum într-o pâclă făcută de oameni, o ceaţă din aburi siguri şi energici; pentru a împiedica despărţirea celor doi gringos

care au venit în Mexic, el în mod conştient, ea fără să-şi dea seama, să găsească următoarea frontieră a conştiinţei americane, cea mai grea, strigă aproape Harriet în acel moment, ştire naţională, ştire naţională, încercând să se despartă de grupul de ziarişti pentru a nu se despărţi şi mai mult de cadavrul bătrânului, cea mai grea dintre toate, pentru că este cea mai străină fiind cea mai apropiată şi de aceea cea mai uitată şi cea mai de temut, când se trezeşte din lungile ei perioade de letargie.

— Ce păcat. Cum de nu v-aţi îndrăgostit de mine.

— Fiske, de la *San Francisco Chronicle.* Nu mi-aţi răspuns la întrebare. Veţi depune mărturie pentru ca să ducem progresul şi democraţia în Mexic? Daţi-vă seama...

— Să ducem? Cine? spuse Harriet învârtindu-se în jurul ei însăşi, zăpăcită, despărţită de mortul ei, de tovarăşul ei, văzând de o parte un pod de soare şi un un nor de praf muribund, de cealaltă fuga şinelor acoperite cu mercur şi fumul albastru al gării; sicriul învelit în steagul Statelor Unite.

— Cine? Statele Unite, domnişoară Winslow. Dumneavoastră sunteţi cetăţeancă nord-americană.

— Fiske. Dumneavoastră m-aţi chemat pentru a declara că tatăl dumneavoastră a fost asasinat în mod brutal.

— Ştire naţională.

— V-am servit cu plăcere. Şi acum dumneavoastră...

— Credeţi că trebuie să intervenim în Mexic?

— Nu vreţi să răzbunaţi moartea tatălui dumneavoastră?

— *San Francisco Chronicle.*

— *Washington Star.*

— Nu vreţi să salvăm Mexicul în numele democraţiei şi al progresului, domnişoară Winslow?

— Nu, nu, eu vreau să învăţ să trăiesc cu Mexicul, nu vreau să-l salvez, reuşi să spună şi părăsi grupul de ziarişti, părăsi cadavrul bătrânului, se întoarse alergând la frontieră, la râu, la soarele obosit al acelei zile care apunea

treptat de-a lungul frontierei de la vest, ca şi cum ar fi uitat un lucru pe care nu l-a spus ziariştilor, ca şi cum ar fi vrut să le spună ceva celor pe care i-a lăsat în urmă, ca şi cum ar fi putut să-i facă să înţeleagă că aceste cuvinte nu înseamnă nimic, să salvăm Mexicul în numele democraţiei şi al progresului, că important este să trăim cu Mexicul în ciuda progresului şi a democraţiei, şi că fiecare poartă în suflet Mexicul său şi America sa, frontiera sa întunecată şi sângerândă pe care îndrăznim s-o trecem doar noaptea: aşa a spus bătrânul gringo.

Îi privi de partea cealaltă a râului pe copilul Pedrito şi pe Inocencio Mansalvo. Le strigă cerându-le iertare pentru moartea lui Tomás Arroyo, dar ei n-o mai auziră şi nici n-ar fi înţeles-o. *N-am făcut decât să-i îndeplinesc dorinţa lui Arroyo, să moară tânăr, să duc cu mine timpul lui, să-l păstrez acum.*

N-au auzit-o strigând când podul sări în aer cuprins de flăcări.

— Am fost aici. Ţara aceasta nu mă va mai părăsi niciodată.

Ei îi întoarseră spatele şi o văzură pentru totdeauna intrând într-un salon de dans plin de oglinzi, fără să se privească pe ea însăşi, pentru că în realitate intra într-un vis.

XXII

— Am privit în interiorul acelei case (spuse Arroyo mai târziu: acum ea se simte singură şi îşi aminteşte) şi am văzut-o pe mama căsătorită. Mama mea căsătorită în casa tatălui meu. Am văzut-o pe soţia tatălui meu şi am văzut-o necăsătorită. Aşa am hotărât eu. Nimeni nu se atinsese de soţia legitimă a tatălui meu. El nu se atinsese de ea. El se atinsese de mama mea: m-am născut eu. Mama mea era căsătorită cu tatăl meu, nu soţia legitimă a tatălui meu. Ea nu era aşa cum mi-am imaginat-o eu când bătrânul Graciano m-a luat cu el în casă în seara aceea care m-a marcat pentru totdeauna, gringuita. Era o femeie gălbejită şi bătrână ca o bucată de brânză veche şi crăpată, stricată pentru că a fost lăsată în părăsire, fără ca cineva să fi mâncat din ea de multă vreme. Era la fel de neagră ca şi rochia ei, culoarea rochiei imitând culoarea tuturor cutelor corpului ei ascuns. Mortificată, mortificată: ceea ce am ascultat la biserică de când eram copii, mortificarea trupului, mărturisirea tuturor păcatelor, iertarea tuturor păcatelor înainte de a muri: biserica ta este la fel de aspră ca a noastră, gringuita, atât de grăbită să atribuie păcatul, dar şi la fel de grăbită să-l ierte? Când soţia legitimă a tatălui meu venea la capelă în zilele de sărbătoare, eu mă întrebam dacă va fi iertată după mărturisirea păcatelor sale. Căci eu nu mi-l puteam imagina pe tatăl meu în genunchi şi spunând „Iartă-mă”: asta făcea ea, purtătoarea păcatelor tatălui meu, pentru că era fericita purtătoare a bogăţiei lui, a numelui lui şi a grijii pentru el: ea trebuia să plătească toate acestea spovedindu-se în numele lui. Pe el niciodată nu l-am văzut în genunchi, în schimb mamei mele nu i-a oferit nicio bucurie, nici bogăţie, dar nici păcat: eu nu eram un păcat, eu unica ei avere nu eram, repet, un păcat. Eu nu aveam nimic de mărturisit niciodată. Nici măcar transformarea femeii legitime în femeia uscată,

neagră, neatinsă. Şi el? Dorinţa mea cea mai ascunsă era să stau cu el după ce va muri. Nu în momentul morţii; don Graciano merita acest lucru mai mult decât tatăl meu, cu mult mai mult, şi eu nu i-l dăruisem. Tatăl meu nu merita nimic. Am jurat că dacă printr-o ciudăţenie a sorţii eu voi ajunge să fiu prezent în clipa morţii tatălui meu, îi voi ocoli privirea, chiar dacă el mă va ruga ca ochii mei să-l conducă pe drumul morţii; am jurat că-mi voi păstra ochii pentru a privi cum i se descompune corpul, am jurat că-l voi dezgropa şi-l voi purta cu mine şi voi rămâne cu el toate zilele şi toate nopţile de care va fi nevoie pentru a-i vedea corpul în descompunere, pentru a vedea cum îi creşte părul şi apoi se opreşte, pentru a-i vedea unghiile ascunse zgâriind liniştea lumii şi apoi oprindu-se şi ele; pleoapele lui dezintegrându-se şi ochii lui de mort apărând din nou pentru a mă provoca să-l privesc, oasele lui apărând atât de curate şi de albe cum sunt capetele vitelor moarte din deşert: tu ştii de cât timp e nevoie pentru ca adevărata moarte, goliciunea absolută a oaselor (ea îl întrebă înainte ca el s-o poată face) să se manifeste, de cât timp este nevoie pentru ca esenţa absolută a eternităţii noastre pe pământ să apară, Arroyo, de cât timp e nevoie, mai ales, pentru ca să tolerăm viziunea nu numai a ceea ce vom fi, ci a eternităţii pe pământ cum este într-adevăr, fără basme, fără credinţă în spirit sau speranţă de înviere? Câtă vreme ţi-ai fi petrecut privind cadavrul tatălui tău, Arroyo? Câtă vreme ai fi privit moartea după moarte. Arroyo, fără să ştii, biet idiot viteaz, că moartea este doar ceea ce se întâmplă în interiorul nostru, bine, ai dreptate, dar nu cum gândeşti tu, nu moartea inseparabilă de viaţă cum crezi tu, ci moartea în locul vieţii în timp ce credem că o trăim: eu, Harriet Winslow, trăiam în atâtea moduri o moarte în interiorul meu, ştiind că sunt moartă şi, ştiind acest lucru, moartea va avea realitate doar în interiorul meu, doar în sufletul meu, iar restul nu conta: acum spune-mi tu,

generale Tomás Arroyo, spune-mi tu dacă eu am ieşit din mine însămi, în vreun fel misterios, fără ca eu însămi să ştiu cum, şi după ce mi-am trăit moartea doar în mine, acum am ieşit în viaţa din afara mea, viaţa pe care o ignoram, acum o accept şi tu eşti o parte din această viaţă, însă doar o parte, bietul meu bărbat, nu te simţi atât de orgolios, există un milion de lucruri care cad în cascadă şi cuvintele mele, visele mele, timpul meu, chiar dacă le-ai dubla cum ai spus-o despre bătrânul gringo care ne-ar urî dacă i-am dărui, cum spuneai tu, alţi şaptezeci de ani, ne-ar detesta: mai sunt şi alţii, în afară de tine care l-au condamnat, Arroyo, bătrânul este acum o parte din viaţa din afara mea, care acum pare să fie în mod miraculos unica viaţă din interiorul meu, mă înţelegi? Şi din ea mai face parte şi amanta ta, femeia numită Luna, şi biata femeie pe a cărei fiică am salvat-o de la moarte în timp ce mă îndoiam dacă merită s-o salvez, în timp ce mă îndoiam dacă eu voi putea vreodată să am propriul meu copil, pentru ca apoi să salvez viaţa aşa cum am salvat-o pe aceea a unei fiinţe necunoscute, anonime: Arroyo, ştiu bine, nu i-am cunoscut pe toţi oamenii tăi, nu i-am privit pe toţi aşa cum aş fi vrut, ştiu că am pierdut ceva, ce am pierdut? Există doi ochi care ar fi trebuit să se întâlnească cu ai mei, sunt vinovată de a nu fi stabilit, pentru prima oară, o lume în afara mea, în afara lumii mele închise, sunt vinovată, Arroyo? Tu trebuie să-mi spui. Eu nu pot să asimilez totul într-un timp atât de scurt. Eu sunt slabă şi străină şi chiar în situaţia mea de aristocrată sărăcită, sunt o fiinţă protejată. Înţelegi lucrul acesta? Dar am învăţat. Fac un mare efort, ţi-o jur. Încerc să înţeleg totul, pe tine, ţara ta, poporul tău. Dar sunt şi o parte din propriul meu popor, nu pot să neg ceea ce sunt, Arroyo, iar aici nu am nici tată, nici mamă, nici pe altcineva decât pe bătrân, doar în bătrân mă recunosc eu aici în timp ce încerc să vă recunosc pe voi toţi. Doar pe bătrân îl am, mă asculţi,

Arroyo? Tu m-ai obligat să vă ascult pe voi toţi (spune-mi dacă am pierdut ceva, Arroyo), iar eu am încercat să înţeleg de ce faceţi voi tot ce faceţi. Dar dacă tu mă laşi să văd că le vei face şi lor aceleaşi lucruri împotriva cărora ei luptă, moartea-în-interiorul-lor de care fug în această mişcare asfixiantă în care toţi suntem captivi, dacă eu cred că le vei face acelaşi rău pe care ţi l-au făcut ţie când erai copil, Arroyo, atunci, Arroyo, mă vei fi omorât şi mă vei fi trimis înapoi la izolarea care este propria mea moarte, singura moarte pe care eu am cunoscut-o vreodată. Iar acest lucru nu ţi-l voi ierta, Arroyo. Să nu faci nimic împotriva propriului tău popor. Dar să nu faci nimic nici împotriva singurului om de lângă mine, bătrânul care scrie, Arroyo. Acest lucru nu ţi-l voi ierta niciodată, spuse Harriet.

Atunci cadavrele de la întâlnirea din timpul nopţii cu porcii care guiţau au fost întinse în jurul pieţei din faţa bisericii. Harriet văzuse reproducerea după tabloul unuia dintre vechii maeştri pe care fratele bunicului ei îi ura în aceeaşi măsură în care îi dorea, îi dorea pentru că erau celebri şi nepreţuiţi, îi ura când încă faima lor nu putea să deghizeze distorsionarea realităţii, perspectivele atât de scandalos de ireale şi autodramatice (oare fratele bunicului său ura ceva mai mult ca dislocarea vieţii de către teatru, ca toate lucrurile care refuzau să se contopească şi să dispară în schema lui despre lume, tăcute şi reticente pentru ca el, mister Halston, să poată ocupa nobilul centru a tot ce există? „Ce departe!” strigă Harriet aproape cu mânie): i-l aminteau pe Hristosul lui Mantegna, atât de solitar pe placa lui funebră, picioarele, întregul lui corp tinzând să se proiecteze în afara pânzei, călcând peste cel care priveşte ca şi cum ar dori să-i deschidă ochii violent asupra faptului că moartea nu este nobilă, ci josnică, nu senină, ci convulsivă, nu promiţătoare, ci irevocabilă şi neiertătoare: ochii sticloşi

pe jumătate închişi, barba rară de două săptămâni, picioarele acoperite cu plăgi, gurile fără suflu şi pe jumătate deschise, fosele nazale înfundate, pieptul sângerând, părul încâlcit plin de praf şi sudoare, senzaţia înspăimântătoare a noilor morţi care doar cu câteva ore înainte înjurau, şi erau încovoiaţi sub povara pe care o purtau în spate şi mergeau şi se opreau în poziţie de drepţi: Arroyo avea dreptate când vorbea de moartea tatălui său şi de veghea fiului său lângă trupul neînsufleţit al tatălui: ce faci dacă deodată tatăl se ridică din morţi şi dovedeşte că toţi sunt morţi deja (tocmai acest lucru l-a aflat ea mai înainte în timp ce era culcată alături de Arroyo în vagonul de cale ferată) şi că toţi ne dublăm timpul în altă împrejurare, în altă poziţie, în altă vreme: sunt oare toate aceste corpuri întinse cu grijă în jurul pieţei ca nişte marionete vopsite în alb (palide ca ceaţa, Arroyo, care a coborât de pe culmi şi totuşi năzuia să se întoarcă în munţi) doar dovada că ei înşişi, bătrânul scriitor şi tânărul general, tatăl ei rătăcitor şi mama ei înrădăcinată, copilul Pedrito şi femeia cu faţa ca luna, erau cu toţii corpuri ocupate de cei morţi, cadavre locuite în prezent de oameni numiţi „Harriet Winslow”, „Tomás Arroyo”, „Ambrose Bierce”?… Se opri simţind că îi îngheaţă sângele în vene: ca şi cum simplul fapt de a pronunţa numele unei persoane, mai ales pentru prima oară, ar fi fost într-adevăr o violare a vieţii acesteia: ca şi cum dacă ar spune acest nume l-ar condamna imediat la moarte pe bătrân, îl văzu întins acolo printre morţii din timpul luptei, întrebându-se dacă l-a omorât Arroyo, sau l-a omorât ea în imaginaţia ei, sau l-a omorât însăşi dorinţa lui obscură şi labirintică: un nume pe care ea l-a citit pe coperta cărţilor pe care bătrânul le purta cu el; un nume care mai mult ca sigur nu era al lui, pentru că el nu voia să i se spună pe nume şi ea îi respecta această dorinţă explicită cu scopul de a respecta şi toate dorinţele implicite: ea învăţa să se ocupe

de lucrurile nevăzute prin intermediul celor pe care putea să le vadă şi de lucrurile văzute prin intermediul celor pe care nu putea să le vadă: cu câteva ore în urmă, aceste corpuri erau însufleţite şi ea văzu cum le-au sfârtecat baionetele, le-a văzut cu intestinele împrăştiate, cu creierii străpunşi de gloanţe, cu piepturile ochite de mitralieră, cu picioarele irupând în şanţuri vulcanice roşii de praf sulfuric, cu fesele acoperite de ultimele fecale, cu pantalonii uzi de ultimul urinat; poate ultima sămânţă, poate, dacă le-a fost dată în clipa morţii erecţia pe care unii bărbaţi o încearcă atunci când înfruntă moartea. „Ambrose Bierce" era un nume mort tipărit pe coperţile cărţilor pe care un bătrân le purta cu el în călătoria lui spre moarte. Harriet nu-l va numi „Cervantes", numele autorului celeilalte cărţi. Astfel încât a-l numi „Bierce" era poate la fel de extravagant. Dar era al doilea nume invizibil, pur şi simplu pentru că bătrânul gringo nu avea nume: numele lui era deja un nume mort. La fel de mort ca şi cadavrele aşezate cu grijă în jurul pieţei. Oare au avut ele vreodată un nume? Cine se afla printre corpurile pe care ea le-a văzut acum când a traversat piaţa pe care a cunoscut-o în vreme de sărbătoare şi în vreme de doliu, când bocitoarele s-au aşezat în colţuri şi au început metamorfozarea lor rituală a vieţii şi a morţii cu gesturi şi cuvinte? Care dintre cei pe care îi cunoscuse acolo se afla acolo? Se afla acolo propriul ei tată? Se afla acolo bătrânul gringo? Se afla acolo tatăl lui Arroyo în mijlocul strigătelor şi al prafului stârnit şi al tăciunilor gata să se stingă, pe care se pregătiseră mâncăruri uitate?

— Tatăl meu a fost omorât în Yucatan. Bătrânul ticălos şi-a pus în minte s-o aibă pe o mică indiană frumoasă chiar la conacul lui don Olegario Molina, care era guvernatorul etern al provinciei. Aceasta se întâmpla în perioada de avânt al cultivării agavei. Toţi ştiam că nimic nu aducea mai mulţi bani ca recolta de agavă. Yucatanul era guvernat

de casta divină, aşa s-au proclamat ei înşişi, ticăloşii de ei. Tatăl meu era un moşier din nord, de prin locurile în care ne aflăm acum: deşert şi nopali şi câteva vii ici-colo, de asemenea culturi de agavă şi recolte bune de bumbac. Nopţile sunt reci aici în desert. Suntem sus, aerul este rarefiat. Se spune că acolo jos e cald şi umed tot anul. O crustă tare de pământ fără fluvii. Fântâni foarte adânci. Păduri cenuşii, se spune. Eu n-am fost acolo. Se spune că pe fecioare le aruncau în fântâni. Tatăl meu era oaspete la conac şi simţea că o merită pe fata frumoasă pe care a văzut-o lucrând acolo. Îi dă târcoale. Se spune că a avut-o chiar în ajunul revoluţiei. El era deja bătrân, dar la fel de cocoş ca totdeauna. Pentru că tot pământul mirosea a sulf şi a sânge, trebuie să fi crezut că a luat deja drumul infernului şi că va trebui să se grăbească pentru ultima lui mare cucerire. Se spune că a avut-o pe fată chiar în camera lui şi că ea a dat din picioare şi a dat jos plasa pentru ţânţari care a căzut peste ei şi că el a grohăit de plăcere, simţind cum umezeala sângelui fetei pătează plasa pentru ţânţari cu muştele şi insectele prinse în ţesătura care a căzut peste ei ca un nor uşor, dar care te strangulează, şi baldachinele de aramă s-au cutremurat şi fata la fel: acum alt bărbat ca mine, logodnicul fetei, care avea în sarcina lui cheile conacului, cine ştie? care poate avea în sarcină să întoarcă şi ceasornicele, a văzut-o ieşind din camera tatălui meu şi a lovit-o peste faţă cu cheile, dar ea n-a plâns, a spus doar: „El este acolo înăuntru”, tatăl meu era acolo, gringuita, frecându-şi din nou penisul ulcerat, ştergându-l de sânge, un bătrân viguros, acum cu penisul etern mânjit de sânge, imaginându-şi că posedând o fecioară poseda toate femeile din Mexic, când erau la ciclu, posedând ciclul ca şi cum ar fi posedat o femeie, ah, bătrân ticălos, cum îl detest şi cum doresc să fi fost acolo când perechea aceea de tineri, o pereche ca mine şi... şi... la naiba, nu ca tine, miss Harriet, fii blestemată, nici ca

Luna, blestemată fie, ultima fată pe care a avut-o tatăl meu nu era ca niciuna dintre femeile pe care le-am avut vreodată eu, blestemată fii, gringa, şi blestemată fie şi Luna şi blestemate fie toate bătrânele care nu seamănă cu mama mea, care este geamăna ultimei femei pe care un tată blestemat ar fi putut s-o aibă vreodată: ei l-au omorât chiar acolo în pat, ştii? a fost îngrozitor: i-au pus cheile conacului în gură, pe toate, l-au obligat să înghită cheile, gringa, până când s-a sufocat şi a devenit albastru ca metalul şi atunci l-au târât înfăşurat în plasa de ţânţari şi în cearşafuri în timpul nopţii, când mai era mult până în zori, l-au pus în coşul cu rufe murdare şi au aşteptat până a răsărit soarele, atunci l-au dus până la fântâna săpată adânc şi acolo l-au atârnat, l-au atârnat de testicule, cu un cârlig pe care îl folosesc pentru a ridica baloturile, l-au atârnat şi el i-a spus ei:

„— Eu mă duc la revoluţie, dar tu să rămâi aici şi să nu spui nimic. Tu vino aici şi priveşte-l cum putrezeşte atârnat de fudulii chiar aici unde nimeni nu va şti că se află. Tu nu ştii nimic, aminteşte-ţi. Vino doar tu singură să-l vezi. Nu lăsa pe nimeni să afle sau să vină cu tine. Tu să-mi spui când va putrezi de tot şi nu va mai rămâne din el altceva decât oasele bătrâne şi albe. Atunci poţi să dai totul la iveală şi să-l înmormântezi creştineşte.” „Eu vin din nord. Acest bărbat necunoscut, asasinul tatălui meu, vine din sud. Revoluţia se mişcă. Undeva va trebui să ne întâlnim. Poate în capitală. Ciudad de Mexico. Eu îl voi îmbrăţişa. El va veni să cunoască pământul acesta unde într-o vreme tatăl meu a fost puternic şi temut. Eu mă voi duce să cunosc locul în care scheletul lui este atârnat într-o fântână.”

— O vei iubi şi tu pe fată şi i-o vei fura asasinului tatălui tău.

— Poate.

Atunci făcură din nou dragoste şi în timp ce ea simţi acel

corp sălbatic şi zvelt lovindu-se puternic şi blând de clitorisul ei, mângâindu-l îndemânatic cu corpul lui nervos şi catifelat în timp ce zăbovea în interiorul ei un moment etern, aşteptând ca ea să termine, depinzând nu numai de sexul lui tare, ci şi de mângâierea lui, ritmul lui sexual era bătaia inimii lui, simţind ritmul în care pubisul său atingea clitorisul femeii, Harriet îşi dădu seama că acesta este un moment unic şi că ea nu-l va mai retrăi niciodată, nu pentru că nu va mai putea să facă dragoste, ci pentru că nu va mai putea să aibă nimic din ceea ce i-ar aparţine lui Arroyo: termină cu un geamăt intolerabil, un puternic geamăt animalic pe care nu l-ar mai fi tolerat la nimeni, un suspin de plăcere a căderii în păcat care îl sfida pe Dumnezeu, care-şi bătea joc de plăcere (nici ea însăşi nu l-ar fi tolerat la ea cu o lună în urmă), un strigăt de iubire care a anunţat lumii că acesta este singurul lucru pe care merită să-l faci, să-l ai, să-l ştii, nimic altceva pe lumea asta, nimic, ci această clipă între cealaltă clipă care ne-a dat viaţa şi clipa ultimă care ne-a luat-o pentru totdeauna: între cele două momente, lasă-mi doar momentul ăsta, se rugă, şi apoi se rupse violent de corpul lui Arroyo cu un gest mai de temut ca însăşi castrarea, un gest de ură infinită faţă de bărbatul care i-a oferit ceea ce ea ştia că niciodată nu va mai fi posibil să aibă şi, ştiind acest lucru, a descoperit că tot ceea ce îi dă el şi poate să-i dea în orice moment este tocmai ceea ce nu poate să-i dea: transpunerea plenitudinii corpului său în lunga călătorie, fragmentară şi pedestră prin ani: această clipă de excepţie este a ei pentru totdeauna, nu însă şi sursa clipei. Fata aşteptând ca trupul atârnat în fântâna sacră din Yucatan să putrezească, un bătrân desculţ care refuza să se îmbrace în hainele de oraş primite în dar de la stăpânii lui, o femeie fertilă numită Garduña ca animalul carnivor care devorează puii altor animale, sau o femeie cu faţa ca luna, care îi permitea bărbatului ei să se culce şi cu alte femei în

timp ce ea aştepta răbdătoare afară lângă uşă. Un popor practic idolatru, mişcându-se în genunchi spre un Hristos însângerat, acoperit cu catifele şi încununat cu spini, sau spre un tânăr, alt asasin, dublul lui Arroyo, mergând cu revoluţia dinspre sud pentru a se întâlni cu Arroyo în inima ţării care era ca un corp arămiu, suma corpurilor lor arămii, o ţară de forma unui corn al abundenţei gol din piele tare şi carne uscată şi coapse asudate şi braţe descărnate: ei toţi puteau cunoaşte sursa clipei pe care o trăieşte ea cu Arroyo, ea însă nu: pentru ea toate acestea nu puteau avea niciodată un sens, o prelungire, o prezenţă continuată în propriul ei viitor, oricare ar fi acesta.

Chiar în această clipă, în braţele lui Arroyo, Harriet l-a urât pe Arroyo, mai ales pentru acest motiv: ea a cunoscut această lume, dar nu poate să facă parte din ea şi el ştie acest lucru şi totuşi i-a oferit-o, a ispitit-o cu ea, ştiind bine că nimic nu-i poate ţine împreună pentru totdeauna, şi poate chiar a râs de ea: Nu ţi-ar fi fost mai bine să nu ajungi niciodată până aici, gringuita? şi ea îi spuse că nu, dacă te-aş fi trimis imediat înapoi la frontieră, escortată de oamenii mei? şi ea spuse că nu, dacă acum vei rămâne aici cu mine pentru totdeauna şi eu o voi lăsa pe Luna şi tu vei veni cu mine să-l cunoşti pe fratele meu necunoscut din Yucatan, care l-a asasinat pe tatăl meu? şi ea spuse că nu, nu, nu (dacă vom trăi împreună şi vom creşte copii şi ne vom căsători şi vom îmbătrâni împreună, da, gringuita?).

— Nu.

— Te temi să nu mă omoare un glonte într-o bună zi?

— Nu. Mă tem de ceea ce tu poţi să omori.

— Crezi că pe bătrânul tău gringo?

— Şi pe tine însuţi, Arroyo. Mă tem de ceea ce poţi să-ţi faci ţie însuţi.

— Crede-mă, gringa, cea mai mare parte a timpului eu nu sunt eu. Eu alerg, rostogolindu-mă de când ştii tu. Acum m-am oprit aici în casa care a fost trecutul meu. Deja

nu mai este. Acum ştiu. Trebuie să mergem înainte. Mişcarea nu s-a terminat.

— Ai încălcat nişte ordine rămânând aici?

— Nu. Eu lupt. Astea sunt ordinele mele. Dar, râse Arroyo, Pancho Villa detestă pe oricine ar vrea să se întoarcă acasă. El priveşte acest lucru aproape ca pe o trădare. Sigur că m-am expus când am pus stăpânire pe conacul familiei Miranda şi am rămas aici.

El mergea spre sud, spre Ciudad de Mexico, să se întâlnească cu fratele lui care i-a asasinat tatăl.

Ea nu.

— Nu e posibil, spuse Harriet cu amărăciune. Îmi oferi ceea ce eu niciodată nu voi putea fi.

Iar acest lucru Harriet Winslow nu i l-a iertat niciodată lui Tomás Arroyo.

I-ar fi plăcut, la sfârşit, să întindă mâna pentru a o atinge pe cea a bătrânului, pistruiată şi osoasă, cu verigheta lui groasă, şi pentru a-i spune că ceea ce a făcut n-a fost pentru a-l răzbuna pe el, ci pentru a-i plăti lui Arroyo pentru răul pe care i l-a făcut ei: el ştia că ea nu va fi niciodată ceea ce el i-a demonstrat că poate fi. Atunci ea, condamnată să se întoarcă acasă cu cadavrul bătrânului gringo, a trebuit să-i demonstreze lui Arroyo că nimeni nu are dreptul să se întoarcă acasă.

Totuşi Harriet Winslow ştia, îi spuse scriitorului rătăcitor, mângâindu-i mâna acoperită de păr alb, că nu i-a făcut rău lui Arroyo, ci i-a dăruit victoria eroului, moartea tânără. Şi el, bătrânul gringo, şi-a atins scopul: a venit în Mexic ca să moară. Ah, bătrâne, ţi-ai atins scopul şi ai fost un cadavru frumos. Ah, generale Arroyo, ţi-ai atins scopul şi ai murit tânăr. Ah, bătrâne. Ah, tinere.

XXIII

Acum ea se aşază, singură, şi îşi aminteşte.

Nota autorului

În 1913, scriitorul american Ambrose Bierce, mizantrop, ziarist al reţelei de presă Hearst şi autor al unor frumoase povestiri despre Războiul de secesiune, s-a despărţit de prietenii săi scriindu-le nişte scrisori în care, dezminţindu-şi vigoarea recunoscută de toţi, se declara bătrân şi obosit.

Totuşi, în toate aceste scrisori spunea că îşi rezervă dreptul de a-şi alege modul de a muri. Boala şi accidentul, de exemplu să cadă pe o scară, i se păreau nedemne de el. În schimb posibilitatea de a fi pus la zid în faţa unui pluton de execuţie mexican... „Ah, a scris în ultima lui scrisoare, să fii un gringo în Mexic; acest lucru înseamnă eutanasie."

A intrat în Mexic în noiembrie şi nu s-a mai ştiut nimic de el. Restul este ficţiune.

Această carte a fost începută într-un tren între Chihuahua şi Zacatecas în 1964 şi terminată la Tepoztlán, Morelos, în 1984, acasă la Antonio şi Francesco Saldívar şi utilizând maşina de scris a pictorului Mariano Rivera Velázquez.

Mexic, februarie 1985